

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Role neziskového sektoru v mikroregionu Litomyšl –
činnost neziskových organizací zaměřených na
charitativní a sociální pomoc

Drahomíra Hadáčková

Bakalářská práce
2008

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra sociálních věd
Akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Drahomíra HADÁČKOVÁ**

Studijní program: **B6703 Sociologie**

Studijní obor: **Sociální antropologie**

Název tématu: **Role neziskového sektoru v mikroregionu Litomyšl -
činnost neziskových organizací zaměřených na charitativní
a sociální pomoc**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Bakalářská práce se bude zaměřovat na roli neziskového sektoru na Litomyšlsku, tj. na konkrétní projevy a zapojování občanů do aktivit neziskového sektoru v tomto mikroregionu. Práce se zaměří na nestátní neziskové organizace, které poskytují charitativní a sociální pomoc, na konkrétní náplň jejich práce, jakým skupinám lidí pomáhají, s jakými dalšími organizacemi spolupracují, jaké jsou ohlasy na jejich práci u veřejnosti či jakou hrají v regionu tato činnost roli ve vztahu k působení státu. Základní metodou budou polostrukturované a nestrukturované rozhovory s členy neziskových organizací i s jejich klienty.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Gellner, Ernest. Podmínky svobody, občanská společnost a její rivalové. 1.vyd. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997. ISBN 80-85959-27-5

Pithart, Petr. Občanská společnost a stát. In Kunc, J. Demokracie a ústavnost. 1.vyd. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7066-309-X

Müller, Karel. Češi a občanská společnost, pojem, problémy, východiska. 2.vyd. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-387-3

Prudký, Libor. Občanský sektor jako objekt výzkumu. In Občanský sektor, studie a souvislosti, sborník textů. Praha: FHS UK

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Radmila Trnková Lorencová
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2007

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2008

prof. PhDr. Petr Vorel, CSC.

děkan

L.S.

PhDr. Lívia Šavelková, Ph
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2007

Anotace

Bakalářská práce na téma „Role neziskového sektoru v mikroregionu Litomyšl – činnost neziskových organizací zaměřených na charitativní a sociální pomoc“ vychází z předpokladu, že v moderní demokratické společnosti je úloha neziskového sektoru důležitá a nepostradatelná.

Teoretická část se zaměřuje na vznik a vývoj občanské společnosti obecně a na současný stav občanské společnosti v České republice. Tato část také objasňuje vztah občanské společnosti a neziskového sektoru a právní úpravu neziskových organizací v České republice.

Druhá část práce je věnována neziskovým organizacím charitativního a sociálního charakteru, které působí na Litomyšlsku. Sleduje konkrétní práci neziskového sektoru a vztah a postoje občanů k němu.

Klíčová slova

občanská společnost, neziskový sektor, neziskové sociální organizace, neziskové charitativní organizace, Litomyšl

Annotation

The Bachelor thesis deals with the theme „The Role of Non-profit-making Sector in the Region of Litomyšl – work of non-profit-organizations interested in charitable and social help“ results from presumption that the role of non-profit- sector in modern democratic society is important and indispensable.

The theoretic part of the work deals with rise and development of civil society in general and current state of civil society in the Czech Republic. This part also explains relation between civil society and a non-profit-making organizations in the Czech Republic.

The second part of the Bachelor thesis deals with the non-profit-making organizations with social and charitable character, which operate in the region of Litomyšl. It follows the concrete work of the non-profit-making sector, relations and attitude of a citizen to it.

Keywords

civil society, non-profit-making sector, non-profit-making social organizations, non-profit-making charitable organizations, Litomyšl

Poděkování

Děkuji především vedoucí bakalářské práce paní Ing. Radmile Trnkové Lorencové za odborné vedení práce a podnětné připomínky. Dále děkuji rovněž všem zástupcům neziskových organizací a vedoucí Odboru sociální péče Města Litomyšl paní Aleně Červinkové za vstřícnost a za cenné informace, které mi poskytli.

Obsah

1 ÚVOD	8
1.1 Cíl.....	9
2 TEORETICKÁ ČÁST	10
2.1 Uvedení do problematiky občanské společnosti	10
2.2 Historie a filozofické tradice konceptu občanské společnosti	11
2.2.1 Politické filozofie Johna Locka	11
2.2.2 Charles Louis de Montesquieu a jeho úvahy o společnosti a vládě	13
2.2.3 Modely role státu – G. W. H. Hegel, T. Pain, T. Hobbes, A. Tocqueville	13
2.3 Občanská společnost dnes	16
2.3.1 Občanská společnost a stát	17
2.3.2 Občanská společnost a její souvislost s neziskovým sektorem	19
2.4 Charakteristika neziskového sektoru	25
2.4.1 Historie neziskového sektoru v českých zemích	27
2.4.2 Současnost neziskového sektoru v ČR (období po roce 1989)	29
2.4.3 Právní rámec neziskového sektoru v ČR	31
2.4.4 Budoucnost občanské společnosti v ČR	36
3 PRAKTICKÁ ČÁST	37
3.1 Charakteristika výzkumné lokality	37
3.2 Předpoklady výzkumu	38
3.3 Výzkumné otázky	39
3.4 Metodologie	39
3.5 Realizace výzkumu a vymezení mé pozice jako výzkumníka	40
3.6 Tradice dobročinnosti v Litomyšli	41
3.7 Neziskové organizace působící v Litomyšli v současnosti	43
3.7.1 ADRA	43
3.7.2 Naděje, pobočka Litomyšl	45
3.7.3 Farní charita Litomyšl	49
3.7.4 Rodinné centrum	52
3.7.5 Sdružení pro pomoc osobám s mentálním postižením	55
3.7.6 Zájem města o spolupráci s neziskovými organizacemi	56
3.8 Vyhodnocení dotazníku	58

4 ZÁVĚR	65
5 LITERATURA	69
5.1 Knihy	69
5.2 Materiály poskytnuté Městským úřadem Litomyšl	70
5.3 Archivní materiály	71
5.4 Materiály poskytnuté neziskovými organizacemi	71
5.5 Internet	71
5.6 Zákony	72
6 SEZNAM ZKRATEK	74
7 SEZNAM PŘÍLOH	75

1 ÚVOD

Problematika občanské společnosti a s ní souvisejících neziskových organizací je v současné společnosti stále více diskutovaným tématem. V České republice ale občanská společnost nemá takovou tradici, jako v zemích západní Evropy nebo například ve Spojených státech amerických, kde byla občanská společnost rozvinutá ještě dříve, než se začal formovat stát, jak to ve svém článku *Občanská společnost a stát* uvádí Petr Pithart. Česká republika patří naopak k těm zemím, ve kterých existoval nejprve silný stát a prostoru pro občanskou společnost bylo díky tomu mnohem méně (Pithart 1996: 204).

Důvodem malé tradice občanské společnosti v českých zemích je také dlouhé období vlády totalitního režimu, který neumožňoval rozvoj samostatných a soukromých aktivit občanů a ani jejich státem nekontrolované sdružování ve spolcích i v dalších organizacích. Pozůstatkem tohoto období může být nejistota, nesebevědomí a nedůvěra zakořeněná v myslích občanů, což se negativně projevuje také na jejich zájmu vstupovat do dobrovolných organizací a snažit se být aktivní ve prospěch svůj i svého okolí. Občanská společnost vyžaduje, podle autorky Věry Jiráskové, samostatné rozhodování občanů o svých společných zájmech a také veřejnost dostatečně zralou na to, aby dokázala ochránit svoje práva a také aby dokázala svých práv využít ve svůj prospěch. Tyto schopnosti občanů totalitní režim nepodporuje, ale naopak je tlumí, aby mohl kontrolovat život všech občanů ve všech jeho sférách.

Současný vývoj ale dokazuje, že v moderní demokracii má občanská společnost své nezastupitelné místo. Z tohoto důvodu bych v této práci chtěla objasnit několik pohledů na občanskou společnost, pokusit se vysvětlit její skutečný význam a smysl a charakterizovat neziskový sektor jako její klíčovou součást. Tato teoretická fakta se pokusím doložit poznatky o působení neziskových organizací v konkrétní lokalitě Litomyšlsko.

Důvodem výběru tohoto tématu byl můj zájem o problematiku občanské společnosti, o její vývoj v českých podmínkách a snaha zjistit, jaké je uplatnění občanské společnosti na Litomyšlsku.

1.1 Cíl

Cílem teoretické části bakalářské práce je objasnit problematiku vzniku a vývoje občanské společnosti, současný stav občanské společnosti v České republice a vysvětlit postavení neziskových organizací v rámci občanské společnosti. Cílem praktické části je na základě výzkumu zjistit, jak a zda vůbec funguje neziskový sektor v konkrétním menším městě (s ohledem na jeho charakter), jak se organizace zaměřené na sociální a charitativní činnost zapojují do života ve městě, jak jsou konkrétní neziskové organizace lidmi vyhledávané, žádané a využívané, jaká je jejich vzájemná provázanost, jak funguje spolupráce těchto organizací s městem a také zda jsou v menší lokalitě potřebné.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Uvedení do problematiky občanské společnosti

„Občanský – jinak také nevládní nebo neziskový – sektor označuje něco, co v každé normální lidské společnosti je a nejspíš vždycky bylo. Teprve v posledním půlstoletí se mu ale věnuje soustředěná pozornost a začíná se chápat jako samostatná oblast společenského života. Jeho předchůdcem byly různé projevy lidské solidarity, jak je známe i z kmenových a rodových společností, a později dobročinné organizace, často s náboženským a církevním pozadím. Péče o lidi všelijak postižené, znevýhodněné a společensky slabé je stále důležitá složka jeho činnosti. Občanským sektorem však dnes rozumíme rozhodně mnohem víc“ (Sokol 2002: 5).

Pokusy vymezit pojem občanská společnost vycházejí v současné době v menší či větší míře z konkrétní myšlenkové tradice (Müller 2002: 40). Podle Karla Müllera, ale i podle dalších autorů, kteří se konceptem občanské společnosti zabývají (J. Sokol 2002, M. Dohnalová 2004, J. Keane 1993), je nutné vrátit se do minulosti k historickým předpokladům současného stavu občanské společnosti. Tyto předpoklady a podoby významně podmiňují její současné problémy a její perspektivy. V souvislosti s pojmem občanská společnost je možné si pokládat několik otázek. Co to vůbec občanská společnost je, jak vzniká a jak se vyvíjí? Kdy vzniká na území českých zemí nějaká podoba občanské společnosti a jaké byly podmínky jejího vzniku a rozvoje? Jaké jsou předpoklady a vyhlídky rozvoje občanské společnosti v České republice do budoucna a jak lze tyto vyhlídky ovlivnit (Müller 2003: 14)? Právě těmito otázkami se budu v teoretické části této práce dále zabývat. Kromě toho bych ale také chtěla vysvětlit souvislost občanské společnosti s neziskovým sektorem a s nestátními neziskovými organizacemi. Nejasnosti ve vymezení pojmu občanská společnost totiž vedou k tomu, že někteří autoři tyto pojmy používají synonymně (např. Miloš Kačírek 2002). V České republice prozatím není ustálená jednotná definice občanské společnosti ani neziskových organizací.

2.2 Historie a filozofické tradice konceptu občanské společnosti

Počínaje antikou až do konce 18. století představoval termín „občanská společnost“ (latinsky *civilis societas*) synonymum pro městskou politickou společností či stát. Takto vnímal občanskou společnost poprvé Cicero v prvním století př.n.l. V Evropě začal být tento termín znovu používán kolem roku 1400 (Blackwell 1995: 341 in Dohnalová, Malina, Müller 2003: 15). V myšlení raně novověkých a novověkých autorů je přítomno mnoho předpokladů, které umožnily vznik moderního pojetí občanské společnosti jako odlišné od státu. Mezi nejdůležitějšími filozofy zabývajícími se představou středověké společnosti a politickou filozofií byli Charles Taylor, John Lock, Charles Luis de Montesquieu.

Charles Taylor se domnívá, že již společenský a mocenský řád ve středověké Evropě obsahuje předpoklady pro vznik občanské společnosti v moderním slova smyslu. Rozhodující je podle Taylora myšlenka, že společnost není identická s její politickou organizovaností, což se může jevit jako jeden z původů představy občanské společnosti. Jako druhý rys středověké společnosti vidí Taylor vývoj církve jako nezávislé společnosti. Každý z křesťanů je organizován ve dvou společnostech a žádná z nich není podřízena té druhé. Důležitá je podle Taylora také existence nezávislých samovládných měst, což má za následek vytvoření standardních politických struktur středověkých politik, ve kterých vládl monarcha s občasnou a nejistou podporou stavů, které svolával čas od času, například když potřeboval navýšit prostředky na vedení války (Dohnalová, Malina, Müller 2003: 16).

Jedním ze základů našich dnešních představ o občanské společnosti jako společnosti vymezené vůči státu jsou dvě klíčové myšlenkové tradice, které významným způsobem vytvářely a formovaly politické myšlení. Tyto dva proudy ukazují dvojí pohled na dnešní pojetí občanské společnosti. Jeden se odvíjí od Johna Locka a druhý od Charlese Luise de Montesquieuho (Dohnalová, Malina, Müller 2003: 17).

2.2.1 Politická filozofie Johna Locka

John Lock¹ v pojetí státu vychází z teorie společenské smlouvy a přirozeného práva. Lock definuje vládu jako důvěru. Společnost existuje před vládou a vláda sama vzniká

¹ John Locke (1632-1704). Anglický empirický filozof, teoretik státu a práva, pedagog, státní činitel, jeden ze zakladatelů liberalismu, kritik racionalismu. Poznání je podle Locka empirické – „nic není v rozumu, co předtím nebylo ve smyslech“. Jeho pedagogické názory bývají považovány za jeden ze základů moderní pedagogiky. Mezi Lockova nejvýznamnější díla patří *Dvě pojednání o vládě*, *Pojednání o lidském rozumu* (1690), *Úvahy o výchově* (Dohnalová 2003: 17).

z prvotní smlouvy, která bere individuuum z přirozeného stavu. V přirozeném stavu jedná člověk podle přirozeného zákona, ten je podle Locka v myslích všech lidí, je jasný a pochopitelný všem rozumným tvorům (Lock 1992: 31-37). V přirozeném stavu nachází Lock mravní základ politiky a vládu definuje jako nejvyšší svěřený vztah ke společnosti. Měla-li by vláda ztratit její důvěru, začala by společnost svobodně jednat. Vládu je možno vždy znovu obnovit, respektive svrhnout. Důvodem, proč lidé zřizují vládu, je podle Locka nedostatek bezpečí osoby, života, majetku (Lock 1992: 160, 102). Lock používá termín občanská společnost jako synonymum k politické společnosti, ale jeho myšlenky otevírají cestu k pojetí občanské společnosti jako protikladné od politiky a od státu. Práva na vlastní život, svobodu a jmění vidí Lock jako daná a neměnná, která jsou člověku přisouzená mimo společnost. Jedině staví nad společnost. Tímto se také stává jedním z hlavních představitelů liberalismu (Dohnalová, Malina, Müller 2003: 18).

Myšlenkami tohoto anglického filozofa se ve svém článku *Občanská společnost a stát* zabýval také John Keane. Ten se snaží diferencovat státní a nestátní existence, vytyčit meze, které by určovaly správnou míru státní moci a definovat modely role státu tak, jak je chápali raně novověcí myslitelé (Keane 1993: 130).

Jeden z modelů role státu je reprezentován právě Lockovou *Esejí o skutečném původu, rozsahu a cíli občanské vlády*. Tento **model konstitučního státu** uvádí jako protiklad k **modelu bezpečnostního státu**, který je reprezentován Thomasem Hobbesem.

Charakteristika konstitučního státu přispěje k formulaci problému, do jaké míry by moc moderního státu měla být omezena ve prospěch občanské společnosti. Lock zdůrazňuje, že přirozeným stavem není stav libovůle a násilí, neboť většina lidí (myšleno dospělých majetných mužů) má tendenci jednat v souladu s jasně danými zákony přírody, které je vedou k vzájemnému respektování a zachování míru. Stát tedy není Lockem chápán, jak píše Keane, jako absolutní negace přirozeného stavu, ale jako nástroj přirozené společnosti, který je pověřen dvojí funkcí: zachování a napravování přirozené společnosti. Vládcí v konstitučním státě nemají mít volnou ruku při jmenování svých nástupců, ani absolutní právo vládnout. Držení politické moci je vždy založeno na důvěře. Ti, kteří vládou občanské společnosti prostřednictvím konstitučního státu, jsou důvěrníci ovládaných. To znamená, že vládou prostřednictvím veřejně vyhlášených a známých zákonů a zákonodárci musejí podléhat pravidelným volbám. Tato teorie se opírá o základní dělení na společnost a stát. Keane uvádí: „Myšlenku, že přirozená společnost by se někdy měla bránit proti státu, lze interpretovat jako první, avšak rozhodný krok v raně novověkém uvažování o omezení moci státu ve prospěch občanské společnosti“ (Keane 1993: 132-134).

2.2.2. Charles Louis de Montesquieu a jeho úvahy o společnosti a vládě

Charles Louis de Montesquieu² je autorem alternativní „antiabsolutistické“ doktríny. Na rozdíl od Locka předpokládá silnou absolutistickou vládu. Zároveň si ale uvědomuje, že pokud by tato vláda byla nekontrolovatelná, měla by tendenci směřovat k despotismu. Odvěká zkušenost prý ukazuje, že každý člověk, který má moc, má sklon zneužívat ji tak dlouho, dokud nenarazí na určité hranice. Pokud bude vláda omezena právem, může se stát přibližovat k politické svobodě. Aby nedocházelo ke zneužívání moci, je třeba vytvořit takový systém, aby se jedna i druhá moc navzájem omezovaly. Hlavní podmínkou je podle Montesquieho oddělení moci výkonné, zákonodárné a soudní. V první polovině 18.stol. tak formuloval model rozdělení moci, který je platný i dnes.

„*Svoboda není nezávislostí, ale právem dělat vše, co dovolují zákony.*“ Svým pojetím společnosti jako rovnováhy mezi centrální mocí a spletej poskytnutých práv položil Montesquieu jeden ze základů rozlišení občanské společnosti a státu (Dohnalová, Malina, Müller 2003: 18-19).

2.2.3 Modely role státu – G. W. F. Hegel, T. Pain, T. Hobbes, A. Tocqueville

Filozofické koncepce Johna Locka a Charlese Louise de Montesquieho jsou spojeny v díle Georga Wilhelma Fridricha Hegela³ *Základy filozofie práva*. Právě Hegel zavádí termín občanská společnost jako označení sféry mezi rodinou a státem (Dohnalová, Malina, Müller 2003: 19).

Podle Johna Keana je Hegelem reprezentován **model univerzálního státu** (další z modelů role státu podle Keana). Tento model obsahuje, jak Keane píše, dva zásadní a nepostradatelné příspěvky k moderním teoriím občanské společnosti. Občanskou společnost Hegel chápe jako historicky vytvořenou sféru etického života, která je umístěna mezi patriarchální domácností a státem a zahrnuje ekonomiku, společenské třídy, spolky a péči o

² Charles Louis de Secondat Montesquieu, baron de la Brède et de Montesquieu (1689-1755), francouzský filozof, sociální myslitel, historik, spisovatel, jeden z představitelů francouzského osvícenství. Občanská svoboda byla pro něj základní politickou hodnotou, a její garanci viděl v rozdělení moci na tři nezávislé složky - zákonodárnou, výkonnou a soudní. Tímto názorem ovlivnil tvorbu ústavních aktů Velké francouzské revoluce i ústavu Spojených států amerických (1787). K jeho nejvýznamnějším dílům patří, např. Duch zákonů (1748), Perské listy (Filosofický slovník 1998).

³ Georg WilhelmFridrich Hegel (1770-1831), německý filozof, jeden z nejvýznamnějších představitelů německé klasické filozofie. Jeho záměrem bylo vytvořit jednotný výklad světa a položit základy systematicky založené filozofie. Občanskou společnost charakterizoval jako sféru mezi rodinou a státem. Jeho známými díly jsou Filosofie dějin, Fenomenologie ducha nebo Estetika (Filosofický slovník 1998).

veřejné blaho a občanské právo. Hegel zdůrazňuje, že občanská společnost není předem daným a neměnným základem života mimo čas a prostor, ale že je výsledkem dlouhého a složitého procesu historické přeměny. Ve sféře občanské společnosti se střetává jeden soukromý zájem (rozumí se mužský) s druhým a nadměrný vývoj jedné části občanské společnosti může překážet ostatním částem, nebo je utlačovat. Hegel proto říká, že moderní občanská společnost není sama schopna překonat vlastní roztříštěnost a vyřešit své vnitřní problémy. Z toho vyplývá, že ideální stát je takový, který reprezentuje společnost v její jednotě, občanská společnost v něm je nezbytná, ale současně podřízená složka širší složitější obce, která je politicky organizována. Takovýto univerzální stát může zasáhnout do občanské společnosti, aby napravil její křivdy, nebo aby ochránil a rozšířil obecné zájmy obyvatel, které však definuje stát sám (Keane 1993: 137-139).

Jen velice krátce bych se zmínila o dvou dalších protikladných modelech státu. Kromě konstitučního modelu reprezentovaného Johnem Lockem a univerzálního modelu reprezentovaného Hegelem rozlišovali myslitelé podle Keana na počátku novověku ještě dva další, a to **model bezpečnostního státu** a **model minimálního státu**.

Zastáncem prvního byl Thomas Hobbes⁴. Tento anglický filozof se domníval, že na zemi nemůže být mír, pokud jednotlivci nejsou podřízeni dobře ozbrojenému suverénnímu státu, jehož funkcí je trvale řídit a pacifikovat jednotlivce (Hobbes 1941: 202). Mírový pořádek vynucený bezpečnostním státem se nazývá „občanskou společností“ a je radikálním popřením boje mezi nepřátelskými jednotlivci, kteří nemají žádnou přirozenou úctu k ostatním. Moderní společnosti si mohou vybrat mezi násilím a chaosem, nebo mezi pokojným a blahobytným životem prostřednictvím totální poddanosti jednotlivců neomezené státní moci. Kde není společná moc, tam se snaží zničit jeden druhého. Hlavním znakem bezpečnostního státu je tedy monopol rozhodování o tom, co je nutné k zachování míru. Žádná společnost, jejíž státní moc by byla rozdělena nebo rozptýlena, nemůže dlouho přežít vzhledem k množství přirozených vášní a požadavků, které nutně vedou ke krvavé občanské válce (Hobbes 1941: 161-164).

⁴ Thomas Hobbes (1588-1679), anglický filozof a politolog, představitel mechanického materialismu. Základem každého poznání je empirie. Nejspolehlivější formou státní moci je podle Hobbese monarchie. Jeho filozofie ovlivnila pozdější empirismus i racionalismus a jeho politické názory našly ohlas v osvícenství, díky tomu, že se pokoušel vysvětlit vznik společenských institucí přirozenou cestou nezávisle na náboženství. Své názory shrnul v díle Leviatan neboli O podstatě, zřízení a moci státu církevního a občanského (Filosofický slovník 1998).

Opakem bezpečnostního státu je **minimální stát**, jehož zastáncem je americký myslitel Thomas Paine⁵. V jeho díle *Práva člověka* je stát považován za nutné zlo a přirozená společnost za neomezené dobro. Čím je občanská společnost dokonalejší a čím větší má důvěru ve vlastní schopnost vládnout si sama, tím menší má potřebu vlády, státních institucí a zákonů. Despotické státy jsou podle Paina nepřirozené, pěstují válečnické nacionální city a připravují se pro ozbrojený konflikt s jinými státy. Přispívají také ke třídnímu rozdělení společnosti vyžadováním nadměrných daní po svých poddaných. Naopak jedinci v minimálním státě mají sklon ke spontánnímu navazování vztahů a to vede k vytvoření vzájemně svázaného a soběstačného společenského celku bez konfliktů (Keane 1993: 130-137).

Další osobností, která se zabývala přednostmi, ale i nebezpečím demokratické formy vlády je francouzský historik a politik Alexis de Tocqueville⁶. V díle *Demokracie v Americe* srovnává vznikající demokratické zřízení ve Spojených státech s konstituční monarchií, která byla v té době (kniha vyšla 1835 a 1840) běžná například ve Francii. V demokracii nevidí jen výhody, naopak připouští, že zákony americké demokracie jsou zatím nedokonalé, chybné. I přes své nedostatky je ale demokracie podle Tocquevilla nejvhodnější k tomu, aby zajistila společnosti prosperitu. Aristokracie naproti tomu soustředí bohatství a moc v rukou malého počtu lidí (Tocqueville 1992: I/175-176). Velké nebezpečí ale viděl v politických institucích, které stále více zasahují do společenského života. Dochází k hromadění moci a privilegií v rukou centralizovaného státu. Moc, která je občanskou společností demokraticky svěřená politickému aparátu, se obrací proti občanské společnosti samotné. Ta se dostává do područí státní moci, která sice zabezpečuje její blahobyť, zároveň ji ale olupuje o její svobody. Zásadní je podle Tocquevilla zabránit státu, aby zneužíval svých pravomocí a okrádal své občany o svobodu. Zároveň ale není řešením zrušení státních institucí. Aktivní a silné politické instituce jsou nutnou i žádoucí podmínkou demokratické svobody a rovnosti. Pojistkou proti státnímu despotismu má být předávání politické moci z jedné rukou do druhých, legislativní moc podléhající volbám, nezávislá justice a především posilování

⁵ Thomas Paine (1737-1809), americký myslitel a politik anglického původu, autor polit. pamfletů, ve kterých kritizuje zejména monarchistické zřízení, obhajuje přirozenou rovnost lidí a demokratickou ideu státu. Jeho známým dílem je *Věk rozumu* (Filosofický slovník 1998).

⁶ Alexis de Tocqueville (1805-1859), francouzský historik, sociálně politický myslitel, politik, zastánce demokracie, ačkoliv pocházel ze staré aristokratické rodiny. V letech 1831 až 1832 podnikl cestu po Spojených státech, jejímž cílem mělo být studium amerického trestního práva a vězeňského systému, výsledkem jeho pobytu byl dvoudílný spis *Demokracie v Americe* (vyšel 1835 a 1840), který mu přinesl uznání doma i ve světě, díky jeho citlivému pozorování socio-ekonomických a kulturních předpokladů vznikající americké demokracie (Dohnalová 2003: 26).

občanské společnosti. Občanská sdružení vidí jako účinnou kontrolu státních institucí (Keane 1993: 140-142).

Američané se podle Tocquevilla neustále sdružují. Existují tisíce sdružení, např. náboženských, etických, ale i specifických. Lidé se sdružují, aby pořádali slavnosti, zakládali semináře, budovali kostely, vězení, školy atd. Tocqueville říká, že v demokratických společnostech jsou všichni občané nezávislí a slabí, sami o sobě nezmohou téměř nic, proto je důležité vzájemně spolupracovat. „*V demokratických zemích je dovednost sdružovat se dovedností základní, na jejím rozvoji závisí rozvoj všech ostatních.*“ Tato dovednost patří k hlavní podmínce svobodné společnosti. Sdružení vznikají kvůli drobným akcím, na které by vláda nemohla stačit. Tocqueville ale nevylučuje, že by nemohla vznikat i kvůli větším cílům. Důležitá je také početnost lidí zapojených v těchto sdruženích. Aby tato sdružení měla nějakou váhu, měla by být podle Tocquevilla velmi početná. Své členy mohou získávat především pomocí periodického tisku, bez něhož by nebylo možné vnuknout velkému počtu lidí stejný záměr. Na tisk klade velký důraz a v jeho nezávislosti spatřuje hlavní prvek svobody národa. Tocqueville také říká, že je nezbytné, aby lidé spojovali své vlastní blaho s blahem svých spoluobčanů (Tocqueville 1992: 81-90).

2.3 Občanská společnost dnes

V dnešní době dochází k rychlým ekonomickým, politickým a sociálním změnám. Tato moderní současnost se vyznačuje neúprosným růstem rizik a nejistot. Podle Karla Müllera je v této souvislosti otázka občanské společnosti závažná také proto, že je otázkou po způsobu redukce těchto rizik. Občanská společnost je dnes všeobecně pokládána za nástroj svobody a záruku demokracie (Müller 2003: 13-14).

Definice občanské společnosti není jednoduchá. Toto potvrzuje Petr Pithart, podle kterého pojem občanská společnost nepatří mezi pojmy snadno srozumitelné. Proto se také objevují nepřesné nebo mylné výklady. Například není pravda, že občanská společnost znamená prostě „společnost občanů“, což je dnes často přijímaný výklad, který je ale banální a prázdný. Není to ani pouhý součet jednotlivců ani neorganizovaných společenských institucí. Občanská společnost je společnost minus stát (Pithart 1996: 200-201).

Podle jiné definice je občanská společnost pospolitost občanů, která umožňuje uplatnění zájmů jednotlivým skupinám prostřednictvím bohaté vnitřní strukturace společnosti a procedur, které tyto zájmy zajišťují (Jirásková 1999: 31).

Pojetí občanské společnosti vychází podle Libora Prudkého z konceptu „otevřené společnosti“. Bez vymezení „otevřené společnosti“ nelze podle Prudkého pochopit obsah pojetí občanské společnosti. Rozvoj chápání otevřené společnosti je v posledních desetiletích nejvíce spojen se jménem Karla Raimunda Poppera⁷, který ve svém textu *Otevřená společnost a její nepřátelé* vykládá otevřenou společnost jako společnost založenou na svobodě rozhodování, odpovědnosti, kritickém rozumu, respektu k odlišnému a otevřenosti vůči jiným, na vysoké schopnosti přijímat změny, na rozvoji tvořivosti a na pluralistickém demokratickém systému moci. Do tohoto konceptu patří také respekt k individu, k jeho svobodě a také odpovědnost za vlastní skutky. Opakem otevřené společnosti je „uzavřená společnost“, pro kterou je příznačné autoritářství, dogmatický způsob myšlení, strnulost, uzavírání se vůči změnám, malá mobilita. Člověk v uzavřené společnosti je obklopen jistotami dodávanými mu zvenčí. Popper takto vidí totalitární, autoritářské, nedemokratické systémy, například antickou Spartu, Sovětský svaz, nacistické Německo. Mezi otevřené společnosti řadí starověké Atény a západní demokracie (Prudký 2002: 184-186).

2.3.1 Občanská společnost a stát

Občanská společnost je nejčastěji charakterizována v opozici ke státu. „*Mezi občanskou společností a státem existuje přirozené a zdravé napětí, žádná idyla*“ (Pithart 1996: 203). Petr Pithart ve svém textu také hovoří o rozdílu mezi zeměmi, v nichž občanská společnost byla již rozvinutá a stát vznikl až nad ní, a zeměmi, kde silný stát byl hotov dříve a měl by sám a dobrovolně občanské společnosti ustupovat a umožnit jí nerušeně se rozvíjet. Do té první skupiny patří podle Pitharta Amerika, kde vyrostla nejsilnější občanská společnost nejspíše proto, že tam chyběla aristokracie, která jinde fungovala jako zprostředkující článek mezi mocí státu a jednotlivci. Do druhé skupiny zemí patří Česká republika, v takovýchto zemích si lidé musí prostor pro občanskou společnost na státu víceméně vymoci (Pithart 1996: 203-204).

Definici vystihující vztah občanské společnosti a státu uvedl ve svém díle také Ernest Gellner. „*Občanská společnost je takový soubor nevládních institucí, který je dost silný, aby mohl fungovat jako protiváha státu, a zatímco ponechává státu funkce garanta míru*“

⁷ Karl Raimund Popper (1902-1994), rakouský filozof, žijící od roku 1945 ve Velké Británii, soustavu svých filozofických, sociologických a politologických názorů označil za kritický racionalismus. V souvislosti s kritikou Platóna, Hegela a Marxe formuloval teorii „otevřených“ a „zavřených“ společností, lišících se především postavením individua ke společnosti. Otevřená společnost je podle něj společností demokratickou. K jeho dílům patří *Bída historicismu* 1957, *Otevřená společnost a její nepřátelé* 1945 (Filosofický slovník 1998).

a arbitra zásadních zájmů, zabraňuje mu atomizovat zbytek společnosti a ovládnout ho“ (Gellner 1997: 10).

Občanská společnost by tedy měla plnit určité funkce. Blíže o těchto funkcích hovoří například Karel Müller, Marie Dohnalová nebo Věra Jirásková. Karel Müller se vrací k odkazu Alexise de Tocquevilla a rozlišuje čtyři funkcionální dimenze ve vztahu občanské společnosti a státu: obrannou, legitimizační, participační a integrační. Velice stručně zde objasním jejich význam.

Obranná funkce znamená, že by občanská společnost měla zajišťovat to, aby státní moc příliš nebyla. Politická moc má tendenci k centralizaci, čímž roste riziko jejího zneužití. Občanská společnost má být tedy zárukou nezávislosti a má vytvářet ochranu proti rozpínavosti státní moci.

Druhou funkcí je **funkce legitimizační**. Občanská společnost, díky své nezávislosti, vytváří společenské zdroje politické moci a tím legitimizuje stát a jeho vládu. Vláda je legitimní pouze tehdy, pokud má důvěru občanů. Ve chvíli, kdy ji ztratí, mají občané právo vládu kdykoliv vyměnit. V žádné demokracii nelze vládnout v rozporu s veřejným míněním.

Třetí byla **funkce participační**. Ta znamená, že občanská společnost by měla umožňovat efektivnější zapojení občanů do správy veřejných věcí, než jaké nabízí politické strany. Důležitá je decentralizace a umožnění bezproblémového kontaktu občanů s veřejnou správou. Zájmové skupiny také často dříve než politické strany dokáží rozpoznat určitý problém ve společnosti a navrhnout užitečné řešení.

Poslední zmiňovanou funkcí byla **funkce integrační**. Podle Karla Müllera by občanská společnost měla vytvářet vztahy přináležitosti a loajality a také umožňovat zkušenost, že pokud člověk chce v rovnostářské demokratické společnosti uspět a efektivně působit, musí spolupracovat s druhými. Vzniká tak pocit přináležitosti ke konkrétnímu zájmovému společenství a v širším smyslu pak k celé společnosti (Müller 2003: 214-219).

Tyto funkce naznačují, jak by asi měla vypadat občanská společnost v tom nejideálnějším případě. Bylo by to možné tehdy, kdy by všichni občané správně rozuměli jejímu významu, uvědomovali si její důležitost, nezbytnost a byli ochotní aktivně se zapojovat do sdružení, spolků atd., které tu opravdovou občanskou společnost pomáhají tvořit.

Autorka Věra Jirásková se domnívá, že občanská společnost „vyžaduje“ odpovědné a samostatné rozhodování občanů o svých společných zájmech a že „potřebuje“ veřejnost dostatečně zralou na to, aby dokázala ochránit a využívat všech svých práv. Občanská společnost představuje podle autorky „meziprostor“ mezi světem privátních, vesměs neekonomických zájmů a „světem“ státu. Měla by bránit tomu, aby stát pronikal do sféry, jež

mu nepřísluší, tzn. do zájmových veřejných aktivit občanů. Jejím prostřednictvím dostává politická sféra zpětné signály, protože občané svými aktivitami upozorňují na problémy, které ve společnosti existují, a nutí tím politiky, aby se jimi zabývali (Jirásková 1999: 30).

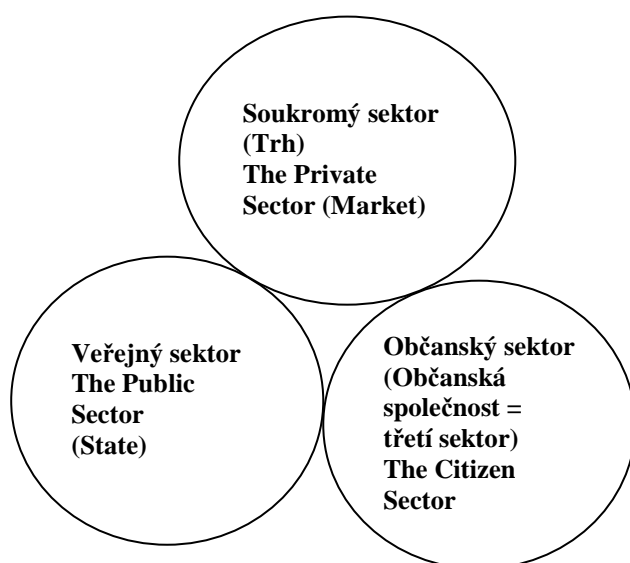
2.3.2 Občanská společnost a její souvislost s neziskovým sektorem

Problematika definování občanské společnosti ovlivňuje i to, jak vnímat vztah neziskového sektoru a občanské společnosti. Na občanskou společnost lze totiž nahlížet z několika pohledů a v České republice není jednotná definice zatím ustálená. Již v předcházející kapitole jsem nastínila vztah občanské společnosti a státu a také její funkce, které by měla ve společnosti plnit. Na takto definovaných vztazích občanské společnosti a státu, tedy na vztazích mírné konkurence, se shodne většina mnou zmiňovaných autorů. K občanské společnosti se ale váží další pojmy, které samy o sobě mají více či méně jasné vymezení. Ve vztahu k občanské společnosti ale nastává problém, kam je zařadit a jak je specifikovat. V souvislosti s občanskou společností lze hovořit o **neziskovém sektoru, třetím sektoru, neziskových organizacích, občanském sektoru, občanských organizacích** nebo také o **veřejném prostoru**. Otázkou je, zda tyto pojmy je možné považovat za synonyma pojmu občanská společnost, nebo zda je nutné každému z nich přisoudit vlastní definici a také vlastní postavení v rámci občanské společnosti samotné. V této části se tedy pokusím používání těchto pojmů sjednotit a také se přikloním k jedné z možných variant, která podle mého názoru bude nejlépe vystihovat problematiku, jíž jsem se rozhodla zabývat v této práci.

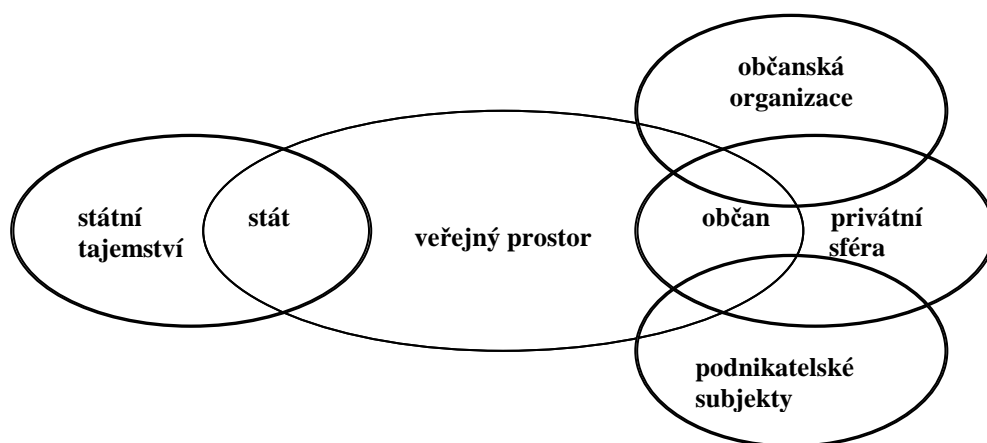
Občanská společnost jako taková může být pro mnoho lidí pojem nic neříkající a nesrozumitelný. Možná proto někteří autoři ztotožňují občanskou společnost s neziskovým sektorem (např. Miloš Kačírek 2002, Marie Dohnalová 2004) a s dalšími pojmy, které jsem uvedla výše, už si nedělají starosti, buď je vůbec neuvádějí, nebo jejich význam automaticky pokládají za shodný s významem pojmu občanská společnost. Toto zjednodušení sice může přispět ke konkrétnější představě o významu a smyslu občanské společnosti, ale domnívám se, že je v mnohém zavádějící. Druhá skupina autorů (např. P. Frič 2001, M. Bergerová 2002) takovéto zjednodušení nepoužívá a občanskou společnost od neziskového sektoru odlišuje, i když obě tyto oblasti vnímá jako silně provázané a na sebe navazující, přičemž jedna bez druhé by ztrácela svůj hlavní smysl. Nicméně nikdo z mně známých autorů nedefinuje všechny pojmy, které jsem nastínila výše, a nezabývá se jejich vzájemnými vztahy. Téměř vždy se zaměřují především na problematiku občanské společnosti a neziskového sektoru,

bud' jako dvou totožných, nebo odlišných pojmů, přičemž se také objevuje termín občanský sektor a třetí sektor jako synonyma toho neziskového. Dále bych tedy uvedla názory několika autorů z obou táborů a jejich vlastní pojetí této problematiky.

Marie Dohnalová patří mezi ty autory, kteří občanskou společnost chápou jako jeden ze tří hlavních socio/politicko/ekonomických sektorů. Kromě občanské společnosti ve státě existuje veřejný sektor (= stát) a soukromý sektor (= trh) (Dohnalová 2004: 33). Veřejný a soukromý sektor jsou podle Dohnalové na rozdíl od občanské společnosti snadno definovatelné a dostatečně srozumitelné. **Sektor veřejný**, nebo-li státní je ten, který vládne, řídí, kontroluje legitimní používání donucení. Druhý z nich, **sektor soukromý**, nebo-li trh vytváří bohatství jednotlivců a organizací prostřednictvím zboží a služeb, zahrnuje výrobu, obchod a ostatní druhy ziskového podnikání. Problémy s definicí ale způsobuje podle Dohnalové **sektor třetí, tedy občanská společnost** (tamtéž). Organizace vytvořené občany nemají za cíl vládnout ostatním lidem, ani dosahovat zisku. Zjednodušeně je pojem občanská společnost používán k popisu organizací, které nejsou částí státu a které nebyly založeny za účelem dosahování zisku (tamtéž). Občanské organizace, které Dohnalová používá současně s pojmem občanská společnost, jsou odděleny od státu a trhu a zahrnují nejrozmanitější formy skupin, sdružení, spolků, svazů a společností. Ve všech těchto zmíněných organizacích občané sdílejí hodnoty a oddanost dané činnosti společně s ostatními občany. Pojem občanský zde vyjadřuje možnost privátní volby každého jedince, zda chce být aktivní pro veřejný prospěch (tamtéž). Pro přesnější představu poslouží tento graf:



Pojetí občanské společnosti v článku autorky Marcely Bergerové je odlišné. Občanskou společnost a občanský sektor totiž neslučuje, ale právě naopak. **Občanský sektor** vidí jako jeden ze segmentů **občanské společnosti**, kterou nazývá též „**veřejným prostorem**“. Na jedné straně stojí stát a na druhé straně člověk. Mezi nimi se rozpíná prostor, který zahrnuje věci veřejné. Znamená to i všechny státní záležitosti, které nejsou předmětem státního tajemství, a vše lidské, co není soukromou věcí jednotlivce. Veřejný prostor je médiem, kde se šíří informace, je prostorem společného zájmu, prostorem pro setkávání, pro diskusi a pro vytváření názorů. Je také zázemím pro politická rozhodnutí a pro výkon politické moci. Autorka ho vnímá jako prostor otevřený, kde je dostatečná distance mezi státem a člověkem, jednotlivcem, občanem a kde jsou garantována lidská a občanská práva. Vnímá ho také v mnohem širším pojetí. Je to prostor živý a dynamický, kam vstupuje řada subjektů, které mají různé záměry, potřeby, názory a cíle. Jsou to subjekty státní a soukromé, neziskové a komerční. Patří sem také veřejné státní instituce, ekonomické subjekty, orgány samosprávy, média i politické strany a podnikatelské a profesní svazy, odbory atd. Sám občan jako individuum do tohoto prostoru vstupuje v řadě rolí. Může být současně např. členem zájmového sdružení, podnikatelem i zástupcem profesního svazu (Bergerová 2002: 91-92). Díky nákresu bude tato charakteristika srozumitelnější.



M. Bergerová řadí do občanské společnosti i subjekty komerční. Tato definice proto už svou podstatou vylučuje zaměňování výrazů občanská společnost a neziskový sektor. Používání těchto pojmů synonymně by bylo nejen nepřesné, ale především zcela mylné, protože slovo „neziskový“ jasně odkazuje na sféru, kde hlavním účelem není dosahování zisku, což u komerčních účelů nemůže platit.

Petr Pithart se dívá na občanskou společnost z několika pohledů. Podle něho ji v užším smyslu tvoří infrastruktura, nebo-li síť dobrovolných, na státu nezávislých, autonomních institucí, působících vesměs po horizontálních společenské komunikace. Patří sem univerzity, církve, odbory, profesní samospráva, nevládní a neziskové organizace, různé spolky, hnutí, ale i veřejnoprávní korporace (např. veřejnoprávně spravovaná televize, rozhlas, eventuálně i jiné veřejné služby jako zdravotnictví a sociální péče). V širším smyslu ale také vztahy a instituce vznikající nejen z občanských a politických svobod, ale také ze svobody majetkové a smluvní, tj. v tržním prostředí (Pithart 1996: 202).

Pokud bych měla srovnávat, tak autorka M. Bergerová vnímá občanskou společnost totožně jako Petr Pithart, tedy v tom širším smyslu. Podle mého názoru je tato charakteristika relativně srozumitelná. Proto se k ní pro účely této mé práce přikloním. Občanskou společnost ale nebudu chápat v tom širším slova smyslu, ale v tom užším slova smyslu, tedy jako síť na státu nezávislých a dobrovolných institucí. Důvodem tohoto mého vnímání je především záměr mého výzkumu, který se soustředil úzce na neziskové organizace, a já jsem se v něm nezabývala komerčními subjekty.

Velice blízké je mi také pojetí autorky Věry Jiráskové, která občanskou společnost vnímá podobně jako Petr Pithart. Občanská společnost podle ní představuje prostor, v němž si občané uvědomují své společné zájmy a prostřednictvím horizontálně působících společenských institucí (na rozdíl od vertikálně působících, tj. na principu nadřízenosti a podřízenosti, což je charakteristické pro sféru státu), jako jsou asociace, sdružení, společenské organizace, církve, odbory, spolky atd., tyto zájmy prosazují (Jirásková 1999: 31).

Termín občanská společnost nebudu v dalším textu zaměňovat s termíny neziskový sektor ani nezisková organizace. K tomuto striktnímu rozlišování se přikláním také kvůli historické tradici konceptu občanské společnosti. V 17. nebo 18. stol. nebylo možné hovořit o neziskových aktivitách v dnešním slova smyslu, i když základy pro dnešní pojetí občanské společnosti už byly položeny. Hlavním důvodem je ale to, že, podle mého názoru, občanskou společnost nelze redukovat pouze na neziskové instituce, ale že se pod tímto termínem skrývá mnohem více. Toto vyplývá i ze zmíněných definic P. Pitharta a M. Bergerové.

Ve vnímání pojmů neziskový sektor a nezisková organizace ale souhlasím s definicí Pavola Friče. Ten vidí neziskový sektor jako klíčovou formu občanské společnosti. Oba termíny tedy také nezaměňuje, ale připouští, že terminologie v dané oblasti není dosud ustálená, což způsobuje mnohé problémy v běžném chápání toho, co to vlastně neziskový sektor je. Lze ho označovat několika termíny, přičemž každý z nich upozorňuje na jeho určitou vlastnost. Při označení „neziskový sektor“ se klade důraz na to, že jeho cílem není vytvářet zisk a rozdělovat ho mezi vlastníky, jako je tomu u komerčních a ziskových organizací. Označením „třetí sektor“ se zdůrazňuje, že jde o sektor působící mezi státem a trhem. Také se můžeme setkat s termínem „dobrovolnický sektor“, který vyzdvihuje specifickou roli dobrovolné činnosti v tomto sektoru a také s termíny „nevládní (či nestátní) sektor“ anebo „nezávislý sektor“, které naznačují, že se jedná o organizace fungující nezávisle na vládě. Stále častěji se ale také objevuje podle Friče pojem „občanský sektor“, který zdůrazňuje propojenost neziskových organizací právě s občanskou společností (Frič, Goulli 2001: 11). Domnívám se, že v České republice, která má s problematikou neziskového sektoru malé zkušenosti, si můžeme dovolit používat tyto pojmy synonymně v závislosti na tom, jakou vlastnost neziskového sektoru máme v úmyslu zdůraznit.

Podle Marcely Bergerové jsou terminologické nejasnosti dané tím, že tyto pojmy postrádají v českém jazyce historickou zakotvenost. Proto je možné použít termín občanský sektor, který je frekventovanější až v posledních letech, ale ve zhruba stejném významu i termíny neziskový, nevýdělečný, nestátní neziskový nebo třetí sektor (Bergerová 2002: 94).

Pavol Frič v knize *Neziskový sektor v ČR*⁸ uvádí, že v posledních desetiletích dochází k bouřlivému rozvoji neziskového sektoru. Domnívá se, že jeho role v moderní společnosti⁹ je čím dál větší. Je vnímán jako alternativa státu při poskytování služeb a veřejných statků a také přispívá k demokratizaci poměrů a budování občanské společnosti. Vzrůstající očekávání s ním spojená ale nejsou podložena jasnými poznatky o jeho povaze a

⁸ Tato kniha vznikla na základě mezinárodního výzkumného projektu Johns Hopkins University, který se zaměřil na mapování základních parametrů a podmínek fungování neziskového sektoru v různých zemích a do kterého se ve druhé fázi zapojila i Česká republika, stala se součástí širšího mezinárodního úsilí o vědecké zkoumání neziskového sektoru ve 32 zemích na různých kontinentech. Cílem bylo vypracování relativně komplexního obrazu neziskového sektoru v ČR. Projekt (ve všech zúčastněných zemích) byl rozčleněn do čtyř základních oblastí: vývojové etapy neziskových aktivit na dnešním území ČR, právní základy působení neziskových organizací ve společnosti, analýza aktuálního společensko politického prostředí fungování neziskových organizací a získávání statistických dat a shrnutí ekonomické analýzy (Frič, Goulli a kol. 2001: 7-8).

⁹ Moderní společnost se podle jedné z charakteristik vyznačuje peněžní tržní ekonomikou, jež je založena na masové výrobě a spotřebě komodit pro trh a na trhu, rozsáhlém soukromém vlastnictví a dlouhodobé a systematické akumulaci kapitálu. Je pro ni dále typický rozklad tradičního společenského řádu, který je založen na sociální hierarchii, rozvoj dynamické dělby práce, jež doprovází vytváření nových patriarchálních vztahů mezi mužem a ženou. Moderní společnost se vyznačuje také ústupem tradičního náboženského přístupu ke světu a vznikem sekulární a materialistické kultury. Ta se projevuje individualistickými a racionalistickými podněty (Hall, Gieben 1992 in Müller 2003: 107).

schopnostech. Proto je podle autora velmi těžké pochopit, jakou roli ve společnosti hraje a jaký je jeho vliv na veřejný život (Frič, Goulli 2001: 7).

V této kapitole jsem se pokusila o vymezení pojmů, které s občanskou společností souvisí, a několikrát jsem také uvedla, že terminologie v tomto oboru není jasná a ustálená. Proto na závěr zdůrazním mé vlastní vnímání občanské společnosti a neziskového sektoru. Jak jsem výše uvedla, nechci termín občanská společnost ztotožňovat s pojmy neziskový sektor ani nezisková organizace. Vnímám ji jako zastřešující termín pro nevládní neziskové organizace, hnutí, spolky, ale také např. pro veřejnoprávní korporace nebo pro zdravotnictví a sociální služby atd. (uvedeno v mé práci na str. 13).

I když souhlasím se širokou definicí Pavola Friče, ve které umožňuje používat pro pojem neziskový sektor různé synonymní výrazy, já v této práci budu i nadále používat pouze tento jediný termín, a to právě neziskový sektor. Jednak proto, že toto zjednodušení přispěje k větší srozumitelnosti a k snadnější orientaci v dané problematice a také proto, že pojem „neziskový“, podle mého názoru, nejlépe vystihuje smysl a cíle organizací, které v něm působí a na které byl také zaměřen můj výzkum. Zároveň jsem si vědoma toho, že problematiku tohoto sektoru upravuje v České republice občanský zákoník, patří tedy do rámce práva občanského, a proto je možné používat i termíny občanský sektor a občanské organizace, které jsou podle M. Bergerové frekventovanější v posledních letech (Bergerová 2002: 94).

Domnívám se také, že nelze zaměňovat neziskový sektor s neziskovými organizacemi. Neziskové organizace jsou podle mého názoru součástí většího celku, a tím je neziskový sektor. V něm působící neziskové organizace je možné dělit podle různých kritérií, např. podle míry plnění veřejného prospěchu na organizace vzájemně prospěšné a na organizace veřejně prospěšné, nebo podle oblastí, ve kterých působí (více v následující kapitole).



V dalších kapitolách se budu věnovat neziskovému sektoru a v něm působícím neziskovým organizacím, jejich znakům a oblastem působení. Nepřestanu je ale vnímat v širším společenském kontextu, protože vše ve státě a společnosti je provázané a nejde jednu část zcela oddělit od těch ostatních.

2.4 Charakteristika neziskového sektoru

Neziskové organizace působí v nejrůznějších oblastech společenského života. Proto je důležité pokusit se o určité zevšeobecnění a charakteristiku neziskového sektoru jako celku. V ČR takováto charakteristika chybí, proto zde uvedu definici amerického sociologa Lestera M. Salamona, který byl iniciátorem a také ředitelem celého mezinárodního srovnávacího projektu neziskového sektoru na Johns Hopkins University v USA, do kterého se zapojila i ČR. Výstupem tohoto projektu je kniha *Neziskový sektor v ČR*, ze které jsem už v předcházejícím textu čerpala.

Podle Lestera M. Salamona se neziskový sektor skládá z organizací, které mají pět společných znaků:

1. Jde o organizace, které jsou do určité míry institucionalizované, z čehož vyplývá, že dočasná nebo jednorázová uskupení nejsou považována za součást občanského sektoru, i když mohou hrát někdy důležitou roli.
2. Mají soukromou povahu. Neziskové organizace nejsou součástí státní správy, ani nejsou řízeny jejími orgány. To ale neznamená, že nemohou mít státní finanční podporu. Rozhodující je, že základní struktura neziskových organizací je ve své podstatě soukromá.
3. Třetí charakteristikou je, že neziskové organizace nerozdělují zisk mezi své vlastníky nebo vedení organizace. V určitém období mohou zisku dosáhnout, ale musí ho opětovně použít na cíle, které jsou posláním organizace. V tomto smyslu jde o soukromé organizace, které neslouží primárně k dosahování zisku. Toto je vyčleňuje ze souboru soukromého podnikání.
4. Neziskové organizace jsou samosprávné, tj. jsou schopné řídit svou vlastní činnost. Mají svá vlastní interní pravidla řízení a nejsou ovládány zvenčí.
5. Poslední charakteristikou je, že neziskové organizace jsou dobrovolné. I když mají své vlastní zaměstnance, spolupracují podle své potřeby s dobrovolníky. Může to být formou účasti na konkrétních aktivitách nebo i ve vedení organizace.

Podle Salamona musí všechny tyto znaky působit společně, aby organizace splňovala podmínky toho, co nazýváme nezisková organizace (Frič, Goulli 2001: 11-12; Bergerová 2002: 92-93).

K těmto znakům se částečně vrátím i v praktické části této práce, protože můj výzkum probíhal u organizací, z nichž většina právě tyto znaky naplňuje. Pokusím se o srovnání teoretických vymezení neziskové organizace s poznatky, které jsem získala na základě kontaktů s několika konkrétními organizacemi v konkrétním městě.

Neziskové organizace je možné dělit ještě podle jiného kritéria, a tím je veřejný prospěch. Už zde bylo několikrát řečeno, že tyto organizace slouží účelům, které přesahují soukromý prospěch svých členů a tím přispívají k veřejnému blahu. Z tohoto hlediska je tedy můžeme dělit na dvě základní skupiny podle míry plnění veřejného prospěchu. První skupinou jsou **organizace vzájemně prospěšné**. Jejich hlavním cílem je sloužit zájmům svých členů, což znamená uzavřenému okruhu osob, které jsou zároveň členy organizace. Pokud tyto organizace slouží veřejnému prospěchu, není to jejich hlavní cíl. Tyto skupiny vznikly například díky podobnosti zájmů, koníčků, osudů svých členů, sociálního postavení, profese, věku a mnoha dalších (Frič, Goulli 2001: 13). Vzájemně prospěšné organizace se objevovaly už v druhé pol. 19. stol. a dvě obdobné ze začátku 20. stol. jsem zjistila i při svém výzkumu v Litomyšli. Tyto spolky s vystihujícími jmény Svépomoc a Vzájemnost fungovaly v Litomyšli až do padesátých let 20. stol. O něco podrobněji je zmíním v kapitole týkající se přímo historie spolkové činnosti na Litomyšlsku.

Druhou a podle mého názoru ještě významnější skupinou jsou **organizace veřejně prospěšné**. Hlavním účelem je poskytování veřejně prospěšných služeb a služba obecným zájmům. Tento typ organizací je otevřený široké veřejnosti, všem, kteří tu konkrétní službu potřebují. Například zajišťují některé druhy sociální péče o staré lidi, opuštěné děti, tělesně postižené apod. V zahraničí jsou více zvýhodňovány z hlediska daní oproti organizacím sloužícím pouze zájmům svých členů (Frič, Goulli 2001: 13).

Na tento typ organizací jsem se soustředila ve svém výzkumu. Druhům sociální péče uvedeným v této charakteristice odpovídají zaměření neziskových organizací, ve kterých probíhal můj výzkum. Například péči o staré lidi kromě města zajišťuje i Farní charita Litomyšl, která poskytuje sociálně zdravotní služby a další služby humanitárního charakteru.

Charakteristik neziskových organizací by mohlo být pochopitelně mnohem více. Nelze totiž formulovat jeden společný cíl všech těchto organizací, vyjma snad jediného, a to přimět občany k aktivní spolupráci a převzetí odpovědnosti, kterou na sebe brát nemusí,

nejenom za život svůj, ale i za život obce, komunity, společnosti. Ani toto ale nemusí platit vždy, protože neziskových organizací a jejich druhů je nespočet. Různí se v nich představy o konkrétních podobách a formách „obecného blaha“ i o cestách, jimiž k němu lze dospět. Přístup k řešení problémů vychází z různých pohledů, stanovisek. V neziskovém sektoru neexistují jednotné postupy a metody, ale škála otevřených možností, včetně těch nevyzkoušených a experimentálních. Přitom se různá řešení nevylučují, mohou se realizovat vedle sebe a vzájemně se ovlivňovat a obohacovat. Díky této různorodosti je neziskový sektor „univerzálním“ prostorem pro uplatnění záměrů jednotlivců i skupin. Hranice neziskového sektoru jsou velmi flexibilní a představy o tom, které subjekty jsou či nejsou jeho součástí, jsou stále předmětem diskusí (Bergerová 2002: 94).

2.4.1 Historie neziskového sektoru v českých zemích

Ve vývoji české občanské společnosti a zároveň také neziskového sektoru lze rozlišit tři charakteristické etapy, které významně ovlivnily předpoklady pro její rozvoj a fungování a formovaly také její stereotypy. Mezníky jsou roky 1918, 1938 a 1989. Od poloviny 19. stol. probíhala první etapa, ve které dochází ke vzniku a emancipaci moderní české občanské společnosti v podmínkách, které je možné považovat vzhledem k pozdějším obdobím za poměrně liberální. Druhou etapou je období mezi léty 1938 a 1989, které by se dalo nazvat obdobím nesvobody. Po roce 1989 se česká společnost mohla vrátit ke svobodným poměrům, začít budovat demokracii a vstoupit do třetí etapy vývoje občanské společnosti (Dohnalová, Malina, Müller 2003: 83).

Počátky neziskových aktivit na území ČR ale sahají mnohem hlouběji do minulosti. Kořeny dobročinnosti jsou spjaty s křesťanskou filozofií. Charitativní činnost vycházela z učení o lásce k bližnímu. Týkala se především péče o chudé, sirotky, staré lidi a zdravotně postižené osoby. Už od 13. stol. vznikaly nadace, které byly zpočátku zaměřené na podporu církví a duchovního vzdělávání. V době renesance a humanismu (14. – 16. stol.) církev ztrácí vliv na sociální péči a vzdělávání a v době osvícenství, za vlády Josefa II. (18. stol.), už byla sociální péče centralizována v rukou státu. Mnoho klášterů bylo rušeno a jejich majetek získaly světské charity a nadace založené pro humanitární účely.

Národní obrození, které probíhalo od poslední čtvrtiny 18. stol. do první poloviny 19. stol., znamenalo rozvoj spolkové činnosti. Vlastenecké snahy o kulturní a politickou emancipaci s sebou přinesly i nebyvalý nárůst různých společností, nadací, spolků, které

podporovaly rozvoj národní kultury, umění, vědy a vzdělávání (Tůma 1999 in Frič a Goulli 2001: 17-18). V rakouském zákonodárství byl spolek vnímán jako dobrovolné a trvalé spojení několika osob k dosažení nějakého účelu. Ke konci 18. stol. vznikala celá řada tajných (např. svobodní zednáři) a učených společností (1784 vznikla Královská česká společnost nauk). Vznikaly také spolky hospodářské, mecenášské, dobročinné atd.

Na počátku 19. stol. se objevily snahy o zřizování muzeí (1816 v Brně, 1818 v Praze), rostl zájem o vědu a literaturu, což dokládá založení Matice české v roce 1830, a založení Měšťanské besedy roku 1845 zase ukazuje rostoucí zájem o organizování společenského života. K oživení spolkové činnosti dochází v letech 1860 a 1861. Je to období po rozpadu bachovského absolutismu (1848 až 1859), kdy se na spolkovém životě odrazilo uvolnění politických i společenských poměrů. Vznikají např. pěvecká vlastenecká sdružení (1861 Hlahol), tělovýchovné jednotky (1861-1862 Pražský Sokol), sdružení historiků (1866 Historický spolek). Liberální spolkový zákon, který byl vydán 1867, umožnil legalizaci mnoha dosud neformálních studentských spolků. V této době vznikají také potravní (konzumní) spolky, které měly za úkol levně skupovat a prodávat potraviny a tím zlepšovat situaci dělníků, v roce 1868 to byl například spolek Oul¹⁰.

Takto bohatý veřejný život byl středoevropským a zejména českým specifikem. V roce 1869 bylo na českém území více než 40 % spolků z celkového počtu v celé monarchii. V roce 1875 označila uherská vláda spolčovací právo za jedno z „nejdrahocennějších“ práv občanů státu (Dohnalová 2004: 51-55).

Koncem první světové války vznikla řada charitativních a dobročinných spolků, jejichž cílem bylo zmírnit válečné následky, pro příklad to byl Československý červený kříž. Vysoký počet neziskových organizací za první Československé republiky navazoval na tradici, jejíž základy byly položeny v 19. století. V letech 1919 – 1921 došlo k velkému rozkvětu spolkového života, počet spolků rostl téměř v každé oblasti, ať už to byly spolky studentské, sportovní kluby, spolky národnostních menšin atd. Z hospodářského hlediska byla nejpriznivějším obdobím pro Československou republiku druhá polovina 20. let. Po nástupu velké hospodářské krize v 1. pol. 30. let vzrostl počet lidí odkázaných na dobročinnost. Mnoho nejchudších ztratilo střechu nad hlavou, klesla porodnost, rostla žebrota, zločinnost i počet sebevražd. Kolem roku 1935 rozvíjely svoji činnost především spolky humanitární a

¹⁰ Oul byl potravní spolek dělníků. Předsedou a také hlavním iniciátorem jeho založení byl František Ladislav Chleborad, představitel svépomocných snah v českém dělnickém hnutí, jeho činnost měla základ ve vlastenectví. Navrhoval, aby úkolem dělnictva bylo zakládat „potravní zásobny“, neboť nemajetná třída nejvíce trpí předražováním od různých obchodníků. Tento spolek vlastnil několik prodejen, měl vlastní pekárny, veřejnou jídelnu, knihovnu, postupně měl 2660 členů. Po jeho vzoru v Čechách vznikaly další podobné spotřební a výrobní spolky (Dohnalová 2004: 51).

podpůrné. Nově přibýly organizace pečující o německé imigranty, jimž Československo po nástupu Hitlera poskytlo azyl. Maxima dosáhl spolkový život v roce 1938, tehdy na našem území působilo 9 115 spolků.

Po skončení druhé světové války se spolkový život částečně obnovil, i když ne v takovém rozsahu, jako po první světové válce. Zlomem byl rok 1948, pod vedením komunistické strany docházelo ke znárodňování a také k politizaci spolčování. Spolky se mohly měnit na dobrovolné organizace, ve kterých se lidé sdružovali za účelem upevnění lidově demokratického zřízení a podpory socialismu. Služby v oblastech sociální péče, zdraví či školství dříve poskytované neziskovými organizacemi byly nahrazeny státem (Dohnalová 2004: 56-57).

Vliv čtyřiceti let totalitního režimu byl patrný i po roce 1989, kdy už by nemuselo stát nic v cestě třetí etapě vývoje občanské společnosti a s ní souvisejícímu neziskovému sektoru. V době minulého režimu lidé kladli velký důraz na soukromí, jako na sféru ochrany národních, náboženských či jiných symbolů. Do veřejné sféry sice vstupovali, protože museli z důvodů profesních nebo odborných. Byli tam ale nuceni hrát podle předem daných pravidel, a proto se snažili z této sféry co nejdříve uniknout zpět do svého soukromí. Druhým důsledkem totalitního režimu je „znehodnocení“ veřejné sféry či politiky jako takové. Jakákoliv spolupráce se státními institucemi byla považována za nemorální. Tyto stereotypy přetrvávají i do dnešní doby a ovlivňují chápání a rozvíjení občanského sektoru nejen u nás, ale ve všech postkomunistických zemích (Müller 2003: 193).

2.4.2 Současnost neziskového sektoru v ČR (období po roce 1989)

Po roce 1989 působily neziskové organizace v několika **oborových oblastech**: sociální a charitativní, zdravotní, kulturní, ochrana lidských práv, ochrana životního prostředí a vzdělávání. Postupem času se pole působení těchto organizací rozšířilo na rozvoj komunitního života, o kategorii děti, mládež, rodina, především se zaměřením na volnočasové aktivity dětí, na ochranu nemovitých kulturních památek a na mezinárodní aktivity. Toto členění odpovídá mezinárodní klasifikaci neziskových organizací (Bergerová 2002: 94).

V těchto oblastech plní neziskové organizace určité funkce podle typu převládající činnosti. Jsou to funkce servisní a advokační:

- servisní – soustředují svoji pozornost především na poskytování služeb různého druhu, které nemohou svou podstatou přinášet zisk (např. služby pro seniory, handicapované, ...)
- advokační – tento typ neziskových organizací se zaměřuje především na obhajobu práv a zájmů různých skupin lidí, iniciují zájem občanů o veřejné dění, mají významnou roli prostředníka při poskytování informací, zapojují občany do rozhodovacích procesů (např. při tvorbě strategických či územních plánů) atd. (Frič 2001: 12-13).

Neziskové organizace působí v nejrozmanitějších oblastech společenského života, což také názorně ukazuje výše zmíněný výčet oborů. Není proto možné v jakémkoliv výzkumu obsáhnout všechny oblasti jejich působení, ani je mezi sebou porovnávat či jinak hodnotit jejich význam či smysl. Pro výzkum, který jsem se i přes tento fakt rozhodla realizovat, jsem zvolila neziskové organizace se sociálním a charitativním zaměřením. Podle mého názoru tento typ neziskových organizací nejlépe vystihuje podstatu, smysl a účel neziskového sektoru i zastřešující občanské společnosti. Tyto neziskové služby výrazně ilustrují zájem občanů nejen o sebe samotné, ale i o své okolí. Charitativní a sociální oblasti patří podle mého názoru k těm významnějším oborům, do kterých se neziskové organizace zapojují, čímž ale nechci říci, že ty ostatní by neměly smysl. Všechny aktivity neziskových organizací reagují na konkrétní potřebu konkrétního místa a zaplňují prostor tam, kde na to z nějakého důvodu nestačí sám stát.

Jedním z rysů neziskového sektoru je využívání služeb dobrovolníků. Neziskový sektor je na dobrovolnické činnosti vlastně postaven. Jako jednu z jeho charakteristik uvádí dobrovolnou činnost i Lester M. Salamon ve své definici neziskových organizací. Ani u neziskových organizací v ČR tomu není jinak. Všechny postkomunistické země se ale podle knihy Friče a Goulliho (2001) vyznačují jedním specifikem, a to nižším podílem dobrovolných pracovníků na celkové zaměstnanosti v neziskovém sektoru. ČR je na tom ale lépe než jiné země s bývalým totalitním režimem. Připočtením celkového počtu přepočítaných plných pracovních úvazků dobrovolníků k úvazkům zaměstnanců neziskových organizací by se podíl neziskového sektoru na celkové zaměstnanosti v ČR zvýšil o 1,1 %, tedy na 2,9 %. Například ve Francii by to bylo sice o 4,7 %, ale v Maďarsku a na Slovensku jen o 0,3 % (Frič, Goulli 2001: 27).

Do roku 2003 chyběl v České republice zákon, který by upravoval některé aspekty dobrovolnické práce. **Zákon o dobrovolnické službě č.198/2002 Sb.** nabyl účinnosti 1. ledna 2003. Tento zákon například stanovuje, kdo je dobrovolníkem. Dobrovolníkem je fyzická osoba, která splňuje zákonem stanovené podmínky a je vyslána vysílající organizací k přijímající organizaci, pro kterou dobrovolně pracuje bez nároku na odměnu. Zákon charakterizuje také vysílající organizaci. Tou může být občanské sdružení, obecně prospěšná společnost, církev, už ale ne nadace, obchodní společnost, politická strana ani úřad místní samosprávy. Přijímající organizací nemusí nutně být jen právnická osoba, ale také jednotlivec, čili osoba fyzická. Za dobrovolnickou službu nelze považovat činnost, která je vykonávána v rámci podnikatelské nebo jiné výtěžné činnosti anebo v pracovněprávním vztahu, služebním poměru nebo členském poměru (Kříž 2003: 81).

2.4.3 Právní rámec neziskového sektoru v ČR

Významným krokem pro právní vymezení občanského sektoru bylo po roce 1989 přijetí nové Ústavy (16.12.1992) včetně Listiny základních práv a svobod (příloha 9), která díky svým ustanovením zaručuje vhodné podmínky pro rozvoj nestátních neziskových organizací. Vhodnými podmínkami jsou ta nejzákladnější lidská práva, která by měla být naprostou samozřejmostí: rovnost a svoboda lidí v právech, stát založený na demokratických hodnotách, který se neváže ani na výlučnou ideologii ani na náboženské vyznání, zaručení základních lidských práv a svobod všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnosti nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení (viz Listina základních práv a svobod, Hlava první, čl. 1, 2, 3; Ústava ČR). Není nutné na tomto místě podrobně zmiňovat celou ústavu, uvedu pouze ještě právo všech občanů na svobodu projevu a právo svobodně se sdružovat ve spolcích, společnostech a jiných sdruženích (viz Listina základních práv a svobod, Hlava druhá, čl. 17, 20; Ústava ČR). Domnívám se, že právě tato ustanovení (pochopitelně nejen ona) umožnila vznik a rozvoj občanské společnosti po roce 1989 u nás, stejně jako v západních zemích o mnoho let dříve.

V občanském sektoru působí objekty, jejichž hlavní charakteristikou je, že nejsou zřizovány za účelem podnikání (tedy soustavné činnosti prováděné vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku). Český právní řád ale nedefinuje pojem občanský sektor ani nezisková organizace. V právní praxi je sice možné setkat se s termínem

„neziskové právo“, v právním systému ale tento termín nemá oporu. Svou podstatou patří organizace občanského sektoru k soukromoprávním subjektům, tedy do sféry působnosti občanského zákoníku. V ČR nemáme ani žádný samostatný zákon, který by upravoval všechny typy neziskových organizací. **Zákon o daních z příjmů (č. 586/1992 Sb.)** stanovuje, jaké neziskové subjekty lze rozlišovat v roli poplatníků. Jsou to: zájmová sdružení právnických osob, občanská sdružení včetně odborových organizací, politické strany a politická hnutí, registrované církve a náboženské společnosti, nadace, nadační fondy, obecně prospěšné společnosti, obce, okresní úřady, organizační složky státu a příspěvkové organizace.

Základním právním předpisem, který obecně upravuje postavení neziskových organizací jako právnických osob [právnickou osobou se rozumí právní subjekt vytvořený na základě zákona, který je způsobilý vystupovat v právních vztazích vlastním jménem a na vlastní odpovědnost, je pro ni charakteristická majetková samostatnost, stabilní organizační struktura, název a sídlo (Kačírek 2002: 144)], je v českém právním řádu **zákon č. 40/1964 Sb. občanský zákoník**.

Občanský zákoník v § 18 odst. 2 rozděluje právnické osoby do čtyř kategorií:

- „ a) sdružení fyzických a právnických osob
- b) účelová sdružení majetku
- c) jednotky územní samosprávy
- d) jiné subjekty, o kterých to stanoví zákon „

ad a) do této kategorie je možné z organizací působících v neziskovém sektoru zařadit občanská sdružení, zájmová sdružení právnických osob, církve a náboženská sdružení, profesní komory, družstva, společnosti s ručením omezeným a akciové společnosti

ad b) sem můžeme zařadit nadace, nadační fondy a státní fondy, některé rozpočtové a příspěvkové organizace jako muzea, galerie a další právnické osoby, zajišťující především správu jim svěřeného majetku

ad c) do této kategorie nemohou být zařazeny z hlediska neziskového sektoru žádné organizace, patří sem obce (resp. kraje) jako specifické subjekty práva

ad d) tuto skupinu lze označit jako doplňkovou, neboť zahrnuje subjekty, které nelze jednoznačně zařadit do prvních třech skupin, jsou to např. obecně prospěšné společnosti, veřejné instituce (vysoké školy ve smyslu vysokoškolského zákona), Akademii věd ČR a zbytek rozpočtových a příspěvkových organizací (Frič, Goulli 2001: 62).

Občanský zákoník upravuje přímo právní postavení pouze jediného typu právnické osoby působící v neziskovém sektoru, jde o zájmové sdružení právnických osob. Úprava dalších typů neziskových organizací je obsažena v samostatných zákonech, které byly přijaty, nebo podstatně novelizovány záhy po změně politických poměrů v letech 1990 až 1992 (Frič, Goulli 2001: 63). Podrobněji se zde zmíním především o těch typech neziskových organizací, které byly předmětem i mého výzkumu. Byla to občanská sdružení a církve. Zařazení církví do neziskového sektoru je ale sporné.

OBČANSKÉ SDRUŽENÍ

Občanská sdružení jsou nejčastějším typem právní formy nestátní neziskové organizace (Dohnalová 2004: 74). Jejich postavení upravuje **zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů**. Občanské sdružení je typem neziskové organizace, jejímž základem je zapojování občanů do činnosti tohoto sdružení na osobním členském principu. K jeho založení stačí tříčlenný přípravný výbor složený výhradně z občanů ČR, z nichž alespoň jeden musí být starší 18 let. Stanovy, které jsou podepsány všemi členy přípravného výboru, jsou předány k registraci Ministerstvu vnitra. Zákon umožňuje odmítnout registraci sdružení, pokud by jeho cílem bylo omezování politických nebo jiných práv občanů kvůli jejich národnosti, pohlaví, rase, původu, politickému či jinému smýšlení, náboženskému vyznání nebo kvůli jejich sociálnímu postavení. Občanské sdružení také nesmí být ozbrojené nebo nesmí vytvářet ozbrojené složky s výjimkou sportovních účelů a výkonu myslivosti. Nesmí také vykonávat funkce státních orgánů, ani ukládat povinnosti občanům, kteří nejsou jeho členy (Frič, Goulli 2001: 64). Pokud Ministerstvo nezjistí důvod k odmítnutí registrace, je povinno registraci provést do 10 dnů od zahájení řízení. Tato lhůta je velice krátká na posouzení návrhů na registraci (Kačírek 2002: 154).

Počet členů občanského sdružení není nijak omezen. Většina sdružení s mnohatisícovou členskou základnou je svou činností zaměřena na volnočasové aktivity, například Český svaz ochránců přírody nebo Český svaz turistů. Důležité je, že ke členství ve sdružení ani k účasti na jejich činnosti, nesmí být nikdo nucen. Ze sdružení lze svobodně vystoupit a nikomu nesmí působit újmu, že je členem nějakého sdružení, nebo že sdružení podporuje či naopak nepodporuje a stojí mimo něj (Frič, Goulli 2001: 64-65).

Občanské sdružení se nezakládá za účelem zisku. Důvodem pro získávání finančních prostředků vlastními komerčními aktivitami je zajištění vlastních potřeb a poslání. Vydělečná činnost není sdružením zakázána, nesmí ale být hlavním cílem sdružení, ale pouze

prostředkem k dosažení jeho cíle. Na výdělečnou činnost musí sdružení získat živnostenské oprávnění případně musí splnit další podmínky. Za podnikání nejsou považovány jednorázové akce, např. prodejní výstava, odborný seminář, benefiční koncert a podobně. Občanská sdružení vykonávají rozmanitou činnost, zejména ale poskytují služby. Tyto aktivity mohou být prováděny bezúplatně, nebo za cenu, která slouží k úhradě nákladů. V takovýchto případech nejde o podnikání (Dohnalová 2004: 74).

Sdružení zaniká dobrovolným rozpuštěním nebo sloučením s jiným sdružením, případně pravomocným rozhodnutím Ministerstva vnitra o jeho rozpuštění (Kačírek 2002: 154).

Ke dni 6. března 2008 bylo na Ministerstvu vnitra ČR registrováno 70 571 občanských sdružení (www.mvcr.cz). Jenom pro srovnání ke dni 30. 4. 2003 bylo registrováno v ČR 52 013 občanských sdružení (Dohnalová 2004: 74).

CÍRKVE A NÁBOŽENSKÉ SPOLEČNOSTI

Postavení církví a náboženských společností vychází z ústavně zaručeného práva na svobodu vyznání a práva občanů sdružovat se podle stejné náboženské víry do organizací s vlastní strukturou, vlastními orgány, vnitřními předpisy a obřady. Postavení církví upravuje **zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností** a **zákon č. 161/1992 Sb., o registraci církví a náboženských společností**. Zákon o církvích a náboženských společnostech byl ke konci roku 2005 novelizován zákonem **č. 495/2005 Sb.** Církvě podle těchto zákonů smějí vydávat své vlastní právní předpisy.

Registrovat lze církev, pokud se k ní hlásí nejméně 10 000 zletilých osob s trvalým pobytem na území ČR, nebo nejméně 500 zletilých osob s trvalým pobytem v ČR a církev nebo náboženská obec je členem Světové rady církví. Toto může být vnímáno jako omezení pro malé a nově vznikající církvě. Z tohoto důvodu je také řada subjektů registrována jako občanská sdružení, ačkoliv je jejich posláním náboženská činnost. V ČR ale také působí celá řada církví a náboženských společností, které nejsou státem uznané. Pokud neporušují právní předpisy, nejsou proti nim uplatňovány žádné sankce, zároveň jim ale státem není poskytována podpora. Církvě a náboženské společnosti mohou provozovat vlastní vzdělávací zařízení a církevní školy a zařízení zaměřená na oblast poskytování sociálních služeb. Známá jsou taková zařízení provozovaná Katolickou charitou a Diakonií církve evangelické. I když tato zařízení působí na neziskovém základě, jejich právní postavení je komplikováno tím, že vedle občanského právního řádu podléhají také úpravám církevního práva (Frič, Goulli 2001: 65-66).

Miloš Kačírek uvádí, že zařazení církví do neziskového sektoru není bezsporné. Podle něho ale církve naplňují všechny znaky pro neziskové organizace. Nerozdělují případně vytvořený zisk mezi své zakladatele nebo členy, v českém právním řádu vznikají jako právnické osoby soukromého práva, jsou samosprávné a svým rozhodováním nezávislé na veřejné správě, prokazují vysokou míru dobrovolnické práce a jejich zaměření je na obecný prospěch. Diskutabilní může být otázka financování církví státem, to by ale podle autora vyřešila důsledná odluka církví od státu. Rozdílné od neziskových organizací je také poslání církví. Tím je kultivovat vztah k transcendentnu. Většina z nich je zaměřena za hranice materiálního světa a má ve svém vyznání etické principy, které vedou jejich členy k určitému způsobu chování (nekrást, nezabíjet, uplatňovat praktický zájem o bližní atd.). Tímto také slouží obecnému prospěchu společnosti. Tento rozdíl od neziskového sektoru je tedy podle autora možné brát spíše jako výhodu.

Na církve lze nahlížet ze dvou pohledů:

1. je možné je vnímat jako součást neziskového sektoru, ale přitom nezapomínat na jejich odlišnosti
2. je také možné na ně pohlížet jako na zvláštní čtvrtý sektor vedle sektoru veřejného, podnikatelského a neziskového.

Oba tyto přístupy mají podle M. Kačírka svá pro i proti a je důležité na toto téma vést další diskuse (Kačírek 2002: 146-147).

Je jisté, že činnost církví ve společnosti je podstatně širší a spočívá nejen v religiózní činnosti, ale také v činnosti charitativní, humanitární, obecně vzdělávací. V roce 2002 nabyt účinnosti nový zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (příloha 10). Z vymezení církevní právnické osoby (podle § 6 odst. 2 je jako právnická osoba církevní instituce založená církví podle jejich vnitřních předpisů za účelem organizace, vyznání a šíření náboženské víry) vyplývalo, že církve nemohou provozovat svá sociální a zdravotnická zařízení jako svou integrální součást. Tento zákon ani neumožňoval přeměnit církevní účelová zařízení na jiný typ právnické osoby, např. na obecně prospěšné společnosti. Proto Ústavní soud toto ustanovení v § 6 odst. 2 od 13.1. 2003 zrušil. Díky tomu mohou církve zřizovat ke svým charitativním a humanitárním činnostem církevní instituce jako samostatné právnické osoby. Zrušení příslušného paragrafu může být také důvodem pro zařazení církevních účelových zařízení do neziskového sektoru (Dohnalová 2004: 76).

V současné době je na Ministerstvu kultury ČR registrováno 30 církví a náboženských společností (www.mkcr.cz). Jejich počet stále roste, v roce 2002 jich bylo registrováno 21 (Kačírek 2002: 147).

Činnost církví zaměřená na sociální, charitativní i humanitární služby byla také předmětem mého výzkumu. I když mým původním záměrem nebylo věnovat se cíleně církvím, jejich činnosti jsem se nemohla vyhnout právě z toho důvodu, že v poskytování sociální a charitativní péče církve v Litomyšli zaujímají velmi významné místo. Podle mého názoru je tedy nelze z neziskového sektoru zcela vyloučit. Jejich činnost bych ale rozdělila na dvě části. Šíření víry a náboženského vyznání vnímám odděleně od účelových zařízení církví, která se zabývají právě charitou nebo vzděláváním. Tato zařízení poskytují sociální, zdravotní nebo vzdělávací služby občanům, a to nejen věřícím, proto je považuji za právoplatnou součást neziskového sektoru. Čistě religiózní činnost ale za součást neziskového sektoru nepovažuji. Je to specifická oblast, pro kterou je podle mého názoru možné použít termín čtvrtý sektor.

Dalšími typy neziskových organizací jsou nadace a nadační fondy, obecně prospěšné společnosti, odbory. I tyto druhy organizací upravují zvláštní zákony.

2.4.4 Budoucnost občanské společnosti v ČR

Závěr této části bakalářské práce věnuji vyhlídkám občanské společnosti do budoucna. Z toho, co už tu bylo řečeno, vyplývá, že občanská společnost to neměla v našich zemích úplně lehké. Přesto po roce 1989 došlo podle mého názoru k jejímu rozvoji, i když samotný termín občanská společnost není dodnes zcela správně chápán. Nicméně neziskových organizací stále přibývá. Dokazuje to například rostoucí počet občanských sdružení. Od roku 2003 bylo zaregistrováno dalších téměř 18 000 nově vzniklých. Jestliže je možné vnímat neziskové organizace jako klíčovou formu občanské společnosti, pak tento jejich vzrůstající počet dokazuje, že občanská společnost má v současné rozvíjející se demokracii své místo. Nic také nenasvědčuje tomu, že by se do budoucna měla situace nějak výrazně změnit v neprospěch občanské společnosti. Lidé si pomalu zvykají na samostatné jednání a obhajování svých práv, více si vyhledávají informace o organizacích neziskového typu a také jich začínají více využívat. Toto může být důkazem vzrůstající důvěry lidí v tyto organizace.

Karel Müller říká, že tak jako se neobejdeme bez dobře fungujícího státu, nelze se obejít ani bez dobře fungující občanské společnosti. Existuje nepřehledné množství rozmanitých očekávání a zájmů jednotlivých občanů. Občanská společnost jako výsada demokracie má zajišťovat postup, jak tyto zájmy sloučit a sjednotit mírovým a spravedlivým způsobem. Má být zárukou toho, aby nikomu nebyla dáována přednost a aby nikdo nebyl předem vyloučen (Müller 2003: 225).

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Charakteristika výzkumné lokality

Výzkum zaměřený na neziskové organizace sociálního a charitativního charakteru probíhal průběžně od září roku 2007 do ledna 2008 ve městě Litomyšl. Domnívám se, že charakteristika města i celého mikroregionu z hlediska zaměstnanosti i počtu obyvatel je důležitá pro pochopení účelu a možností neziskových organizací.

Litomyšl je město s dlouhou historickou a kulturní tradicí. Je to město památkové, historické a turistické. Tradici zde mají nejrůznější kulturní akce, koncerty, výstavy atd. S tímto je také spojeno relativně velké množství kulturních organizací, sborů, ochotnických divadelních souborů, spolků atd. Do oblasti působení neziskových organizací tyto kulturní organizace spadají také (stejně jako organizace sportovní, organizace zaměřené na ochranu lidských práv, na ochranu životního prostředí, na vzdělávání, ...viz teoretická část bakalářské práce), ve svém výzkumu jsem se ale soustředila pouze na nestátní neziskové organizace zaměřené na sociální a charitativní činnost.

K 31. prosinci 2006 žilo v Litomyšli celkem 10 284 obyvatel, z toho 4 775 mužů a 5252 žen. Přihlášeno tu bylo 343 cizinců (Litomyšl 2006 - Ročenka města: 104). V celém mikroregionu, který tvoří 41 obcí, žilo k 31. prosinci 2005 téměř 29 600 obyvatel. Kromě Litomyšle převažují obce do 500 obyvatel. 35 obcí spadá pod obec s rozšířenou působností Litomyšl. Mikroregion má oproti průměrné hustotě osídlení ČR (130 obyvatel/km²) podprůměrnou hustotu osídlení (73 obyvatel/km²) a počtem trvale bydlících obyvatel tvoří necelých 6 % populace Pardubického kraje. Stejně jako v celé České republice tak i v mikroregionu Litomyšl se po roce 1990 stále snižuje porodnost a roste průměrný věk matek, proto dochází k pomalému úbytku obyvatel. Díky množství přírodních, kulturních a historických hodnot území jsou Litomyšl a její okolí vyhledávanými turistickými místy.

Nezaměstnanost se v celém mikroregionu ve 2. a 3. čtvrtletí 2006 pohybovala okolo 10 %, v Litomyšli bylo toto číslo menší, okolo 8 %, větší procento nezaměstnaných tvořily ženy (276 žen a 214 mužů přímo v Litomyšli). K 31. 3. 2001 bylo ekonomicky aktivních 5 254 obyvatel. Z hlediska podílu jednotlivých odvětví národního hospodářství na celkovém počtu ekonomicky aktivních osob je v celém mikroregionu 30 % osob soustředěno do průmyslu, 14 % do zemědělství, 10 % do stavebnictví, 5,5 % v dopravě a 26 % ve školství, zdravotnictví, sociálních činnostech. Z hlediska Litomyšle jsou tato čísla ale rozdílná, v průmyslu je soustředěno méně lidí (1 464) než ve službách (2 166). Toto je dáno právě historickým vývojem Litomyšle (údaje k 31. 12. 2005).

Národnostní menšiny jsou v mikroregionu málo početné a nevýrazné, nejpočetnější je slovenská menšina, v roce 2001 zde bylo registrováno 238 osob slovenské národnosti (Analýza sociálních služeb v mikroregionu Litomyšlsko 2007: 4-23).

Podle pracovnice Odboru sociální péče a romské poradkyně přímo v Litomyšli žije asi 100 občanů romské národnosti, jsou ale rozptýleni mezi majoritním obyvatelstvem. Vzhledem k počtu obyvatel města je toto číslo nízké, nevyskytují se zde ani žádné větší problémy s touto či jinou menšinou. Díky tomuto faktu v Litomyšli nefungují organizace cíleně zaměřené na problematiku etnických menšin.

I přesto zde jsou oblasti, ve kterých je vhodné i žádoucí využívat služeb sociálních a charitativních neziskových organizací. Setkala jsem se ale také se zcela opačnými názory některých obyvatel. V Litomyšli prý žádné takové organizace zapotřebí nejsou, protože zde není žádná problémová oblast, které by bylo nutné věnovat zvláštní pozornost.

3.2 Předpoklady výzkumu

Neziskové organizace v Litomyšli sice působí, ale jejich činnost není rozsáhlá a v povědomí občanů nijak zvlášť známá. Občané projevují o tyto organizace větší zájem až tehdy, když sami potřebují služby těmito organizacemi poskytované. Vlastní prezentace činnosti těchto organizací není dostačující, protože organizace samy neprojevují aktivnější snahu představit svoji činnost. Spolupráce mezi organizacemi není nijak koordinovaná a probíhá pouze za účelem realizace konkrétní akce. Spolupráce mezi těmito organizacemi a městským úřadem je minimální.

3.3 Výzkumné otázky

1. Jaká je funkce neziskového sektoru v Litomyšli? Je činnost neziskových organizací pro město důležitá?
2. Uspokojují neziskové organizace skutečné potřeby obyvatel města (z hlediska jejich počtu nebo zaměření)?
3. Jaké je povědomí veřejnosti o působení neziskových organizací v Litomyšli a v okolí?
4. Jaká je ochota lidí zapojovat se do činnosti neziskového sektoru a důvody, které je k tomu vedou?

3.4 Metodologie

Hlavní metodou výzkumu byla metoda rozhovorů (strukturovaných i polostrukturovaných), studium materiálů poskytnutých jednotlivými organizace (např. výroční zprávy, bulletiny,...), studium článků a informací o neziskových organizacích, které vycházejí v regionálním tisku (Lilie – Zpravodaj Města Litomyšle), na internetu atd., účast na akcích pořádaných neziskovými organizacemi a také návštěvy těchto organizací při jejich běžném provozu.

Během výzkumu se mi také velice osvědčila „metoda sněhové koule“. Pokud mi jednotliví respondenti dali kontakt na své kolegy, nebo i na další členy jiných organizací, setkávala jsem se pak s větší důvěrou a ochotou těchto nových respondentů spolupracovat a také vzájemná komunikace byla snadnější a otevřenější.

K doplnění informací, které jsem získala rozhovory a osobním kontaktem, mi sloužil dotazník. Ten mi umožnil udělat si lepší obrázek o tom, jak obyvatelé Litomyšle neziskové organizace vnímají, jak je znají a do jaké míry se o ně zajímají. Díky němu jsem získala odpovědi širšího spektra obyvatel, především těch, kteří s žádnou z neziskových organizací nespolupracují a jejichž povědomí o nich závisí čistě na jejich osobním zájmu a také na vlastní propagaci samotných organizací.

První kontakt s každou z organizací probíhal prostřednictvím vedoucích těchto organizací. Od nich jsem se vždy dozvěděla základní informace o celé organizaci, o jejím zaměření, zaměstnancích, případných dobrovolnících, dozvěděla jsem se také další kontakty, webové adresy, atd. Mnohem důležitější pro mě byly ale jejich osobní zkušenosti s prací

v neziskovém sektoru, jejich důvody, proč dělají to, co dělají, jejich vize do budoucna a také jejich pohled na to, jak je a celou organizaci vnímá okolí.

3.5 Realizace výzkumu a vymezení mé pozice jako výzkumníka

Výzkum jsem zaměřila na nestátní neziskové organizace, které působí v sociální a charitativní oblasti. Po předchozím zjištění, kolik jich v Litomyšli a v jejím okolí působí, jsem se rozhodla blíže se zajímat o pět z nich. Vodítkem pro můj výběr byl fakt, že právě těchto pět organizací se podle mého názoru nejaktivněji zapojuje do života města, jsou patrně jejich konkrétní výsledky a obyvatelé o nich mají relativně nejvíce informací.

Jsou to tyto organizace: ADRA – litomyšlská pobočka mezinárodní humanitární organizace, Naděje Litomyšl, Farní charita Litomyšl, Rodinné centrum, Sdružení pro pomoc osobám s mentálním postižením. Každá z výše jmenovaných organizací se soustředí na jiný druh činnosti a pracuje s klienty různého věku, s klienty z různých sociálních vrstev nebo s klienty nemocnými a odkázanými na pomoc druhých. Každou z těchto organizací se pokusím charakterizovat z několika hledisek. Zmíním délku jejich aktivního působení v Litomyšli a okolnosti jejich vzniku. Uvedu také charakteristiku jejich činnosti a mé konkrétní zkušenosti s každou z těchto organizací. V neposlední řadě se zmíním o ohlasech občanů města na jejich činnost. Na kladné i záporné ohlasy jsem se ptala přímo zástupců jednotlivých neziskových organizací. Pravdou ale je, že většinou se jednalo o ohlasy kladné. Informace jsem získávala přímo od členů jednotlivých organizací a také z dotazníku, který byl určen obyvatelům města.

Moje pozice během výzkumu by se dala charakterizovat jako pozice člověka přicházejícího „zvenčí“. Takto mě také většina oslovených vnímala. Sama nejsem členkou žádné z mnou sledovaných organizací. Domnívám se, že mi tento fakt umožnil zachovávat si objektivní přístup. Vždy jsem se nejprve představila a sdělila předem, za jakým účelem přicházím a co bych od případných informátorů chtěla zjistit. To, že pocházím z Litomyšle, a proto do určité míry znám tamní atmosféru, bylo výhodou. Všichni z mnou oslovených členů organizací a dobrovolníků byli velmi ochotní a vstřícní a snažili se mi poskytnout co nejvíce informací.

O tom, že bych si chtěla naše povídání nahrávat, jsem se nezmiňovala ihned po seznámení. Ne vždy jsou totiž reakce lidí na jejich nahrávání kladné. Především starším lidem může nahrávání působit potíže, buď ho ihned odmítnou i přes ujištění, že nahrávka poslouží

jen pro mé účely, nebo se nahrávat nechají, ale chtějí přesně vědět, na co bude tato nahrávka použita a zda si to pak budou moci zkontrolovat. Mladší lidé se nechávají nahrávat častěji, nevidí v tom téměř žádný problém, přesto se atmosféra rozhovoru díky zapnutému diktafonu změní. Informátoři si více dávají pozor na to, co a jak řeknou, mají obavu z přerěknutí nebo z koktání. Přesto jsem je vždy o možnost nahrávání žádala a nikdy jsem nezapnula diktafon bez jejich vědomí a souhlasu.

Ještě předtím, než jsem začala vlastní výzkum, zajímala jsem se o to, jakou má v Litomyšli dobročinnost tradici. Kdy tady vznikaly první spolky, které by se daly označit za předchůdce těch současných. Proto jsem navštívila Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli. Původně jsem očekávala, že tam bude možné dohledat alespoň částečně zpracovanou historii dobročinnosti v Litomyšli a v jejím okolí. Toto tam bohužel k dispozici není, přesto se mi podařilo najít několik zajímavých textů. Tradici dobročinnosti v Litomyšli věnuji následující kapitole.

3.6 Tradice dobročinnosti v Litomyšli

Spolkový život byl v Litomyšli bohatý hlavně v 2. pol. 19.stol. Tato doba přála rozvoji dobročinnosti nejen v Litomyšli, ale ve všech zemích, které byly součástí Rakouska - Uherska. 19. stol. bylo vlastně prvním obdobím, kdy se dobročinnost začala objevovat ve větší míře. Blíže se o této době zmiňuji v kapitole Historie neziskového sektoru v českých zemích.

Na počátku 60. let 19. stol. vznikala v Litomyšli volná sdružení všech, kteří byli nadšení z nových svobod a toužili po kolektivní činnosti, např. spolek Vlastimil, Česká čtenářská společnost. Vznikaly ale také spolky, které měly odpovídat na hospodářské a sociální potřeby doby (např. 1862 založená odbočka Krajského odboru C.K. Vlastenecké hospodářské společnosti). Spolkový život byl v tomto období jedním z charakteristických rysů Litomyšle, tento fakt platil ještě v prvních desetiletích století dvacátého. Pro spolky, které by se zabývaly například ochranou nebo výchovou opuštěných nebo zanedbaných dětí, ale nebylo v této době ještě dostatek podmínek.

Teprve 1886 byl založený Spolek paní a dívek, který za významné podpory spisovatelky Terézy Novákové organizoval vyvažování pro chudou školní mládež apod. Teréza Nováková, která v Litomyšli strávila devatenáct let života (mezi léty 1876 až 1895),

stála u zrodu tohoto spolku a stala se také jeho starostkou. Také ona poskytla spolku ideovou základnu. Jeho hlavním cílem bylo pečovat o „národní, kulturní a mravní uvědomění ženy“. T. Nováková kladla velký důraz na kulturu. Díky ní vznikla bohatá spolková knihovna i pěvecký sbor. Tato vlastenka propagovala ve spolku i mimo něj lidská práva ženy. Z jejich článků, které vycházely v časopisech, vznikla kniha *Ze ženského hnutí*. Kromě kulturních a vlasteneckých akcí se T. Nováková věnovala i „lidumilství“. V této činnosti spolek pokračoval i po jejím odchodu z Litomyšle do Prahy v roce 1895 (Almanach Spolku paní a dívek – 1885 / 1935: 3-5).

V roce 1917 tento spolek začal plnit funkci Odboru ochrany matek a dětí pro město a okres (v rámci Ženské komise, kterou vysílal výbor Okresní péče o mládež, což byla polooficiální nepolitická instituce spolkového charakteru, která byla v meziválečném období organizačním střediskem a vykonavatelem veškeré dobrovolné sociální péče na území okresu a pomocným orgánem veřejné správy, která tuto péči vykonávala ze zákona). Tomuto odboru náležela péče o děti předškolního věku, na okrese měl tento odbor dokonalou síť poraden vedených odbornými lékaři a financovaných mimo jiné z výtěžků akcí pořádaných při příležitosti oslav Svátku matek (Sborník prací ze společenských a přírodních věd pro okres Svitavy, vydal Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli, 1997). V rámci své činnosti měla Ženská komise navštěvovat opuštěné matky, vařit polévky pro strádající děti, zřizovat sběrný obnošeného šatstva a prádla, dozírat na dospívající děti. Už před rokem 1917 se Spolek paní a dívek věnoval péči o mládež. Lékaři poskytovali bezplatné porady nemajetným matkám. Byla také zřízena poradna pro preventivní péči o zdraví dětí (Almanach Spolku paní a dívek – 1885 / 1935: 19-24).

Od roku 1919 v Litomyšli existoval místní komitét Československé péče o dítě, která v republice zajišťovala distribuci potravin pro děti, dodávaných do států střední a východní Evropy z USA v rámci tzv. Hooverovy pomocné akce. Komitét se také podílel na rozdělování šatstva ze zásilek amerického Červeného kříže, které primárně prováděl místní odbor Červeného kříže (Sborník prací ze společenských a přírodních věd pro okres Svitavy, vydal Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli, 1997).

Spolek paní a dívek funguje v Litomyšli dodnes. Více než na dobročinnost je ale zaměřený na kulturní činnost, pořádá např. kulturní večery. Jeden z posledních byl věnován odkazu české vlastenky žijící i v Litomyšli, Magdalény Dobromily Rettigové, která se spolu s Boženou Němcovou také zasloužila o šíření ideálů ženského hnutí, ze kterých Spolek paní a dívek později těžil.

Od roku 1910 v Litomyšli působil dobročinný spolek „Svépomoc“ a od roku 1911 dobročinný spolek „Vzájemnost“. V archivu bylo možné najít stanovy obou spolků, účetní knihy i členské legitimace, zápisy ze schůzí a zápisy o platbě členských příspěvků. Účelem obou spolků bylo poskytovat pozůstalým po skutečných členech podporu. Ve stanovách je přesně rozepsáno komu a jakým dílem. Členství bylo podmíněno věkem, zdravím a bydlištěm. Členem se mohli stát muži i ženy do padesáti let, museli ale doložit svůj zdravotní stav. Platily se ročně členské příspěvky, zápisné, prostředky k dosažení účelu byly i dary, odkazy, úroky. Spolek „Svépomoc“ zanikl v roce 1951 a dobročinný spolek „Vzájemnost“ až v roce 1984.

3.7 Neziskové organizace působící v Litomyšli v současnosti

3.7.1 ADRA

Litomyšlská pobočka mezinárodní humanitární organizace ADRA vznikla v Litomyšli v roce 1997 při příležitosti pořádání sbírky pro válkou postiženou Jugoslávii.

Mezinárodní ADRA (Adventistická agentura pro pomoc a rozvoj) byla založena v USA v roce 1956 a v současné době má své zastoupení ve 125 státech světa. V České republice působí od roku 1992. Česká ADRA měla být původně agenturou, která bude pouze přijímat pomoc ze zahraničí a následně ji doma rozdělovat. Její pracovníci však chtěli svoji činnost rozšířit, a proto se česká ADRA stala také organizací dárcovskou a zařadila se tak mezi šestnáct poboček ADRY, které pomoc nejen přijímají, ale i poskytují a v roce 1994 byla zaregistrována jako Občanské sdružení ADRA. V České republice provozuje například dobrovolnická centra (České Budějovice, Frýdek Místek, Prostějov, Praha, Valašské Meziříčí), jejichž smyslem je pomáhat v péči o seniory, děti a mládež, školit dobrovolníky atd. Dále v ČR provozuje také azylové domy, humanitární pomoc a pomáhá rozšiřovat síť drobných dárců, např. při povodních (www.adra.cz). V ČR působí také Nadace ADRA (www.nadace-adra.cz).

Litomyšlská pobočka ADRY je v tomto ohledu spíše méně aktivní a snaží se podporovat místní charitativní činnost. V současné době v Litomyšli nerealizuje sbírky, jejichž výtěžek by šel do zahraničí. Osobně jsem hovořila s její vedoucí a podle jejích slov dnes přibývá sbírek na různé projekty a na různé organizace a lidé už přestávají být ochotní přispívat. Proto konkrétně v Litomyšli v současné době žádnou sbírku na určitý projekt

nerealizují. Při povodních v roce 1997 se ale v Litomyšli podařilo nasbírat celý kamion věcí pro postižené oblasti.

V Litomyšli působí jen několik dobrovolníků, kteří čas od času pořádají akce pro děti, například při příležitosti začátku školního roku byl pro děti pořádán Dětský den. Této akce jsem se také zúčastnila. Výtěžek z ní byl už podruhé darován Sdružení pro pomoc osobám s mentálním postižením, které v Litomyšli také funguje a o které jsem se v rámci výzkumu rovněž blíže zajímala. ADRA spolupracuje také s Farní charitou Litomyšl, která jednou poskytla šatstvo ADŘE, které poté putovalo do dětských domovů na Ukrajině. Tato spolupráce je ale pouze příležitostná, nikoliv soustavná. Přesto i z mého dotazníku vyplývá, že lidé o této organizaci v Litomyšli téměř nevědí a pokud ano, tak netuší, na co konkrétně se v Litomyšli zaměřuje. Vedoucí ADRY se domnívá, že se lidé málo zajímají nejen konkrétně o ně, ale o činnost neziskových organizací vůbec.

Měla jsem příležitost hovořit s jednou ženou, dobrovolnicí, která už roky pomáhá v ADŘE, ale i v jiných neziskových organizacích, které působí i mimo Litomyšl. Je to už starší žena, která ale všechen svůj volný čas věnuje nezištné práci pro děti. Tento rozhovor bohužel není nahráný, přesto byl velice zajímavý. Uvádím jeho stručné shrnutí.

Právě při rozhovoru s touto ženou jsem si uvědomila, že od svých respondentů nemohu očekávat jasnou odpověď na otázku, jaký mají důvod k jejich nezištné pomoci nebo k práci pro některou z neziskových organizací. Ona, ale i další oslovení reagovali velmi skromně, rozhodně nevyzdvíhali svoje zásluhy, spíše je zbytečně podceňovali. Nikdo z těch, které jsem měla možnost poznat, se nechlubil tím, co dělá, a považoval svoji veřejně prospěšnou činnost za samozřejmost. Z našeho rozhovoru jsem měla pocit, že by si tato paní se mnou povídala raději o čemkoliv jiném, než o její dobrovolnické činnosti.

Zajímalo mě, jak dlouho s ADROU v Litomyšli spolupracuje a jak se o ní poprvé dozvěděla. Odpověď nebyla překvapující. Poprvé se o této organizaci dozvěděla od známé a spolupracovala s ní už od jejích počátků. Když byla oslovena, aby pomáhala organizovat sbírky šatstva pro oblasti postižené povodněmi, jednoduše prý souhlasila. Nyní šije hračky a polštářky, které se pak rozdávají dětem při různých akcích, jako jsou dětské dny nebo vánoční koncerty. Výtěžky z těchto akcí jdou buď na Společnost pro osoby s mentálním postižením, nebo na litomyšlské mateřské školky. Ty si na tyto akce mají na oplátku připravovat s dětmi program.

Tato paní je ale také velmi aktivní při spolupráci s Klokánkem (projekt Fondu ohrožených dětí, který poskytuje přechodnou rodinnou péči na dobu, než se dítě může po vyřešení nebo zlepšení situace vrátit domů) a s Fondem ohrožených dětí. Klokánek ale

v Litomyšli nefunguje, takže už čtyři roky jezdí o hlavních prázdninách do Benešova u Ostravy (i se svou vnučkou), kde pomáhá při akcích pořádaných pro děti. Minulý rok byl nový Klokánek otevřen v Pardubicích, i zde tato paní pomáhala. I když svoje zásluhy nijak nezdůrazňuje, uvědomuje si, že lidí, kteří dělají to co ona, není mnoho a že to pro každého nemusí být samozřejmostí. Spíše se prý setkává s reakcemi okolí typu: „Proč to děláš, když za to nic nedostáváš a ještě investuješ čas a vlastní peníze?“ Zároveň se domnívá, že lidé o různých charitativních organizacích mají v současné době už relativně dost informací, ale jen málo je těch, kteří by byli ochotni aktivně a zadarmo jakkoliv pomáhat.

3.7.2 Naděje, pobočka Litomyšl



Naděje je spolek s celostátní působností, který byl založen jako misijní a charitativní organizace v roce 1990. Na počátku bylo podávání jídla na nádražích rumunským uprchlíkům (www.nadeje.cz). V celé republice má 18 poboček a každá z nich má vlastní program činnosti, něco mají ale také všechny společné. Hlavním cílem občanského sdružení Naděje je vybudování a provozování sítě služeb na křesťanských principech lidem v nouzi. Ve svých zařízeních poskytuje Naděje pomoc duchovní, morální, sociální, zdravotní, lékařskou, hygienickou, stravovací, ubytovací, hmotnou, právní, vzdělávací apod. Stručně se zde zmíním o všech programech, které Naděje v rámci svého působení vykonává a poté se zaměřím na litomyšlskou pobočku, která má jako jediná program podpory rodiny.

Mezi její programy patří **integrační program** (např. v Praze, Vysokém Mýtě, České Třebové). Hlavním cílem tohoto programu je pomáhat lidem sociálně vyloučeným při návratu do společnosti, součástí je také okamžitá pomoc při uspokojení základních lidských potřeb, nabídka ubytování i dlouhodobější pomoci a podpora dětí, mládeže a dospělých ve vyloučených a ohrožených lokalitách.

Program pro třetí věk (v Nedašově, Vysokém Mýtě, Brně, Zlíně a Praze), ten představuje službu starým, především osamělým lidem. Cílem je udržení co nejhodnotnějšího

života starého člověka ve vlastním domově. Součástí programu jsou vedle domácí péče a denních stacionářů také domy přechodného stáří, které nabízejí trvalý pobyt s komplexní péčí.

Program pro mentálně postižené (Otrokovice, Zlín, Nedašov, Vsetín) je koncipován jako komplex služeb dětem, mladým lidem i dospělým s mentálním a kombinovaným postižením. Preferováno je bydlení ve vlastní rodině nebo chráněné bydlení s pobytem ve stacionáři s chráněnou prací. Součástí programu je výchova a vzdělávání zaměřené na rozvoj skrytých schopností pro sebeobsahu, a pro pocit sebeodpovědnosti.

Program zdravotní pomoci (Praha, Vysoké Mýto, Otrokovice, Brno, Zlín), který vhodně doplňuje komplexní služby lékařů a zdravotních sester v ústavech i v domácí péči a doplňuje také ostatní sociální programy Naděje o zdravotní péči. Jednou z jeho služeb je lékař v ordinaci pro bezdomovce.

Program potravinové pomoci a misijní program doprovází veškerou činnost Naděje od jejího vzniku a je možné jej najít ve všech pobočkách. Misijní program je pilířem veškerých jejích aktivit (Výroční zpráva 2006: 2).

V Litomyšli se činnost Naděje soustředí na **program podpory rodiny**, který začal v roce 1995. Základem je náhradní rodinná výchova jako alternativa pro opuštěné děti.

Měla jsem možnost hovořit s vedoucí Naděje (příloha 1: I 1) a tím získat základní informace o vzniku a činnosti Naděje v Litomyšli. Projekt integrace dětí z dětských domovů do pěstounských rodin byl odstartován v roce 1992. Podařilo se to také díky tomu, že Naděje získala darem v Litomyšli dům od Američanky českého původu. Tento dům poté prošel náročnou rekonstrukcí, byly vybudovány byty a další prostory pro klubovou činnost a v roce 1997 se tam mohli nastěhovat pěstounské rodiny s dětmi. V současné době jsou zde dvě rodiny, každá se sedmi dětmi. Tento dům je prostorný, bezbariérový a děti zde mají vhodné podmínky pro zdravý rozvoj. Toto mohu potvrdit z vlastní zkušenosti, protože jsem měla možnost některé prostory vidět a měla jsem také možnost hovořit s pěstouny z obou rodin. Jedním z hlavních cílů je podporovat integraci těchto dětí do společnosti.

Naděje pořádá také víkendové akce, kreativní dílny a sportovně dobrodružné víkendy. Kreativní dílny se konají asi třikrát do roka (naposledy 15. března 2008) a jsou určené pro širokou veřejnost. Děti i rodiče si tam mohou vyzkoušet výrobu různých předmětů. Průměrná návštěvnost se pohybuje okolo 50 osob. Jednou za rok v létě Naděje pořádá pro děti tábor, který je vyvrcholením její činnosti, pravidelně se ho účastní asi 48 dětí, zájem ale stoupá. Každý rok se také konaly přednášky určené pro základní a střední školy, témata se týkala AIDS a partnerských vztahů.

Jednou z těch důležitých aktivit je také nízkoprahový klub¹¹ Velryba, kam mohou přicházet jakékoliv děti bez nutnosti stát se členy nebo cokoliv platit. Je otevřen pro děti předškolního i školního věku od 6 do 9 let, od 10 do 15 let na děti nad 15 let, tyto skupiny se schází vždy jednou týdně. Vzhledem k tomu, že Naděje je křesťanská organizace, tak se snaží nenásilným způsobem vštěpovat dětem hodnoty vycházející z Bible. Její pracovníci se řídí etickým kodexem (příloha 12).

V souvislosti s pořádajícími aktivitami mě zajímal přístup veřejnosti k této organizaci a také formy, kterými se Naděje před litomyšlskou veřejností prezentuje. Paní vedoucí se domnívá, že o většině akcí už lidé relativně dost vědí, není to ale pořád tak, jak by si to ona představovala. Například jednou týdně ve čtvrtek dopoledne probíhá v Naději hlídání dětí, maminky si za tu dobu mohou vyřídit, co potřebují, aniž by sebou musely brát i děti. Právě o této službě se prý ví velice málo. Průměrně hlídají asi 7 dětí. O svých akcích pravidelně informují v místním a regionálním tisku, a jednou za čas pořádají tiskové konference, na kterých se lidé mohou podrobněji o Naději informovat. Z odpovědí v mém dotazníku vyplývá, že lidé skutečně vědí, že organizace s takovýmto jménem v Litomyšli je, bližší informace už ale nemají a ani neví přesně, na jaký druh aktivit je Naděje zaměřená.

Protože Naděje není jedinou neziskovou organizací, která v Litomyšli působí, zajímalo mě, zda funguje spolupráce mezi ní a nějakou další organizací. Vedoucí Naděje, ale i další její spolupracovníci mi potvrdili, že funguje velmi dobrá spolupráce s Městem, které se snaží aktivity neziskových organizací podporovat a snaží se nalézat cesty, jak poskytnout peníze například na různé projekty. S jinými neziskovými organizacemi existuje spolupráce spíše příležitostná, za účelem realizace nějaké akce nebo projektu. Naděje získává finanční prostředky z dotací Pardubického kraje, z grantů a také od sponzorů .

Kromě vedoucí Naděje jsem měla příležitost hovořit také se dvěma dalšími pracovníky. Žena, která v Naději pracuje teprve od ledna 2008, mi potvrdila, že ani ona dříve nevěděla, co všechno Naděje pro děti nabízí. Ona sama se o možnosti pracovat zde dozvěděla jen náhodou. Domnívá se ale, že prezentace některých aktivit je opravdu malá. Od 1. do 2. února 2008 proběhla víkendová akce, které se zúčastnily i vlastní děti této ženy. Díky této

¹¹ Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní služby dětem a mládeži ohroženým sociálním vyloučením. Služba je určena rizikovým, neorganizovaným dětem a mládeži, kteří jsou ohroženi sociálně patologickými jevy, nebo mají vyhraněný životní styl neakceptovaný většinou společností. Základním prostředkem pro navázání kontaktu s cílovou skupinou je nabídka volnočasových aktivit. Cílem je zlepšit kvalitu života cílové skupiny předcházením a snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících s jejich způsobem života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky, aby v případě zájmu mohli řešit svoji nepříznivou sociální situaci. Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně (www.mpsv.cz).

zkušenosti a reakci dětí uznává, že je škoda, že o těchto akcích nevěděla dříve. Jako velmi pozitivní vidí i to, že mezi dětmi v pěstounských rodinách jsou i děti romské. Díky tomu dochází ke kontaktu obou skupin a už od mládí je možné předcházet zažitým stereotypům vůči Romům, které v naší společnosti zatím přetrvávají.

Možným problémem by mohla být nedůvěra ze strany klientů, hlavně matek, které by mohly mít obavu svěřit svoje děti křesťanské organizaci. Víra ale není podmínkou. Navštěvovat volnočasové aktivity mohou děti věřící i nevěřící bez rozdílu. Malá informovanost ale může způsobit, že by lidé mohli považovat Naději například za sektu. Tento názor má i jeden z pěstounů. Když Naděje v Litomyšli začínala, lidé se k ní stavěli velmi nedůvěřivě a měli z ní strach. Hlavně lidé v sousedství Domu Naděje se obávali přílivu romských dětí. Postupem času, až když byly vidět konkrétní výsledky práce této organizace, lidé změnili názor. Práce s dětmi zde ale probíhá stejně jako kdekoliv jinde, jako například v různých kroužcích, které ale bývají většinou placené.

Rozhovor s tímto mužem, pěstounem jedné z rodin, byl velmi zajímavý (příloha 1: I 2). Podílel se na totiž vzniku Naděje v Litomyšli a snažil se zde uskutečňovat své představy o fungování pěstounských rodin. Jeho zkušenosti byly takové, že děti v pěstounských rodinách trpí nedostatkem soukromí a vyčleňováním z kolektivu ostatních dětí. Právě tomuto chtěl předejít. V Naději mají proto děti vlastní pokojíčky. Díky klubovým aktivitám a tělocvičně, která je postavená přímo v tomto domě, se děti z pěstounských rodin setkávají s těmi z běžných rodin a nikdo tyto děti od sebe nerozlišuje. V současné době se v klubech schází tak na třicet dětí.

Zajímalo mě také, zda je těžké získat nějakého dobrovolníka. Z rozhovorů ale vyplynulo, že nikoliv. Důvodem je právě fakt, že Naděje je křesťanská organizace a díky tomu je ochota lidí zapojit se do této činnosti relativně vysoká. Například na víkendové akce, nebo i na hlídání dětí není problém nějakého dobrovolníka získat.

Ve všech osmnácti pobočkách probíhá program potravinové pomoci. Také v Litomyšli je v provozu Středisko potravinové pomoci jako součást organizace Naděje (dříve s názvem Potravinová banka). Od samotného vedoucího jsem měla možnost získat podrobné informace, komu je tato pomoc určena a jak je konkrétně realizována. Hlavním smyslem je poskytovat lidem v sociální nouzi potraviny i hygienické potřeby, které jsou získávány darem od sponzorů. Potraviny i hygienické potřeby mohou mít vadu, která brání v jejich prodeji, případně jim může končit doba použitelnosti. Nesmí ale být snížena jejich kvalita. Mohou to být produkty i zcela kvalitní. Tyto produkty přijímá Naděje na základě darovací smlouvy jako sponzorské dary a nikdy nesmí být použity ke komerčním účelům.

Tyto „balíčky“ jsou rozdávány sociálně slabým rodinám i jednotlivcům. Klienty, kteří na tuto pomoc mají nárok, si ale nevybírá sama Naděje, ale vytypovává je Odbor sociální péče Městského úřadu na základě poskytovaných sociálních dávek. Jednou za měsíc jsou těmto lidem „balíčky“ vydávány. Pokud se podaří získat potraviny a hygienických potřeb větší množství, pak jsou poskytnuty jiným neziskovým organizacím nebo azylovým domům, například ve Svitavách nebo ve Vysokém Mýtě. V Litomyšli je asi 200 rodin, které mají na tuto službu nárok. Od vedoucího jsem se ale také dozvěděla, že lidé mohou této pomoci zneužívat. Na druhé straně ti poctiví, kteří pracují, ale stejně žijí na hranici životního minima, nemají na balíčky nárok, zato ti, kteří pracují načerno a mají mnohdy dost vysoké platy, si každý měsíc pravidelně pro balíčky chodí. S tímto faktem ale Naděje nemůže nic udělat. Kromě Odboru sociální péče mohou navrhnout vhodného příjemce třeba i faráři, kteří jsou v kontaktu např. s bezdomovci. Pro Naději je nutná nějaká garance, aby nedocházelo k tomu, že lidé tyto „balíčky“ skutečně nepotřebují a budou je například prodávat.

Zajímalo mě také, jak tento muž vidí zájem občanů o tuto organizaci. Odpověď nebyla překvapující. Odhadem je Naděje známá tak padesáti procentům obyvatel Litomyšle. Většina se ale domnívá, že je zde poskytována „nějaká sociální pomoc“, podrobnější informace má však málokdo. Toto potvrzuje i moji domněnku, že lidé se zajímají o podobná zařízení až ve chvíli, kdy oni sami potřebují využít jejich služeb.

3.7.3 Farní charita Litomyšl

Svůj výzkum jsem zaměřila ještě na jednu organizaci, která se hlásí k církevním hodnotám a to na Farní charitu (dále jen FCH). Tato organizace patří podle mého názoru díky svým rozsáhlejší aktivitám v Litomyšli k těm známějším .

Farní charita je nestátní nezisková organizace, která poskytuje sociální, zdravotní a kulturní služby občanům Litomyšlska a Pardubického kraje. Orientovaná je především na domácí péči o seniory, snaží se ulehčit rodinám péči o své často nesoběstačné příbuzné v jejich domácím prostředí. Takto je orientovaná i činnost dalších tří středisek, která poskytují sociální a zdravotní služby.

Tato organizace byla založena 8. 2. 1993 Římskokatolickou církví, konkrétně Biskupstvím královehradeckým. Tímto se liší například od Naděje, která se sice hlásí ke křesťanským hodnotám, založena byla ale jako misijní a charitativní organizace.

Hlavními středisky FCH jsou domácí péče, respitní péče, půjčovna rehabilitačních pomůcek a šatník charity. O tuto naposledy zmiňovanou službu občanům jsem se zajímala podrobněji.

Středisko respitní péče je nestátní církevní zařízení. Termín respitní péče znamená úlevová nebo-li odlehčovací. V praxi to znamená, že toto středisko poskytuje pomoc rodinám, které se doma starají o své blízké, kteří z důvodu vysokého věku nebo vážného onemocnění nejsou plně soběstační. Na určitou dobu převezme za tyto osoby odpovědnost, stará se o ně, poskytuje veškeré služby, včetně těch zdravotních, maximálně však na dobu tří měsíců. Cílem je poskytnout pečujícím osobám nezbytný odpočinek, protože péče o takto nemocné nebo staré lidi je velmi náročná. Vhodná je tato služba i pro samotné klienty, protože díky ní je jim umožněn kontakt se svými vrstevníky. Repitní péče Jindra poskytuje i poradenství rodinám, které o své nemohoucí blízké pečují. Tato služba je krátkodobá, ale umožňuje seniorům setrvat co nejdéle ve svém domácím prostředí. Kromě stravy, ubytování a pomoci při zvládání každodenních běžných úkonů také nabízí vzdělávací a aktivizační činnosti, které pomáhají seniorům upevňovat motorické, psychické a sociální dovednosti. Díky těmto výhodám je o tuto službu stále větší zájem, kapacita zařízení je ale omezená. Možné je tam umístit pouze osm klientů. Také proto město do budoucna plánuje rozšíření kapacity. Tato služba ale není poskytována zdarma.

Středisko respitní péče jsem navštívila a hovořila jsem s paní vedoucí. Malý počet klientů a vlídné téměř rodinné prostředí poskytuje možnost jejich důstojného života. Bližší a podrobnější výzkum ale není možný vzhledem ke zdravotnímu stavu klientů. Tyto církevní nestátní stacionáře mě ale velmi zaujaly. Právě na nich je vidět konkrétní pomoc těm, kteří to skutečně potřebují, nejen starým a nemohoucím lidem, ale také jejich rodinám. Práce lidí zde zaměstnaných má skutečně smysl.

Respitní péče Jindra provozuje také denní stacionář. Ten poskytuje denní sociální pobyty pro seniory, kteří z důvodu vysokého věku či zdravotního postižení nemohou zůstat sami doma bez přítomnosti druhé osoby. Stejně jako respitní péče tak i denní stacionář poskytuje veškeré sociální služby a předchází tím nutnosti umístit tyto osoby do dlouhodobých ústavních zařízení, pomáhá také klientům v navazování kontaktů se společenským prostředím. Mezi doplňkové činnosti patří i duchovní služba, pedikúra, manikúra nebo kadeřnické služby. Denně je ale možné umístit do stacionáře pouze čtyři osoby. Tato služba není zdravotnická, takže klienty mohou být pouze lidé se stabilizovaným zdravotním stavem. FCH Litomyšl ale zajišťuje také Charitní ošetrovatelské a pečovatelské služby, které spadají do nestátních zdravotnických zařízení a jsou součástí sítě poskytovatelů

zdravotních služeb. Terénní zdravotní sestry ve spolupráci s lékaři poskytují svým klientům péči, pomáhají aplikovat např. injekce případně pomáhají při rehabilitaci. Poskytují také pomoc a radu v péči o ležící pacienty. Tato služba je hrazena z části z dotací Pardubického kraje, Města Litomyšl, ale z části si ji klienti hradí sami.

V rámci FCH funguje také půjčovna rehabilitačních pomůcek. Stejně jako už zmiňované služby má i tato za cíl usnadnit občanům domácí péči o své tělesně či chronicky postižené rodinné příslušníky. Občané si zde mohou za poplatek pronajmout různé speciální pomůcky, jako např. polohovací lůžka, invalidní vozíky atd.

FCH poskytuje ještě jednu službu, na které se podílejí především dobrovolníci, a tato služba není tak úplně běžná. Je to Šatník charity. Jeho činnost začala před 11 lety. Otevřen je dvakrát týdně, v pondělí a ve středu, a lidé tam mohou nosit své staré, vyřazené, ale čisté oblečení i hračky. Jednou měsíčně se oděvy třídí a odváží se do Diakonie Broumov, odkud už je realizována přímá humanitární pomoc.

Některé oděvy se přímo v Litomyšli prodávají za symbolickou částku, výtěžek je potom použit právě na převoz šatstva. Tento provoz zajišťuje 16 dobrovolnic, většinou důchodového věku, které tyto oděvy rovnou třídí. S některými z nich jsem hovořila, zajímalo mě, jak se k této činnosti dostaly. Většinou si o této práci řekly navzájem. Ony samy určují cenu oděvů, nebývá to ale více jak 30 korun, spíše méně. Překvapilo mě, jak velký zájem je o tyto oděvy z řad občanů. Kdykoliv jsem tam přišla, vždy tam někdo byl a nějaké oblečení si vybíral. Také o darování je poměrně velký zájem. Ne všichni ale darují vhodné a ještě nositelné věci. Podle toho, co jsem měla možnost vidět, si někteří tuto charitativní činnost pletou s odkladištěm všech oděvů, které jim už doma překáží a nechtějí si jimi plnit vlastní popelnici. Z takto nepoužitelných věcí se poté dělají „hadry“ a je snaha je ještě zužitkovat. Lidé sem vozí oděvy i ze vzdálenějších měst, například z Brna. Od jedné z dobrovolnic jsem se dozvěděla, že v Brně snad nic podobného nefunguje. Pro bezdomovce jsou tyto oděvy zdarma. Nutno ale říci, že v Litomyšli je bezdomovců skutečně málo.

Tato práce se může zdát na první pohled snadná a vhodná spíše k odreagování. Rozhodně tomu ale tak není. Prašné prostředí a oděvy, které ne všechny odpovídají kvalitě, která je vyžadována, nepůsobí dobře na zdraví už starších dobrovolnic. Tyto ženy se prý často setkávají s údivem lidí, že to dělají bez honoráře. Přesto se domnívají, že by bylo vhodné zlákat pro tuto činnost i mladší dobrovolníky. Na druhou stranu je pravda, že mladší lidé by na takovouto dobrovolnickou práci asi neměli čas ani chuť.

3.7.4 Rodinné centrum

Rodinné centrum (dále RC), dříve Mateřské centrum vzniklo jako občanské sdružení na počátku roku 1996. Je určeno dětem, jejich rodičům a všem ostatním, kteří chtějí společně s dětmi trávit čas.

V době vzniku to byla neformální organizace, na jejímž chodu se podílelo pouze několik maminek, založeno bylo na dobrovolnické bázi. V roce 2007 došlo k přestěhování centra do nových prostor, které pro něj zrekonstruovalo Město. Změnil se také název, z Mateřského centra se stalo Rodinné centrum, což byla reakce na vzrůstající zájem otců o trávení volného času se svými dětmi. Vzrostl také zájem o jeho služby a v současné době už má téměř naplněnou kapacitu i těch nových a větších prostor. Díky stále většímu zájmu bylo nutné přijmout i zaměstnance, který se stará o účetnictví. Na částečný úvazek tam také pomáhají dvě další ženy. V současné době je RC oficiální organizací, která musí splňovat veškerá hygienická a bezpečnostní nařízení a musí fungovat ekonomický management. Hlavní část práce stále vykonávají maminky dobrovolně, ale podle slov vedoucí RC s vědomím, že to má smysl, protože to dělají vlastně pro své děti.

Osobně jsem měla možnost hovořit s vedoucí RC (příloha 1: I 3) a také jeho prostory navštívit při běžném provozu. Zkušenost to byla pro mě velice zajímavá a měla jsem možnost udělat si obrázek o prospěšnosti této činnosti. Aniž bych chtěla příliš chválit, domnívám se, že jak pro děti tak i pro jejich rodiče má RC skutečně mnoho výhod. Pokusím se proto jeho činnost více přiblížit.

Hlavním cílem RC je vytvoření prostoru pro rodiče s dětmi, prostoru pro zdravý rozvoj dítěte, které zde má příležitost setkávat se se svými vrstevníky, naučit se s nimi komunikovat, naučit se toleranci a respektu a v neposlední řadě uskutečňovat zde své nápady, pro které by doma nemuselo mít tolik podmínek. Do RC mají přístup rodiče už s těmi nejmenšími dětmi, díky tomu se děti už od malička učí prosadit v kolektivu, což jim pomáhá při vstupu do mateřské školky, a to je podle mého názoru velmi důležité například pro děti málo průbojně, které nejsou zvyklé na větší kolektiv. RC neprospívá pouze dětem, ale také jejich rodičům. Maminky a tatínkové zde mají možnost inspirovat se různými nápady, vyměňovat si zkušenosti, nacházet nová přátelství. Domnívám se, že pro maminky na mateřské dovolené toto může být vhodná příležitost, jak se dostat do společnosti a uniknout tak určitému stereotypu. Zájem o toto centrum jeví, podle slov jeho vedoucí, maminky, které se do města nově přistěhují, nikoho zde neznají a prostřednictvím centra mají možnost najít

nový kolektiv. Do RC si ale děti nechodí jen hrát. Od pondělí do pátku je pro děti i rodiče připraven program, díky kterému se děti mohou i hodně naučit. Například kurzy keramiky, výtvarná odpoledne, herna pro předškolkové děti, odpoledne vyhrazené dětem a jejich tatínkům („Tatínek je IN“), dopoledne vyhrazené pro děti od šesti měsíců a v neposlední řadě konverzační kurz angličtiny pro děti od čtyř let. Každé pondělí probíhá pro maminky cvičení s kojenci od tří měsíců a také cvičení pro maminky v šestinedělí. Díky tomu, že program se ze dvou dnů v týdnu rozšířil na pět, bylo nutné přijmout na částečný úvazek další dvě zaměstnankyně.

Nově RC nabízí konzultační a poradenskou činnost pro rodiče. Je určená členům RC i široké veřejnosti. Rodiče se budou moci informovat o řešení otázek týkajících se stravování, úpravy váhy, životního stylu, vhodného řešení volného času, výchovných problémů, problémů partnerského soužití nebo domácího násilí. Ne všichni rodiče totiž ví, kam se se svými problémy obrátit a kde najít rychlou pomoc. Odbornice, která má tuto službu na starosti, buď přímo doporučí řešení problému, nebo poradí, kam dále se mají rodiče obrátit (www.rc.litomysl.cz).

Vedoucí RC je zároveň krajskou koordinátorkou, díky tomu jsem od ní získala informace o stavu mateřských či rodinných center v celé republice. V současné době prý těchto zařízení přibývá, zároveň ale nepřibývá finančních prostředků na jejich podporu, proto je možné, že nově vzniklá centra už žádné dotace dostávat nebudou. V Pardubickém kraji jsou takováto podobná centra v každém větším městě a potřeby obyvatel jsou relativně dobře uspokojeny. Ne všechny kraje jsou na tom ale stejně. Příkladem může být kraj Karlovarský, kde jsou prý registrována pouze tři centra. RC v Litomyšli žije především z grantů. Pro dobrovolníky z řad maminek určitě není snadné zvládat administrativu, žádosti o granty a následně jejich vyúčtování. RC ale také výrazně podporuje Město Litomyšl. Poskytlo a zrekonstruovalo pro RC nové prostory a poskytuje i dotace. Jiná města a kraje prý k neziskovým organizacím rozhodně tak štědrá nejsou. RC je také členem Střednědobého plánu fungování sociálních služeb v Litomyšli, o kterém se ještě zmíním později. V současné době je snaha o registrování rodinných a mateřských center jako sociální služby. Důvodem je určitá nezařazenost tohoto typu organizace do jakýchkoliv tabulek.

RC v Litomyšli spolupracuje například s Domem dětí a mládeže, který v jeho prostorách provozuje klub keramiky. Spolupráce také probíhá se Společností pro pomoc osobám s mentálním postižením. Tato nezisková organizace nemá v současné době své vlastní prostory, a proto jednou týdně využívá zrekonstruovaných prostor RC. Společnost pro

pomoc osobám s mentálním postižením využívá těchto prostor zdarma a naopak RC používá vybavení této organizace pro mentálně postižené. Vzájemně si vycházejí vstříc.

RC vybírá od maminek poplatky, které jsou ale spíše symbolické. Členové RC zaplatí měsíčně 50 Kč. A ti, kdo se členem stát z nějakého důvodu nechtějí, zaplatí za každou individuální návštěvu 20 Kč. Hlavním cílem je, aby služby RC byly dostupné co nejširšímu okruhu lidí ze všech sociálních skupin, proto do budoucna není naplánováno zdražení poplatků.

Každý den je pro děti a jejich rodiče připraven zajímavý program. Měla jsem možnost navštívit centrum, když měly děti výtvarné dopoledne. Není ale podmínkou, aby se všechny najednou účastnily připraveného programu. Naopak si děti i jejich rodiče mohou vybrat z velkého množství hraček, které jsou připraveny v několika místnostech. Cílem ovšem není, aby si každé dítě hrálo samo, případně pouze se svým rodičem, měl by zde probíhat kontakt a vzájemné předávání zkušeností, proto není podle vedoucí centra příliš vhodné, aby tam bylo najednou více jak patnáct rodičů s dětmi, pak si totiž každý všímá pouze toho svého dítěte a není splňován hlavní účel. Díky návštěvě jsem měla možnost krátce si pohovořit s několika maminkami. Zajímalo mě, kdy a jakým způsobem se o činnosti RC dozvěděly a v čem vidí jeho přínos.

Většina z maminek se o RC dozvěděla buď od kamarádek, nebo z místního tisku, méně už z internetových stránek, které jsou v současnosti nové. Všechny maminky si ale tuto možnost chválí a každá zdůrazňuje ten důvod, který je pro ni nejdůležitější. Jako jednu z největších výhod vidí možnost kontaktu dětí se svými vrstevníky a díky tomu učení se životu v kolektivu. Vhodné to je pro stydlivější děti, které by mohly mít později problémy v mateřské školce nebo i ve škole. Jiné maminky zdůrazňovaly možnost dětí hrát si i s hračkami, které doma nemají nebo by mít ani nemohly z důvodu jejich velikosti nebo ceny. Pro jiné je zase důležitý kontakt mezi sebou a vyměňování si zkušeností s výchovou svých dětí. Vhodné je to prý i pro maminky, které se jednoduše doma s dítětem nudí. Všechny si velmi chválily nové větší a útulnější prostory. Většina z těch, se kterými jsem mluvila, už navštěvovaly RC v jeho starých prostorech, proto mohly lépe srovnávat.

Maminky i tatínkové, kteří RC využívají, bývají přímo z Litomyšle. Hovořila jsem ale i s maminkou, která pravidelně přijíždí se svou dcerou z Vysokého Mýta. Zajímalo mě, jestli něco podobného ve Vysokém Mýtě funguje. Prý ano, ale pouze odpoledne a jen jednou za týden, protože se na činnosti podílí hlavně učitelky z mateřské školky. Tento čas nemusí ale vždy vyhovovat maminkám ani dětem, které podle slov této ženy odpoledne často spí. V Litomyšli RC funguje každý den, což je velká výhoda, i když ne každý den je program pro

každý věk dítěte (RC je určeno dětem přibližně do sedmi let). Tato maminka zde byla i s babičkou své dcery. Na RC si cení především toho, že si zde dítě může vyzkoušet různé činnosti, jako malování nebo zpěv a mamince to pomůže zjistit, co dítě baví a na jaké speciální kroužky ho může eventuálně přihlásit. Výborné je také to, že matka vidí, s jakými hračkami si zde dítě nejraději hraje, protože má velký výběr, a pak tuto hračku může pořídit i domů.

Jiná maminka měla zkušenost s tím, že do tohoto centra chodil i její manžel, který byl na rodičovské dovolené.

RC patří v Litomyšli bezesporu k těm známějším neziskovým organizacím, nabídka jeho činností, služeb a každodenních akcí se stále rozšiřuje a zájem rodičů je díky dobré prezentaci také čím dál větší. Z mého pohledu se ale není čemu divit. Také na mě působilo RC velmi příjemnou až rodinnou atmosférou. Vhodné podmínky i pro ty nejmenší děti budou asi i do budoucna lákat rodiče k aktivnímu zapojení do jeho činnosti.

3.7.5 Sdružení pro pomoc osobám s mentálním postižením

Poslední organizací, o kterou jsem se blíže zajímala bylo Sdružení pro pomoc osobám s mentálním postižením (dále jen Sdružení). O tomto Sdružení se v Litomyšli ví velice málo, což mi potvrdila jeho vedoucí i samotní obyvatelé města. Sdružení v Litomyšli vzniklo v roce 1996, jeho cílem bylo a stále je pomáhat osobám s mentálním i kombinovaným postižením. Snahou je zabezpečit pro tyto osoby lepší podmínky pro život a zrovnoprávnit jejich postavení ve společnosti. Důležité je také prezentovat osvětovou činnost na veřejnosti. Toto Sdružení je součástí celostátní organizace sdružující osoby s mentálním postižením (Sdružení pro pomoc mentálně postiženým v ČR). Tato organizace vznikla už v roce 1969. Díky její činnosti se začaly zlepšovat podmínky v ústavech sociální péče, vznikaly tělovýchovné, hudební, dramatické kroužky, byly pořádány výlety, divadelní představení a další akce pro mentálně postižené s cílem obohatit jejich život. V této činnosti sdružení pokračuje i v současné době. Po roce 1989 začíná Sdružení budovat vlastní zařízení, ve kterých poskytuje denní, týdenní a někde i celoroční péči o mentálně postižené. Členy jsou lidé s mentálním a kombinovaným postižením, ale také jejich rodiče, další příbuzní nebo známí i veřejnost, všichni ti, kteří chtějí pomáhat zlepšit život postiženým (www.spmp.cz).

V Litomyšli Sdružení sice takto rozsáhlou činnost nevyvíjí, funguje ale stejně jako celostátní organizace. V současné době má asi okolo 113 členů s mentálním postižením.

Klienty jsou z velké části děti, které navštěvují Speciální školu v Litomyšli. Ty ale nemohou být členem samy za sebe, proto jsou členy i jejich rodiče a také paní učitelky ze Speciální školy. Prý je samozřejmostí, aby ten, kdo učí ve Speciální škole, začal působit i v tomto sdružení. Možná také díky tomu si velká část veřejnosti spojuje činnost Sdružení se Speciální školou a vůbec nerozlišuje dvě odlišné organizace.

Ročně se platí členské příspěvky, které jsou ale svojí výší také spíše symbolické (100 Kč za rok). Kromě nich dostává Sdružení peníze od Města, které ale musí vyúčtovat. Ve větší míře se také spoléhá na dary. Všichni členové jsou dobrovolníci a nikdo z nich není placen. Se svými klienty navštěvují koncerty, divadla, chodí na hypoterapii, jednou za měsíc i na bowling. Pořádají také víkendové pobyty, na kterých program pro mentálně postižené děti vymýšlejí jejich sourozenci a rodiče. Podle bývalé vedoucí ale těchto akcí a činností není tolik, kolik by si představovala, protože všichni členové pracují a sdružení věnují jen ten zbývající čas.

V rámci Sdružení fungovalo poradenské centrum Atlas, které poskytovalo informace a rady rodičům postižených dětí. Po přijetí nového zákona o sociálních službách má ale povinnost poskytovat informace tohoto druhu Odbor sociální péče a na poradenské centrum už nemohou být vyčleňovány příspěvky. Proto muselo svoji činnost ukončit.

Sdružení pro pomoc osobám s mentálním postižením v Litomyšli spolupracuje s dalšími neziskovými organizacemi. Využívá např. prostor Rodinného centra a podpory litomyšlské pobočky ADRA, která mu už druhým rokem darovala výtěžek z jejich akce.

Toto Sdružení pomáhá především těm, kteří mají v rodině nebo v okruhu svých známých někoho s mentálním postižením a také jemu samotnému. Bylo by ale chybou myslet si, že ostatní občané města bez handicapu nemají v takovémto sdružení své místo. Naopak by cílem mělo být vzbudit v těchto lidech zájem pomoci Sdružení zlepšovat kvalitu péče i handicapované.

3.7.6 Zájem města o spolupráci s neziskovými organizacemi

Neziskové organizace (dále NO) dostávají také příspěvky od města. Zajímá mě proto názor vedoucí Odboru sociální péče na spolupráci Města a neziskových organizací (příloha 1: I 4). Získané informace byly pro mě do určité míry překvapující. Díky NO jsou podle vedoucí odboru ve městě pokryty i ty služby, které město samo neposkytuje nebo je není schopno zajistit v dostatečné míře. Je ale nutné jednotlivé organizace od sebe rozlišovat.

Buď jsou to takové, které poskytují služby ze zákona. Těm Město na činnost přispívá více, protože tyto jejich služby jsou pro občany skutečně důležité a Město by se bez nich neobešlo. Mezi takovéto NO patří například Farní charita Litomyšl, Naděje nebo Rodinné centrum. Na činnost Farní charity přispívá Město asi nejvíce, jednak z důvodu nezbytnosti a důležitosti jejích služeb, které suplují služby Města, a jednak proto, že jsou tyto služby velmi nákladné, například respitní péče. Město ale přispívá i na činnost Naděje, jejíž služby už ale pro Město nejsou tak nepostradatelné. V současné době je Město také velmi štědré k Rodinnému centru. Pronajalo a zrekonstruovalo pro něj nové prostory a díky tomu umožnilo i rozšíření nabídky služeb, ze které si už může vybrat podle vedoucí každý.

Do druhé kategorie NO spadají ty, které se schází samy za stejným účelem, ale už neprodukují žádné služby. V Litomyšli to je například Klub Parkinson nebo Sdružení pro pomoc osobám s mentálním postižením. Tyto organizace žijí především ze sponzorských darů nebo členských příspěvků, Město na ně přispívá také, ale mnohem menší částkou než na NO z první kategorie. Existují také NO, které nevyvíjí žádnou činnost, schází se velmi zřídka a také žádají o dotace. Na takové ale Město není ochotné přispívat.

Kromě NO, které mají sídlo přímo v Litomyšli, přispívá Město i na organizace z okolí, například na azylový dům Koclířov, kam je možné v případě nutnosti umístit matku s dítětem i z Litomyšle, nebo na Kontaktní linku v Ústí nad Orlicí, která poskytuje poradenství a kontakty a na kterou mohou volat i lidé z Litomyšle, protože zde nic podobného nefunguje.

Podle vedoucí Odboru sociální péče Město hodnotí kladně činnost Naděje. Především je důležitá aktivita nízkoprahového klubu pro neorganizovanou mládež. Tuto službu by bylo vhodné rozšířit, ale měla by mít jiný charakter než nyní. Naděje je více vyhrazena na křesťanskou mládež a v jejím klubu nemusí být tolik volnosti. Díky tomu je vhodný pro užší okruh dětí a mladých lidí. Nízkoprahový klub by se měl snažit zachytit široké spektrum mladých lidí podle toho, co je zajímá, například nabídnout počítač a počítačové hry, a až poté s nimi začít řešit jejich možné problémy. I když podle vedoucí není naše město z hlediska problematiky kriminality nijak výjimečné, je nutná především prevence (rozhovor).

Všechny jmenované NO jsou také zapojeny do projektu „Komunitní plánování sociálních služeb v mikroregionu Litomyšlsko“. Cílem tohoto projektu bylo vytvořit komunitní plán sociálních služeb tak, aby byl postaven na potřebách uživatelů, poskytovatelů i zadavatelů sociálních služeb a také zmapování stávajícího systému sociálních služeb, jejich dostupnosti, nabídky a kapacity. Projekt byl finančně podpořen Evropskou unií. Jedním z úkolů bylo zapojit i obce sdružené v mikroregionu Litomyšl. Práce na projektu začala

v červnu roku 2006 a v současné době existují tři pracovní skupiny, které spolupracují na přípravě Střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb v mikroregionu Litomyšlsko. Jsou to „Senioři“, „Osoby s postižením“ a „Prevence kriminality a péče o rodiny s dětmi“. Jednou z hlavních priorit je komunikace mezi obcemi a zvýšení informovanosti těchto obcí o sociálních službách a o možnostech jejich využívání. V rámci projektu proběhlo i dotazníkové šetření, které se týkalo kvality, rozsahu a dosahu poskytovaných služeb, jejich dostupnosti a využívání (www.kpsslitomysl.cz). O vyhodnocených dotaznících se zmíním v následující kapitole.

3.8 Vyhodnocení dotazníku

Metodou dotazníku jsem zjišťovala, jaké mají občané Litomyšle povědomí o zde působících neziskových organizacích, jak je vnímají, do jaké míry se o ně zajímají a zda je vůbec znají. Dotazníky jsem rozdávala nahodile a nikoliv určité vytypované skupině. Celkem jsem rozdala 50 dotazníků a z toho se mi jich vrátilo 40. Vyhodnotila jsem je z hlediska věku, pohlaví a dosaženého vzdělání. Z hlediska věku je možné respondenty rozdělit do tří kategorií: lidé do 30 let, 30 až 50 let a 50 let a výše. Nejpočetnější skupinou byli lidé nad 50 let a z hlediska pohlaví častěji odpovídaly ženy. Zajímaly mě především názory lidí a jejich subjektivní postoje, proto byly otázky v dotazníku otevřené, aby nemohlo dojít k ovlivňování předem nabídnutými odpověďmi. Dotazník byl anonymní.

V odpovědích mužů a žen nebyly ve většině případů rozdíly, odpovědi se ale lišily u respondentů různého věku, největší rozdíly ale bylo možné pozorovat u respondentů s různým stupněm vzdělání. Ke každé otázce z dotazníku zde uvedu nejčastější a také nejzajímavější odpovědi.

1. Znáte některou z neziskových organizací působících v Litomyšli a okolí? Pokud ano, mohl/a byste ji jmenovat?

Na tuto otázku mi odpověděli všichni respondenti. Většina z nich některou z neziskových organizací zná. Bez ohledu na věk byla nejčastěji jmenovaná Farní charita, Naděje a také Rodinné centrum (i když pod jeho starým názvem Mateřské centrum), to ale bylo uváděno spíše těmi mladšími respondenty. Několikrát také Sdružení pro pomoc mentálně postiženým, IMCA, SALVIA nebo ADRA. Dva respondenti, kterým bylo 18 let, uvedli jako neziskovou organizaci i Skauta a Pionýra.

2. Přispěl/a jste někdy jakoukoliv formou na nějakou dobročinnou organizaci, sdružení, neziskovou organizaci, apod. (která by působila v Litomyšli, případně i jinde)? Pokud ano, tak jaké jste k tomu měl/a důvody?

Bez ohledu na věk i na vzdělání všichni respondenti odpovídali na tuto otázku kladně. Někdy nějakým způsobem přispěli na dobročinnou organizaci nebo akci všichni dotázaní. Finančně lidé nejčastěji přispívají na celonárodní sbírky (Bílá pastelka, Kuře, Květinový den), na Tříkrálovou sbírku nebo na boj proti rakovině a to formou menší finanční částky, například pokud je někdo osloví na ulici. Někteří si pravidelně kupují časopisy, ze kterých jde část výtěžku na postižené nebo jinak znevýhodněné děti, nebo přispívají pravidelně každý měsíc ze svého platu na konto Bariéry. Méně respondentů uvedlo, že častěji než finančně přispívají na dobročinné účely materiálně. Poskytují oblečení, hračky, sportovní potřeby přímo vytypovaným organizacím. Důvody pro takovéto jednání se také ve většině případů opakovaly. Takovouto pomoc lidé vnímají jako přirozený projev solidarity, jako snahu alespoň touto formou pomoci těm, kteří to potřebují.

3. Zajímá/a jste se blíže o to, pro jaké účely konkrétně jsou vybrané peníze použity?

Odpovědi na tuto otázku byly ve velké většině případů stejné, to znamená záporné. Opět nerozhodoval věk ani dosažené vzdělání. Většina respondentů je důvěřivých a blíže si nezjišťuje, na jaké konkrétní účely jdou jimi poskytnuté finanční dary. Jedna mladší respondentka uvedla, že přispívá pouze na sbírky, ke kterým dochází v jeden den na celém území republiky, mluví se o nich ve sdělovacích prostředcích a tím má jistotu, že její peníze přijdou skutečně tam, kam je uváděno. Jiný respondent zase doufá v čestné jednání lidí, kteří vyvíjí snahy pomoci.

4. Jaký je váš postoj k neziskovým organizacím, které svoje prostředky získávají pomocí sponzorů, darů nebo díky sbírkám a poté je přerozdělují tak, aby se dostaly tam, kde je jich třeba? Důvěřujete jim, nebo si blíže zjišťujete, na co chtějí peníze použít?

Odpovědi na tuto otázku už nebyly tak jednotné, jako na otázku předchozí, přesto více jak polovina respondentů těmto organizacím důvěřuje, 15 respondentů ale uznává, že je lépe i prověřovat. Toto se netýká celonárodních sbírek ale spíše jednotlivých organizací, na které by lidé chtěli přispět nějakou větší finanční částkou. Objevily se i názory, že peněžní dary z řad

sponzorů by se měly vždy kontrolovat. Několik respondentů uvedlo, že jsou spíše opatrní a ne vždy důvěřují. Méně důvěřiví jsou respondenti starší 50 let. Důvěřivější jsou mladší respondenti, z jedné odpovědi vyplynulo, že i z vlastní zkušenosti ví, že sponzorské dary byly skutečně použity pro konkrétní účely – k zakoupení pomůcek pro handicapované, na ozdravný pobyt u moře nebo na výstavbu zdvižné plošiny pro tělesně postižené děti. Respondenti ve věkové kategorii do třiceti let jsou nejdůvěřivější a nevidí důvod, proč nevěřit slovům zástupců neziskových organizací. Obecně by se dalo říci, že více informovaní jsou lidé s vyšším vzděláním. Opatrnější a méně důvěřiví jsou ale naopak lidé s nižším (středoškolským) vzděláním.

5. Jaký mají podle vás neziskové organizace význam v současné společnosti?

Většina respondentů se domnívá, že význam v současné společnosti neziskové organizace mají, přesto je ale nelze přeceňovat a často jejich význam není ještě plně doceněn. Respondenti nad 50 let a také ti s vyšším vzděláním na tuto otázku odpovídali podrobněji a z těchto odpovědí bylo patrné, že o této problematice také více přemýšlejí. Častěji vnímají neziskové organizace jako doplňující součást státní sociální sítě, která díky špatným zákonům nefunguje tak, jak by měla. Vzdávající sociální a ekonomické rozdíly ve společnosti, podle jedné z odpovědí, zapříčiní, že jejich význam v budoucnu ještě poroste. Několik především mladších respondentů si význam neziskových organizací spojuje se zeměmi třetího světa, kde je jejich potřeba jistě veliká. V naší zemi už ale tolik oblastí, ve kterých by se mohly uplatnit, nevidí. I když podle jedné z odpovědí je nutné ocenit jejich snahu pomoci lidem, kteří by si jinak sami pomoci nedokázali. Jiní zdůrazňují i jejich duchovní význam a také význam především v oblastech zdravotnictví a sociálních služeb. Nejčastěji si neziskové organizace spojují s charitou. Jeden z respondentů se domnívá, že neziskové organizace to mají ještě ztíženo tím, že se musí potýkat s nepochopením a nezájmem některých občanů.

Ne všechny odpovědi ale byly pouze kladné a vyzdvihovaly kladný význam neziskových organizací. V několika odpovědích se objevily pochybnosti o možnostech těchto organizací, které nemají dostatek zajištěných financí a případně si dary nebo granty zajistit neumí, protože v jejich řadách jsou málokdy schopní a profesionální lidé. Organizace bez finančního zajištění pak nezmůže vůbec nic. Odpovědí tohoto typu ale bylo méně než jedna třetina. Převládala kladná hodnocení.

6. znáte někoho ze svého okolí, kdo s některou z litomyšlských (ale i jiných) neziskových organizací, nadací, dobročinných sdružení spolupracuje či spolupracoval (např. jako dobrovolník)? Pokud ano, můžete tuto organizaci jmenovat?

Odpovědi na tuto otázku byly velmi stručné a opět nejčastěji záporné. Naprostá většina nezná nikoho, kdo by s jakoukoliv neziskovou organizací spolupracoval. Podle mého názoru může být důvodem i to, že některé spolky nebo organizace nejsou považovány za neziskové a nejsou lidmi takto vnímané. Pouze ve třech dotaznících se objevila na tuto otázku kladná odpověď. Tito respondenti znají buď členy litomyšlské organizace Naděje, ADRY, SALVIA nebo Farní charity, případně občany Litomyšle, kteří pomáhají handicapovaným. Pokud se někdo o činnost těchto organizací zajímá více, pak má kontakty i s několika neziskovými organizacemi najednou. Většinou to byly respondenti starší a s vyšším vzděláním. Ti mladší neznali nikoho, kdo by s některou z neziskových organizací spolupracoval.

7. Setkal/a jste se ve svém okolí s problémem, který pomáhala řešit nezisková organizace? Můžete tento problém zmínit?

Stejně jako u předchozí otázky jsou i u této odpovědi nejčastěji záporné. Pouze jeden respondent se setkal s organizací, která poskytla pomoc ženě, kterou týral její manžel.

8. Můžete jmenovat poslední 3 akce organizované některou z litomyšlských neziskových organizací?

Obdobně jako u předchozích dvou otázek bylo nejčastější odpovědí „NE“. Nedomnívám se ale, že je to jen důsledek malé informovanosti nebo malého zájmu ze strany občanů města. Příčinou může být i to, že lidé netuší, že tu konkrétní organizaci lze označit za neziskovou. Je docela možné, že se některých akcí i sami zúčastnili, ale nezjišťovali si nic bližšího o jejich pořadatelích. Pokud někdo jmenoval některé akce, tak pouze nekonkrétně vánoční koncerty, dětské besídky nebo Tříkrálové sbírky, aniž by ale uvedl, která z konkrétních organizací se na těchto akcích podílela. Někteří respondenti zmínili akce Rodinného centra, například kurzy angličtiny, keramiky a lampiónové průvody. Rodinné centrum zmiňovali častěji lidé mladší. Někteří uváděli sbírky šatstva, potravin, nádobí.

9. *Domníváte se, že v Litomyšli existují problémy, o které by se podle vás neziskové organizace měly zajímat? (více než doposud, případně zda zde existuje oblast, ve které neziskové organizace nepůsobí a měly by)*

Ani na tuto poslední otázku jsem nedostala mnoho konkrétních odpovědí. Buď respondenti o žádné takové oblasti nevědí, nebo toto nemohou podle svých slov kompetentně posoudit. Jeden respondent ve věku 21 let by rozšířil činnost neziskových organizací na větší zájem o děti trpící nadváhou, tyto děti by podle jeho slov bylo dobré sdružovat a pomoci jim se s jejich problémem lépe poprat. Několik dalších respondentů zdůraznilo nutnost rozšíření péče o seniory.

Tyto dotazníky mohou pomoci udělat si alespoň částečný obrázek o názorech lidí na neziskový sektor a o jejich zájmu o něj. Jednoznačný závěr z nich ale vyvodit nelze, protože vzorek občanů nebyl tak široký. Přesto je možné provést určité stručné shrnutí. O neziskové organizace se nejvíce zajímají lidé ve věku od 30 do 50 let. Více známé jsou organizace s celonárodní nebo i mezinárodní působností a sbírky, které tyto organizace pořádají. Co se týká neziskových organizací působících přímo v Litomyšli, tak lidé o nich mají informací mnohem méně. Někteří mladší občané dokázali jmenovat alespoň několik akcí, které v Litomyšli byly neziskovými organizacemi pořádány, ale nikdy to nebyly konkrétní údaje. Přesto více jak polovina občanů ve věkové skupině do 30 let zná některou z neziskových organizací a uvědomuje si, že ve společnosti jsou problémy, které tyto organizace dokáží řešit (příloha 19). Toto mé zjištění se neshoduje s výsledky dotazníkového šetření, které proběhlo v rámci projektu Komunitního plánování sociálních služeb v mikroregionu Litomyšlsko. Podle vedoucí Odboru sociální péče z tohoto dotazníku vyplynulo, že mladí lidé nemají vůbec žádnou představu o sociálních službách, pokud se sami ve své rodině nesetkali s problémem, který se týkal například prarodičů nebo někoho mentálně či fyzicky postiženého.

VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ ZADÁVANÉHO PRO MĚSTO LITOMYŠL

Pro srovnání zde nyní uvedu několik údajů z dotazníku zadávaného pro Město Litomyšl. Shodou okolností se některé otázky příliš nelišily od těch, které jsem měla ve svém dotazníku já. Tento dotazník měl poskytnout údaje týkající se kvality, rozsahu a dosahu poskytovaných služeb a také jejich dostupnosti a využívání. Průzkum proběhl v období od 5.3. do 6.4. 2007 a jeho cílem bylo získat informace o kvalitě a dostupnosti sociálních služeb

od občanů mikroregionu i od samotných poskytovatelů služeb. Podrobněji zde zmíním především odpovědi občanů.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 89 občanů mikroregionu, platných dotazníků bylo 86. Největší zastoupení měla věková skupina 35-49 let (cca 39 %), méně byly zastoupeny věkové skupiny 50-64 let a 65 a více let. Občané mladší 18 let nebyli zastoupeni téměř vůbec. Z hlediska zkušeností občanů se sociálními službami byli nejvíce zastoupeni ti občané, kteří žádnou sociální službu zatím nevyužili (asi 72 %). Tyto dotazníky byly distribuovány prostřednictvím regionálních zpravodajů do domácností. Účast v tomto šetření byla dobrovolná. Podle mého názoru se ho ale zúčastnilo opravdu jen velmi malé procento občanů žijících v mikroregionu (z celkového počtu téměř 30 000 obyvatel). I tento údaj přispívá k mé domněnce, že zájem lidí o sociální služby (nejen ty neziskové) je velmi malý. Toto nízké procento odevzdaných dotazníků ale může svědčit i o nezájmu občanů zapojovat se do různých anket a šetření.

Na otázku jaké sociální problémy nejvíce tíží mikroregion byla nejčastější odpovědí nezaměstnanost (43 % dotázaných), poté bydlení (17 %) a méně kriminalita (8 %) a bezdomovci (5 %).

Zajímavé byly odpovědi na otázku, zda jsou lidé ochotni finančně podpořit neziskové organizace poskytující sociální služby. Více než polovina (56 %) respondentů vyjádřila ochotu neziskové organizace podpořit, 24 % respondentů tuto možnost vyloučilo a 20 % bylo nerozhodných. Z hlediska oblastí podpory mají největší šanci získat finanční prostředky od občanů poskytovatelé sociálních služeb pro zdravotně postižené (46 %) a pro seniory (28 %), už méně by lidé přispěli na rodiny s dětmi (19 %), ale téměř vůbec by nebyli ochotní finančně podpořit sociální služby pro národnostní menšiny, bezdomovce a drogově závislé (pouze 7 % dotázaných).

Do budoucna by lidé asi nejvíce využili služeb sociálního poradenství (36 %), odborného poradenství v obtížné životní situaci (46 %), pomoci při ztrátě zaměstnání (28 %) a také poradenství při výchově a vzdělávání dětí (20 %).

Celkově z dotazníku vyplývá, že jsou občané spokojeni s kvalitou poskytovaných sociálních služeb, nikdo nevyjádřil nespokojenost. Polovina respondentů souhlasila s tím, že poskytovatelé jsou spolehliví a chovají se ke klientům vlídně. Nespokojení jsou lidé s nedostatečnou kapacitou domovů pro seniory a zdravotně postižené a také s dostupností některých sociálních služeb z důvodu vzdálenosti. Podle občanů v mikroregionu chybí odborné poradenství v obtížné životní situaci a při ztrátě zaměstnání. Důležité je také zlepšit

informovanost veřejnosti o poskytovatelích sociálních služeb, 35 % uživatelů uvedlo, že pro ně bylo obtížné zjistit kdo a kde služby poskytuje (příloha 20).

Město Litomyšl z této analýzy bude vycházet a do svého Střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb zařadilo podporu osob s Alzheimerovou chorobou, důkladnější propagaci sociálních služeb, zlepšování životních podmínek v domovech pro seniory, podporu osobní asistence pro osoby s postižením, podporu mládeže s mentálním postižením, podporu spolkové činnosti osob s různým postižením. Jedním z důležitých cílů je vyčlenění jednoho až dvou bytů v majetku Města pro mladé lidi, kteří jsou jakýmkoliv způsobem handicapováni. Mladý handicapovaný člověk nemá možnost pořídit si bez pomoci samostatné bydlení. Bydlení formou chráněných bytů (s pomocí poskytovatelů sociálních služeb) umožní těmto lidem alespoň částečné osamostatnění a přípravu na budoucí život. Město se také bude do budoucna snažit podporovat rodiny s dětmi do šesti let (mimo jiné i formou podpory Rodinného centra) a také vybudovat nový nízkoprahový klub pro neorganizovanou mládež starší 15 let a tím rozšířit nabídku finančně dostupných volnočasových aktivit. V současné době jsou volnočasové aktivity nabízeny převážně školskými zařízeními a pro děti mladšího a středního školního věku funguje v rámci Naděje nízkoprahové zařízení Velryba (Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb mikroregionu Litomyšlsko 2008-2010: 38-77).

Všechny mnou zmiňované sociální a charitativní organizace jsou do tohoto plánu začleněny. Město s nimi do budoucna počítá jako s důležitým partnerem pro zajišťování sociálních potřeb občanů Litomyšle.

4. ZÁVĚR

Problematika občanské společnosti je tématem velmi složitým a rozsáhlým a je možné na ni pohlížet z mnoha úhlů. V této práci jsem se pokusila objasnit alespoň zlomek otázek, které se občanské společnosti a neziskového sektoru dotýkají.

V první části práce bylo mým záměrem vysvětlit několik bodů týkajících se základního smyslu občanské společnosti, jejího vývoje ve světě i u nás a předpokladů, které občanská společnost ke svému působení potřebuje. Tím nejdůležitějším je asi správné porozumění občanské společnosti jako takové. Významu a smyslu občanské společnosti by měli rozumět občané, ale i představitelé státu. Bez správného porozumění totiž nemůže občanská společnost plnit ten účel, který by plnit měla, tj. být protiváhou státní moci a garantem demokracie. Proto jsem v prvních kapitolách uvedla myšlenky několika filozofů, kteří se už v 17., 18. a 19. století zabývali konceptem občanské společnosti a tím položili základy jejího chápání do budoucna. Jmenovala jsem Johna Locka a jeho myšlenku přirozeného stavu, ve kterém se nachází mravní základ politiky. Zmiňovala jsem také Georga Wilhelma Fridricha Hegela, který zavádí termín občanské společnosti jako označení sféry mezi rodinou a státem a chápe ji jako historicky vytvořenou sféru etického života. Těmito myšlenkami výrazně přispěl k moderním teoriím občanské společnosti. Kromě jiných myslitelů jsem se zmínila ještě také o francouzském historikovi Alexisovi de Tocquevillovi, který ve svém spise *Demokracie v Americe* velmi zajímavě a na svou dobu neobyčejně pokrokově popisuje výhody i nebezpečí demokratického zřízení a srovnává ho s konstituční monarchií. Moc by měla být podle Tocquevilla svěřená občanskou společností do rukou politickému aparátu, protože aktivní a silné politické instituce jsou nutnou podmínkou demokratické svobody. Zároveň by ale mělo docházet k posilování občanské společnosti, která by měla být pojistkou proti státnímu despotismu.

Občanská společnost v současné době nepředstavuje snadno uchopitelný fenomén. Pokusila jsem se proto porovnat názory několika českých autorů na to, jak by měla být občanská společnost vnímaná. Nejčastěji je občanská společnost těmito autory charakterizovaná v opozici ke státu, například Ernest Gellner ji vidí jako soubor nevládních institucí, který funguje jako protiváha státu. Problémem je ale samotné pojmové uchopení konceptu občanské společnosti. Terminologie v této oblasti zatím není ustálená. Na základě definic autorů Petra Pitharta a Marceley Bergerové jsem se rozhodla pro užší vymezení občanské společnosti jako sítě na státu nezávislých a dobrovolných institucí. Termín občanská

společnost nezaměňuji s termíny neziskový sektor či neziskové organizace, ale naopak neziskový sektor vidím jako klíčovou formu občanské společnosti a neziskové organizace jako jednotlivé části neziskového sektoru.

Svůj výzkum jsem zaměřila na konkrétní neziskové organizace, a proto jsem se v teoretické části pokusila o základní charakteristiku těchto organizací, které jsou výrazně odlišné od jiných komerčních subjektů. Hlavním rysem neziskových organizací je podle mého názoru to, že neslouží primárně k dosahování zisku a že nepřerozdělují zisk mezi své vlastníky.

Z historického hlediska se v minulosti našich zemí vystřídaly tři etapy, které výrazně ovlivnily předpoklady pro rozvoj a fungování občanské společnosti. Historii občanské společnosti a neziskového sektoru jsem věnovala samostatnou kapitolu, která by měla pomoci vysvětlit, proč v našich zemích nemá občanská společnost hlubší tradici. Současná občanská společnost může navazovat především na tradici vytvořenou ve 20. letech 20. století, kdy došlo k velkému rozkvětu spolkového života. Vliv čtyřiceti let totalitního režimu, který nastoupil v roce 1948, byl patrný ještě po jeho skončení v roce 1989 a určitá nechuť lidí sdružovat se pro společné zájmy přetrvává i po 19 letech demokratického vývoje naší země.

Druhou část práce jsem věnovala neziskovým organizacím, které vnímám jako neodmyslitelnou součást občanské společnosti, a na kterých je možné ilustrovat zájem občanů o dění mimo jejich vlastní rodinu či blízký okruh přátel. Neziskové organizace jsou pilířem občanské společnosti a jejich vzrůstající počet si podle mého názoru zaslouží zvýšenou pozornost.

Neziskové organizace a jejich činnost jsem zkoumala v menším východočeském městě Litomyšl a široký okruh jejich působení jsem zúžila na neziskové organizace sociálního a charitativního charakteru. Zajímala mě jejich činnost, rozsah působení, to, zda uspokojují potřeby obyvatel daného města a v neposlední řadě jsem se také zajímala o povědomí veřejnosti o působení neziskových organizací a o postoje lidí k jejich činnosti. Předpokládala jsem, že i když neziskové organizace tohoto typu v daném městě působí, jejich činnost není rozsáhlá a týká se pouze malého okruhu občanů, ať už zaměstnanců, dobrovolníků nebo klientů. Také jsem se domnívala, že není velká snaha ze strany neziskových organizací prezentovat svoji činnost širšímu okruhu lidí, spolupracovat s ostatními neziskovými organizacemi a ani s městem Litomyšl. Pokud k nějaké spolupráci mezi jednotlivými neziskovými organizacemi dochází, pak je to jenom za účelem realizace konkrétní akce či

projektu a další spolupráce už není nijak koordinovaná. Výzkum ale velkou část těchto předpokladů nepotvrdil.

Výzkum jsem zaměřila na pět konkrétních neziskových organizací, které působí v sociální a charitativní oblasti. Každá z nich se ale soustředí na jinou oblast klientů. Mezi obyvateli Litomyšle je nejvíce známá Farní charita Litomyšl, která poskytuje služby především seniorům a osobám, které se o sebe sami už nemohou postarat. Známejší je také Naděje Litomyšl. O její konkrétní činnosti už ale mnoho lidí neví. Z organizací, které se soustředí na práci s dětmi, je mezi Litomyšlany nejvíce známé Rodinné centrum. Ze strany neziskových organizací existuje snaha dávat o sobě co nejčastěji vědět a tím zvýšit povědomí občanů města o svých aktivitách. Například Rodinnému centru se toto daří díky novým internetovým stránkám. Všechny mnou zkoumané neziskové organizace jsou v rámci svých možností aktivní a snaží se svoji činnost stále více rozšiřovat. Pochopitelně jsou ale limitovány finančními prostředky, které získávají z grantů, od nejrůznějších sponzorů, ale také od města Litomyšl, které se tyto neziskové organizace v rámci svých možností snaží co nejvíce podporovat. Spolupráce sociálních a charitativních neziskových organizací s městem Litomyšl je velmi dobrá, což potvrzují zástupci jednotlivých organizací i zástupce Města, konkrétně vedoucí Odboru sociální péče. Organizace sociálního typu zajišťují podle vedoucí ty služby, které město samo nezajišťuje, nebo které by ani zajišťovat z nějakého důvodu nemohlo. Proto se snaží tyto organizace podporovat a nevnímá je jako zbytečné či nadbytečné. Ne všechny podporuje Město stejnou finanční částkou. Například Farní charita každoročně získává od Města nejvíce finančních prostředků, a to z toho důvodu, že její služby jsou pro občany města nepostradatelné. Z rozhovoru s vedoucí jasně vyplynulo, že neziskové organizace sociálního typu jsou pro město Litomyšl důležité a i do budoucna s nimi je počítáno v rámci takzvaného Střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb v mikroregionu Litomyšlsko.

Spolupráce neziskových organizací mezi sebou navzájem je málo využívaná, což jsem původně i předpokládala. Důvodem ale nemusí být jen neochota organizací samotných, ale také málo příležitostí. Jak už jsem výše uvedla, každá z mnou zkoumaných organizací se specializuje na odlišnou cílovou skupinu klientů, a proto se nenaskytne tolik důvodů ani příležitostí ke spolupráci. Přesto určité druhy spolupráce existují. Dobrým příkladem může být bezplatné propůjčování prostor Rodinného centra pro organizaci Sdružení pro pomoc osobám s mentálním postižením. Klienti tohoto sdružení mohou jednou týdně využít tyto nově zrekonstruované prostory, protože oni sami vlastní prostory pro svoji činnost zatím nemají.

Co se týká zájmu jednotlivých občanů města o činnost tohoto typu neziskových organizací, není největší, přesto ale není možné udělat jednoznačný závěr. Občané města o těchto organizacích mají určité dílčí znalosti. Kdo by měl větší zájem, má možnost dozvědět se o nich více. Je zřejmě pochopitelné, že zájem mají především ti, kteří potřebovali někdy využít služeb poskytovaných těmito organizacemi. Mladší lidé znají více například Rodinné centrum, které v poslední době zaznamenalo vzrůstající zájem o své akce. V Rodinném centru jsou všechny maminky vlastně dobrovolnice, které bez nároku na odměnu zajišťují program pro své děti. Z tohoto pohledu je jejich zájem o dobrovolnou činnost relativně velký. V Naději Litomyšl, o které jsem se v této práci rovněž zmínila, s vyhledáváním dobrovolníků také nemají větší problém. Důvodem je ale to, že jako křesťanská organizace získávají pomocníky na své akce mnohem snáze. Ostatní obyvatelé města o dobrovolnou činnost příliš velký zájem nejeví. Pravdou ale je, že ani místní organizace žádné dobrovolníky častěji nevyhledávají a i když se o své činnosti snaží informovat širší veřejnost, je i v tomto ohledu ještě co zlepšovat.

Z hlediska rozmanitosti služeb, které sociální a charitativní organizace nabízejí, jsou pokryty v podstatě veškeré potřeby obyvatel Litomyšle. Toto vyplynulo i z mého dotazníku, ve kterém jen malý počet respondentů jmenoval oblasti, na které by se do budoucna měla soustředit větší pozornost. Mezi nejdůležitější a nejprospěšnější činnosti řadí lidé péči o seniory a o zdravotně postižené staré občany. Takto zaměřené služby poskytuje právě už zmiňovaná Farní charita, která je výrazně podporovaná Městem a spolu s ním zahrnuje největší díl péče o seniory s důrazem na možnost ponechat je v jejich domácím prostředí. Podrobnější vyhodnocení dotazníku je v příloze 19.

V našem státě se už několik let demokracie rozvíjí a občanská společnost zde postupně získává svůj prostor. Věřím, že z této práce vyplynulo, že i v malém regionu, jakým Litomyšlsko je, má občanská společnost své uplatnění v konkrétní činnosti neziskových organizací, která je pro město Litomyšl potřebná a občané si poslání těchto organizací začínají teprve postupně uvědomovat. Zřejmě bude ještě delší dobu trvat, než se lidé s existencí těchto organizací sžijí natolik, že je budou považovat za důležitou a přirozenou součást svého života.

5 LITERATURA

5.1 Knihy

BERGEROVÁ, Marcela. *Občanský sektor*. In BERGEROVÁ, Marcela aj. *Občanský sektor : studie a souvislosti : sborník textů*. 1. vyd. Praha : UK FHS, Katedra občanský sektor, 2002. ISBN 80-86511-07-3.

DOHNALOVÁ, Marie. *Antropologie občanské společnosti*. Brno : Nadace Universita Masarykiana; CERM; NAUMA, 2004. ISBN 80-7204-339-0.

DOHNALOVÁ, Marie; MALINA, Jaroslav; MÜLLER, Karel. *Panoráma biologické a sociokulturní antropologie. Občanská společnost : Minulost- současnost – budoucnost*. Brno : CERM; NAUMA; MU, 2003.

FRIČ, Pavol; GOULLI, Rochdi aj. *Neziskový sektor v ČR (Výsledky mezinárodního srovnávacího projektu John Hopkins University)*. Praha : Eurolex Bohemia, 2001. ISBN 80-86432-04-1.

GELLNER, Ernest. *Podmínky svobody, občanská společnost a její rivalové*. 1. vyd. Praha : Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997. ISBN 80-85959-27-5.

HOBBS, Tomáš. *Leviatan neboli O podstatě, zřízení a moci státu církevního a občanského*. Svazek 2. Praha : Melantrich, 1941.

JIRÁSKOVÁ, Věra. *Občan v demokratické společnosti*. 1. vyd. Praha : Slon, 1999. ISBN 80-85850-78-8.

KAČÍREK, Miloš. *Právní rámec občanského sektoru*. In BERGEROVÁ, Marcela aj. *Občanský sektor : studie a souvislosti : sborník textů*. 1. vyd. Praha : UK FHS, Katedra občanský sektor, 2002. ISBN 80-86511-07-3.

KEANE, John. *Občanská společnost a stát*. In OSŁZLÝ, Petr. *Podzemní univerzita*. 1. vyd. Brno : Prohlas, 1993.

Kolektiv autorů. *Filosofický slovník*. 2. vyd. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 1998.
ISBN 80-7182-064-4.

KŘÍŽ, Jan. *Daňové asignace a dobrovolnictví jako významné možné zdroje nevládních neziskových organizací aktuálně zasluhující komplexní právní úpravu*. Bakalářská práce (bc). Praha : Univerzita Karlova v Praze; FHS, 2003. In DOHNALOVÁ, Marie. *Antropologie občanské společnosti*. Brno : Nadace Universita Masarykiana; CERM; NAUMA, 2004.
ISBN 80-7204-339-0.

LOCKE, John. *Druhé pojednání o vládě*. 2. vyd. Praha : Svoboda, 1992.
ISBN 80-205-0222-X.

MÜLLER, Karel. *Češi a občanská společnost. Pojem, problémy, východiska*. 2. vyd. Praha : Triton, 2003. ISBN 80-7254-387-3.

PITHART, Petr. *Občanská společnost a stát*. In KUNC, Jiří. *Demokracie a ústavnost*. 1.vyd. Praha : Vydavatelství Univerzity Karlovy, 1996. ISBN 80-7066-309-X.

PRUDKÝ, Libor. *Občanský sektor jako objekt výzkumu*. In BERGEROVÁ, Marcela aj. *Občanský sektor : studie a souvislosti : sborník textů*. 1. vyd. Praha : UK FHS, Katedra občanský sektor, 2002. ISBN 80-86511-07-3.

SOKOL, Jan. *Společnost jako komunikace*. In BERGEROVÁ, Marcela aj. *Občanský sektor : studie a souvislosti : sborník textů*. 1. vyd. Praha : UK FHS, Katedra občanský sektor, 2002. ISBN 80-86511-07-3.

Ústava České republiky ve znění ústavního zákona č. 448/2001 Sb. Český Těšín : Poradce s.r.o., 2002. ISBN 80-86344-96-7.

5.2 Materiály poskytnuté Městským úřadem Litomyšl

Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb mikroregionu Litomyšlsko 2008–2010. Litomyšl : Městský úřad, 2007.

KRÁTKÝ, Pavel; KRÁTKÁ, Růžena; VÍTKOVÁ, Barbara. *Analýza sociálních služeb mikroregionu Litomyšlsko*. Litomyšl : Městský úřad, 2007.

SEVEROVÁ, Michaela; HUDEČKOVÁ, Eva; HUDEČEK, Ivan. *Litomyšl 2006*. Vydalo Město Litomyšl, 2007.

5.3 Archivní materiály

Almanach Spolku paní a dívek (1885-1935). Knih tiskárna Josefa Dostála.

Sborník prací ze společenských a přírodních věd pro okres Svitavy. Litomyšl : Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli, 1997.

5.4 Materiály poskytnuté neziskovými organizacemi

Výroční zpráva občanského sdružení Naděje, 2006.

5.5 Internet

ADRA. ADRA (online). c2007 [cit.2008-03-09]. Dostupný z WWW :

<<http://www.adra.cz/adra/cz/kdo-jsme/historie/>>

<<http://www.adra.cz/adra/cz/projekty/projekty-v-cr/>>

Farní charita Litomyšl. Farní charita Litomyšl (online). c2006 [cit.2008-03-09]. Dostupný z WWW : <<http://www.lidovy-dum.cz/>>

Klokánek – rodinná alternativa ústavní péče. Klokánek (online). [cit. 2008-03-09]. Dostupný z WWW : <<http://www.fod.cz/stranky/klokanek/principy.htm>>

Ministerstvo kultury ČR. Ministerstvo kultury ČR (online). c2006 [cit.2008-03-10]. Dostupný z WWW : <<http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=377>>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (online). c2006 [cit.2008-15-02]. Dostupný z WWW : <<http://www.mpsv.cz/cs/9>>

Ministerstvo vnitra ČR. Ministerstvo vnitra ČR (online). c2005 [cit.2008-03-10]. Sbírka zákonů. Dostupný z WWW : <<http://www.mv.cz/sbirka/index.html>>

Naděje. Naděje (online). c2006 [cit.2008-03-10]. Dostupný z WWW : <<http://www.nadeje.cz/index.php?q=node/85>>

Rodinné centrum Litomyšl. Rodinné centrum Litomyšl (online). c2007 [cit.2008-03-9]. Dostupný z WWW : <<http://www.rc.litomysl.cz/onas.htm>>
<<http://www.rc.litomysl.cz/fotoie.htm>>

Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením. Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením (online). c2008 [cit.2008-03-10]. Dostupný z WWW : <<http://www.spmc.cz/public/kapitola.phtml?kapitola=8225>>

5.6 Zákony

Česko. Zákon č. 198/2002 o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů. In Sbírka zákonů České republiky. Dostupný také z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?number1=198%2F2002&number2=&name=&text=>

Česko. Zákon č. 40/1964 občanský zákoník. In Sbírka zákonů České republiky. Dostupný také z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?number1=40%2F1964&number2=&name=&text=>

Česko. Zákon č. 1/1993 Ústava ČR. In Sbírka zákonů České republiky. Dostupný také z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?number1=1%2F1993&number2=&name=&text=>

Česko. Zákon č. 83/1990 o sdružování občanů. In Sbírka zákonů České republiky. Dostupný také z WWW:

<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?number1=83%2F1990&number2=&name=&text
=>

Česko. Zákon č. 3/2002 o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech). In Sbírka zákonů České republiky. Dostupný z WWW:

<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?number1=3%2F2002&number2=&name=&text>

Česko. Zákon č. 495/2005 změna zákona o církvích a náboženských společnostech. In Sbírka zákonů České republiky. Dostupný také z WWW:

<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?number1=495%2F2005&number2=&name=&text>

6 SEZNAM ZKRATEK

FCH – Farní charita

Město – Město Litomyšl (ve smyslu Městský úřad Litomyšl)

NO – neziskové organizace

RC – Rodinné centrum

Sdružení – Sdružení pro pomoc osobám s mentálním postižením

7 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Přepisy rozhovorů

Příloha 2: John Locke - portrét

Příloha 3: Thomas Hobbes - portrét

Příloha 4: Charles Louis de Secondat Montesquieu - portrét

Příloha 5: Georg Wilhelm Fridrich Hegel - portrét

Příloha 6: Thomas Paine - portrét

Příloha 7: Alexis de Tocqueville - portrét

Příloha 8: Francouzská „Deklarace práv člověka a občana“ z roku 1789

Příloha 9: Ústava ČR – Listina základních práv a svobod (Čl. 1 až Čl. 23)

Příloha 10: Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností (§ 1 až § 16)

Příloha 11: Teréza Nováková - portrét

Příloha 12: Kodex etiky občanského sdružení Naděje

Příloha 13: Články z Lilie - Zpravodaje Města Litomyšle o Rodinném centru

Příloha 14: Interiér Rodinného centra - fotografie

Příloha 15: Výlet dětí z Rodinného centra na venkovský statek - fotografie

Příloha 16: Dětský karneval v Rodinném centru - fotografie

Příloha 17: Články z Lilie – Zpravodaje Města Litomyšle o Farní charitě Litomyšl

Příloha 18: Články z Lilie – Zpravodaje Města Litomyšle o Komunitním plánování

Příloha 19: Vyhodnocení dotazníku

Příloha 20: Ukázka dotazníku, který byl součástí Analýzy sociálních služeb mikroregionu Litomyšlsko

Příloha 1

Přepisy rozhovorů

I.....informátor

V.....výzkumník

Informátor 1: žena, věk cca 32 let, středoškolské vzdělání, vedoucí neziskové organizace

Naděje v Litomyšli.

Nahráno v kanceláři této neziskové organizace.

Celkový čas nahrávky 17:20 min. Přepsána část rozhovoru.

.....

V: Využíváte třeba dobrovolníky, kteří jsou běžní i v jiných neziskových organizacích, pokud někde čtu, tak dobrovolníci hodně znamenají pro ty neziskovky, tak jsou i tady?

I 1: Hm. Jsou tady. My máme teda výhodu tu, že teda, když jsme křesťanská organizace, tak oba, co tady děláme, s kolegu, jsme z církve bratrské, takže tam ta ochota těch dobrovolníků je dost veliká, takže zatím mám dobrou zkušenost, že si můžu požádat, i na ty víkendovky i na ten tábor, tam lidi mám. A vidím to teda jako prospěšnou práci. Někdy dobrovolníci pracují teda jenom bez mzdy, ale někdy si jako můžem dovolit, v případě, že máme dostatek financí, tak nějakou tu smlouvu o provedení práce a tak.

V: Hm. (.) A spolupracujete třeba tady v Litomyšli ještě s jinými organizacemi, jako je třeba Farní charita, Adra?

I 1: No, (.) přímo jako myslíte s neziskovými?

V: No, s neziskovými, případně teda i s městem, pokud existuje tato spolupráce?

I 1: To jo, to jo. S městem spolupracujeme. My právě v těch preventivních programech. Ale myslím, že ta spolupráce funguje i jako třeba na těch tiskovkách, nebo prostě když já požádám o nějaký článek do Lilie. Tak já s tím mám teda výbornou zkušenost, že nám vycházej maximálně vstříc. A i když žádáme o nějaký granty, tak prostě, ... Myslím, že město Litomyšl je fakt nakloněný aktivitám, který se dělají z dobrý vůle a zatím to je dobré, vychází nám vstříc. Kromě toho spolupracujeme občas s Evropským školícím centrem, rovněž ...ale to není neziskovka teda že jo, (.) je to v těch preventivních programech. S Charitou a s jinými neziskovkami se setkáváme spíš v tom Komunitním plánování. V současné době se chystá nějaká nová příručka nebo nějaký leták, knížka přímo, aby byli lidi informovaní. Tak možná to je k té informovanosti (.) o poskytování sociálních služeb. No a jinak s církvemi taky

spolupracuju a ta spolupráce je dobrá. (.) Oslovuju církve a je mi jedno jakou v podstatě ((smích)), když je křesťanská ((smích)).

V: Využíváte třeba grantů z města, pokud se týká těch finančních prostředků, nebo i darů?

I 1: Hm, využíváme. Vlastně naše finance spadají do takových několika škatulek. Jednak máme dotace ze státu, z kraje. Pak využíváme takhle grantů a potom scháníme ty sponzory.

.... Jak ste se ptala na ty dobrovolníky, tak (.) v roce 2005 jsme získali za tuto činnost ocenění Dobrovolník roku. Měli jsme tady jednu dobrovolnici, která tady vlastně nám sem chodila pomáhat. Takže jsme ji navrhli a získala toto ocenění.

...

Informátor 2: muž, věk cca 45, vysokoškolské vzdělání, spolupracovník Naděje Litomyšl, pěstoun.

Nahráno v Domě Naděje.

Celkový čas nahrávky 29:30 min. Přepsána část rozhovoru.

I 2: ... V podstatě tady s Nadějí dělám asi deset let, možná už víc, no a vlastně začínal jsem v Mýtě ERR v tom Domě pokojného stáří, tam jsme to rozbíhali a pak jsem připravoval vlastně tady toto. Takže, (.) jak jsem k tomu přišel. Vlastně tady ten baráček a jak to tady bude fungovat, to jsem si vymyslel...

... Takže jsme vlastně začali připravovat tady ten projekt. ... Když jsme se rozhodli k pěstounské rodině, tak jsem jako zkoumal ty úskalí, kterým čelí, že jo. První byl nedostatek soukromí, jo těch dětí, nebo i těch rodičů. Jo. Další věc byla vlastně, že ty děcka byly vyčleňovaný jakoby z té společnosti. A protože vlastně oni jim říkali třeba vesničkáři. To bylo stejný jak parchanti, to mělo stejný náboj, takže sem si vlastně říkal, to je taky problém. Všemu se dá nějak předejít, jo, ne úplně, ale dá se tomu předejít, že jo. No takže jsme začali... vlastně když jsem ten barák jakoby vymýšlel, tak mě bylo jasné, že to musí být dostatečně velkorysý, aby ty děti měly prostor, jo, svůj, každý svůj pokoj, každý dvě děti tady musí mít svůj pokoj, jo a aby měly to základní, takže když jsem vlastně v těch organizacích dětských dělal, takže jsem věděl, jak to má fungovat. Takže je tady ta tělocvična, klubovna jo, aby se tady děcka mohly scházet, ostatní přicházet sem a ty děcka se normálně začlení do toho, tak pak nemáme problém. Protože prostě jim nepřijde, že tyhle ty děcka pěstounský jsou divný, že jo. Takže to se, musím říct, docela povedlo. Jo, takže nám sem chodí v podstatě dneska ..., za chvíli tady bude asi třicet děcek, s kerejma vlastně tady dělám ty kluby. Jo,

takže to je tak (.). No v tom, v té Naději v Mýtě vlastně, když jsme to rozbíhali, tak tam, tam jsme se snažili taky jakoby udělat trošku důstojný to prostředí, protože si myslím, že i když je člověk starej, tak je to furt člověk a má normální cítění, takže jsme se to snažili nastavit, aby tam měli lidi byteček, jako svůj. Každý člověk aby mohl normálně fungovat, normálně žít, jo, takže. Samozřejmě, že jsme čelili jako velikýmu tlaku, abysme to jakoby prorazili ten provoz, jo, protože jakmile bysme tam dali tři lidi do toho bytečku, tak by se ten provoz výrazně zlevnil, ale takže to sme jakž takž ustáli a myslím, že se docela tady to povedlo.

V: A ještě by mě zajímaly třeba vaše zkušenosti, co se týká toho, jak lidé v Litomyšli třeba tu Naději vnímali. Co si myslíte, že třeba ví o ní, nebo jestli se třeba někteří víc zajímají o to, co tady Naděje dělá? Nebo jestli třeba vy vnímáte, že Litomyšláci vůbec neví, jako že nějaká Naděje tady je, nebo co dělá?

I 1: Aha, to totiž jako ty lidi ze začátku, když jsme sem přišli, tak měli strach, jo? A to jsme se s tím setkávali na každým kroku. V podstatě každý z těch sousedů tady nás aspoň jednou udal, z nějakýho důvodu jo, že prostě taháme Romy do města a že chceme prostě ERR, já nevím, co tam všechno bylo, já už si to ani nepamatuju. Prostě pokaždé z nějakýho důvodu udání, že se prostě báli, jo prostě pořád nám házeli klacky pod nohy a čekali, co se z toho vyleze. Pak zjistili, že je nijak neohrožujem, že ani nechceme, že jo? A že ty děcka, ač prostě jsou hnědý, tak jsou vlastně stejný jo a možná že jsou trochu rychlejší, ale to je tak všechno, že jo? To je otázka nějakého vedení. Takže to se postupně jakoby eliminovalo jo. Druhá věc byla, jako že jsme si v podstatě museli udělat jméno, že jo, to znamená když jsme začali organizovat nějaký tábory a tady ty kluby a tak dále a vlastně ze začátku to bylo takový tuhý, jo, že na to, že jsme křesťani, tak ty lidi měli strach, že ty děti jakoby ERR (.), jestli nejsme nějaká sekta náhodou, nebo něco takovýho. Jo, takže, takže pomůže nám, když vidí ty výsledky, a ty děti potom přijdou, že jo, to se rozkřikne, protože to město je poměrně malý. Takže ERR takže potom, teď už se stává, že když vyvěsíme, vyvěsíme, jakoby přihlášky na tábor a tak, tak prostě do tří dní nemáme, a to neděláme vůbec žádnou propagaci, do tří dní už nemáme místo, jo. Tak jsme museli všechno jakoby povýšit, protože máme asi padesát dětí na tábor a to jsem nikdy nechtěl, jich tolik jo. Takže jako je to v podstatě o tom, jak to člověk dělá, když se to snažíte dělat řádně, že jo. ...

... Pár věcí se nám povedlo. Když jsme dělali právě přednášky o vztazích, o AIDS a tak dále, na to byl velice dobrý ohlas. To ty školy jako nás pořád urgovaly, aby i na příští rok jsme měli, o to by veliký zájem, protože i ze strany děcek byl zájem, jim se to líbilo, oni to chtěly říct znova, takže a to když ti učitelé vidí, tak samozřejmě na to nějak reagujou, že jo. Takže to byla taková docela zdařilá akce. Takže (.) to myslím, že ta veřejnost teď už nás bere, řekl

bych, dobře. Mnoho lidí jako o nás neví a jsou celkem překvapení, ale já vždycky říkám, kudy chodíš, ((úsměv)) že jste si toho nevěšily, že tady jakoby fungujem. Ze začátku ten zájem samozřejmě jako byl mnohem větší. Když jsme to otvírali, tak se tady dveře netrhly, bylo tady mraky lidí, který jako zkoumali, co to vlastně je, jak to vypadá. Postupně jakoby to opadalo, jo, chodí sem čas od času ze sociální školy ty třídy se podívat, jak to funguje.

...

Informátor 3: žena, věk cca 33, vzdělání pravděpodobně středoškolské, vedoucí Rodinného centra Litomyšl.

Nahráno v soukromí informátora.

Celkový čas nahrávky 31:58 min. Přepsána část rozhovoru.

I 3: ... Vlastně já jsem i za Rodinný centrum (.) v komisi Střednědobýho plánu, jestli vám to něco říká? To je vlastně vytypování a jakási evidence a fungování sociálních služeb v Litomyšli. (.) Takže to. Já nevím, co by vás zajímalo, o čem jsme se ještě nezmínily.

V: Hm. Třeba spolupráce i teda s jinými městy. To jste říkala, že i to centrum spolupracuje ...

I 3: My se scházíme pravidelně se v kraji scházíme zhruba tak na třech regionálních setkáních v roce. V celým Pardubickým kraji. To je strašně úžasný, protože tam zjistíme..., vyměníme si lektory, vyměníme si takový ty kurzy. Řekneme si něco o účetnictví, kdyby někdo měl ze sociálního nebo z finančního nějaký kontroly, takže si řekneme, na co si dát pozor. Protože v podstatě ERR většinou organizace říděj ekonomové, perzonalisti, účetní, lidi, co se na každou věc samostatně specializují, kdežto většinou mateřský centrum říděj maminky, kterým není lhostejný, jak prožijou tu první část života děti jo, chtějí vytvořit pro děti nějaký prostředí, kde se můžou setkávat...

...po netu hodně konzultujem, protože už se známe, tak víme, na koho se obrátit, víme, kdo co kde dělá. (...) Je pravda, že se těch organizací neziskovejch na sebe nabalí docela hodně, akorát že, když člověk má říct nějakou, tak si neuvědomí.

V: Třeba právě i s Nadějí Litomyšl spolupracujete?

I 3: Hm. S Nadějí ne, protože v podstatě Rodinný centrum se, i když tam sdružuje maminky, tak se převážně zaměřuje na ty malý děti, nebo na rodiny s malými dětmi. Vlastně kde maj ten problém, že v té první etapě maminky jsou doma, tatínci jsou v práci. Potřebujou, chtěj, aby děti získaly kamarády, mnohdy se vlastně v Rodinným centru scházej a najdou si třeba přátele rodiny, který se přistěhovaly do města, který nejsou Litomyšláky. Protože ty lidi, co jsou

zdejší, tak ten okruh přátel mají dost velkej. A ty lidi, co se přistěhovali, tady nikoho neznaj. Tam si myslim, že ti jsou z toho okruhu těch nejčastějších návštěvníků. A řeší se tam, jak těm dětem..., jednak aby si zvykly na kolektiv, jednak jak se něco naučit, protože každá maminka to má doma omezený, přece jenom těch říkanek ví málo. Je to mnohdy prostor, že ta maminka tam je a ví, že to dítě si tam bude něco vyrábět, že tam je na to čas a prostor. Proto s Nadějí nespolupracujeme. Naděje nás sice oslovila, protože oni tam mají nějaký program na hlídání dětí, ale my se tomu zatím bráníme, prostě my nechcem, abysme hlídali děti. My nechcem hlídat děti, my chcem, aby se vlastně posílil ten čas společně strávenej s rodiči a dětmi. V tom je ten smysl. Protože na ty hlídací jednak jsou, vím, že už tady i tak fungují nějaký jakoby na, jsou to sice soukromý zařízení, ale na úrovni jeslí. Jednak podle novýho zákona, co předkládal pan ministr Nečas, tak tam bude sousedská výpomoc, že si maminky můžou dát hlídat, já nevím, k sousedům a ty jim za to zaplatí tak, jak to ovšem i dnes už funguje. Myslim si, že i po Litomyšli je spousta takovejch letáčků a inzerátů, že hlídaj děti. Každá maminka, kdyby měla potřebu, tak si to najít může.

...

Informátor 4: žena, věk cca 50 let, vzdělání vysokoškolské, vedoucí Sociálního odboru města Litomyšle
Nahráno v kanceláři.
Celkový čas nahrávky 42:27 min. Přepsána část rozhovoru.

I 4: ...Neziskové organizace sociálního typu zajišťují některé sociální služby, který my nejsme schopni jako město třeba si zabezpečit. A hlavně taky pro určité cílové skupiny, které třeba jsou zastoupeny nejenom ve městě, ale třeba taky v okolí, v mikroregionu, v okolních obcích. Aby byly, aby měly také tu příslušnou službu zabezpečenou. Čili se snažíme s nima spolupracovat, vědět o nich, jaké služby poskytují a tak. A co je důležitý jsou vždycky peníze na ty služby, na to poskytování těch služeb a pak si je tak trošku třeba dělíme na ty organizace, které poskytují sociální služby ze zákona a nebo ty, kteří se scházejí jenom v rámci třeba, pro cílovou skupinu úplně, úplně ERR vytvořenou jakoby sami. Viz příklad Parkinson jo? Lidi s onemocněním Parkinsonovou chorobou se scházejí v takové organizované, a teď hledám, jak se oni jmenují (.), Regionální klub Parkinson Litomyšl třeba. Čili tam jsou soustředěni všichni, kteří mají stejný handicap, to znamená, že tou nemocí onemocněli a potřebují si jednak vyměňovat své zkušenosti, mít teda znalosti a povědomí o té chorobě, čili se scházejí, mají tam lékaře tady z neurologie, tak mají tu přednáškovou činnost

a jsou zastřešováni nějakou organizací v Praze, která jim poskytuje nějaké finanční prostředky. Vždycky si napíšu takovej projektík a oni jim něco dají do toho rozpočtu a tu zbývající částku, která jim třeba chybí, pokrývají z různých sponzorských darů, příspěvků od členů a z příspěvků našeho města. Jo. Jmenuje se to Společnost Parkinson Praha. Takže to je příklad další té neziskové organizace, která..., abyste věděla ten typ jako. Pak jsou to třeba Diabetici, ty tady zrovna mám. To jsou, tam se řadí právě ti, kteří mají jenom takhle s cílem teda setkávání se, třeba Společnost na pomoc mentálně postiženým. Ta také neprodukuje nic, jo, ale schází se za stejným účelem, Občanské sdružení Hypoterapie třeba. To je také zařízení, nebo vytvořeno občanské sdružení, které dělá jako terapii pro tělesně postižené. No a pak jsou to, pak jsou to zařízení, který poskytují sociální služby ze zákona. A to je třeba Oblastní charita Polička, Litomyšl, Občanské sdružení Náš domov Koclířov, to je azylový dům pro matky s dětmi. Takže to jsou úplně jasně dané, Naděje jo?

V: Já jsem se tady zajímala o Farní charitu a o Naději.

I 4: Čili ty vám všechno řeknou úplně hodně podrobně, když je navštívíte. Jakou škálou služeb se zabírají a i my jim přispíváme na tu činnost, protože žijí z grantů z projektů MPSV, ze sponzorských darů, ze sbírky Tříkrálový, prostě co kde seženou, kde je co vypsáno, sledují nadace, co vypíší za projekty a schání ty peníze prostě kde se dá, aby jako mohli fungovat a mohli naplňovat ty své cíle. Čili to město to samozřejmě takto vidí a (.) pomůže jim. Jejich příspěvky se pohybují, pokud byste chtěla o výši tam hovořit, tak trošku odlišíme tu vlastní, ty vlastní sociální služby ze zákona zase, ty který hodně potřebují ty občané, tak dávám trošku víc těch peněz, podíváme se na jejich rozpočet a pokryjeme, pokryjeme třeba Farní charitu v Litomyšli příklad, dáváme už do rozpočtu třeba šest set tisíc, jo, pět set, šest set tisíc, protože oni opravdu suplují, jednak respitní péče, jestli ste tam už byla, to je ta úlevová a ta stojí hodně peněz...

... Naději, ta je teda taky naše, ale myslím tady na území města, ale nedělají zase služby, bez kterých bysme se nedokázali obejít, takže tam je to asi tak kolem padesáti tisíc. Takže takhle nějak, pokud hovořím o tom, kdo si požádá a kdo může získat nějakou tu dotaci. S nima se pak sepisuje smlouva o té dotaci, oni musej dělat vyúčtování, jo, třeba výroční zprávu k tomu přiloží a máme o nich takovej jako globální přehled o té činnosti. Nemůže se stát, že já o někom nevím, co dělá, nebo proč to dělá a proč mu tam dáváme ty peníze. Je na mém posouzení, jak dalece v radě, kde mi schvalují tu dotaci o nich hovořím a navrhnou třeba tu částku a zdůvodním, proč chci tolik. Málo se stává, že to je třeba na jednorázové akce. To je na tydlety záležitosti je vytvořen OKČ, ostatní kulturní činnost se to jmenuje, a tam si žádají, když dělají, já nevím, dám příklad, jeden zájezd třeba za rok, někam vyjedou, třeba Diabetici,

tak si, tak si dají jenom to, a už nechtějí na tu činnost. Takže to je trošku takový vodlišný. No a pak ještě musím zmínit, že všechny tydlety neziskové organizace jsou začleněny do Střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb mikroregionu Litomyšlsko. ...

... Jsme za ně rádi, protože oni pracují tady na tom území, nebo i v tom mikroregionu, protože máme ty potřeby jakoby trošku pokrytý, víc, než třeba bysme si představovali, nebo než by bylo v našich možnostech. Samozřejmě oni zápasí s problematikou financování, to je jasná věc jako. Možná dobře, že teďko v souvislosti s novelou zákona nebo novým zákonem o sociálních službách mají všichni stejnou startovací čáru pro ty dotace. ...

V: Jak jste mluvila o těch konkrétních, tak já jsem se jenom ještě podrobněji zajímala o Mateřské centrum, teda Rodinné centrum.

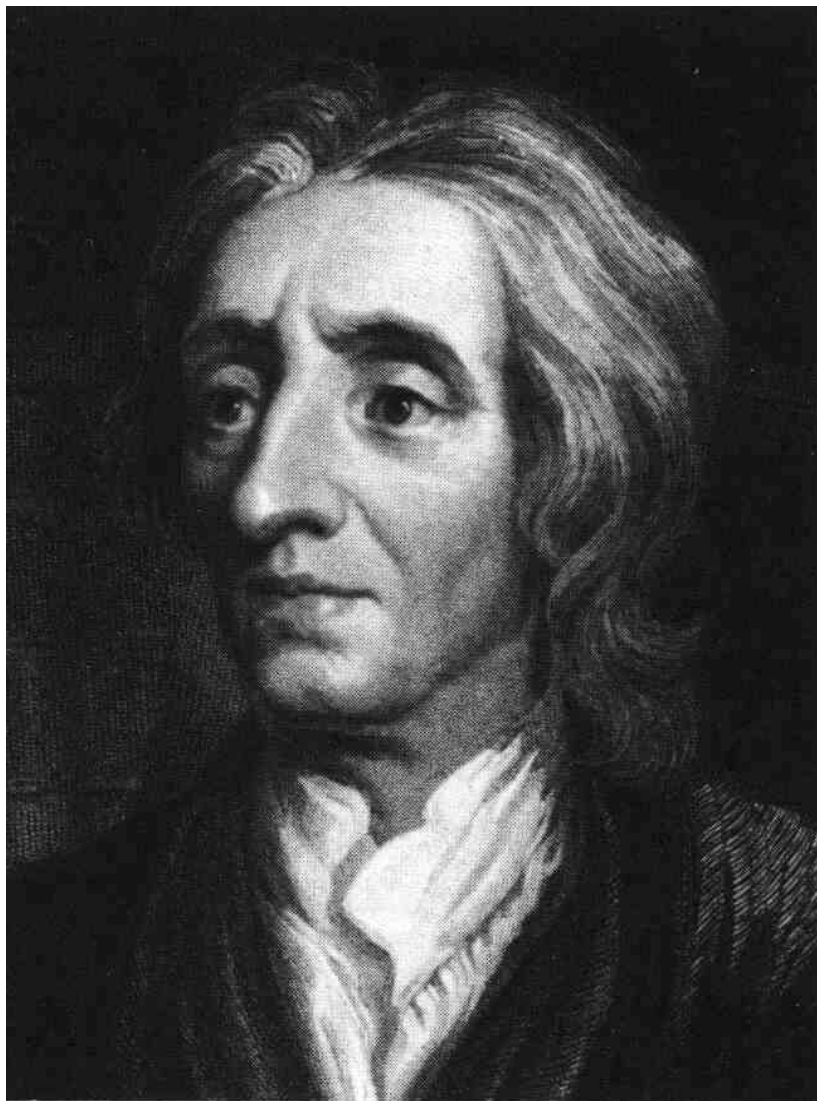
I 4: A těm teda dáváme taky, no. To je jakoby naše taková organizace pod městem, nebo teda oni žijí sami, ale dáváme jim i tam na pronájem toho místa, který je teďko úplně nový a i jsme jim trochu přispěli na rekonstrukci. Dostali milion od poslanců, nebo z medvěda, jak se tomu říká a oni jedou už svůj program, který teda zahrnuje, to vám asi všechno řekli, zahrnuje... jsou aktivní, pracují tam s dětmi, jednak na sobě ty maminy. Teď je to Rodinné centrum, tam choděj i otcové. To víte, no. To je úplně taková naše chloubka. Docela teďko to tam je opravdu hezký prostředí. ...

... Co bych vám ještě řekla? Naděje, Charita, Rodinný centrum, všichni se snaží, prostě všichni se snaží něco dělat, což je chvályhodné. Ne něco dělat, ale prostě tu službu potřebnou pro ty lidi jako. Není to nic zbytečného, co by tu jako bylo, a my jsme třeba řekli, že to nepotřebujeme, jo. To bych jako nechtěla. ...

(.) krátká pauza

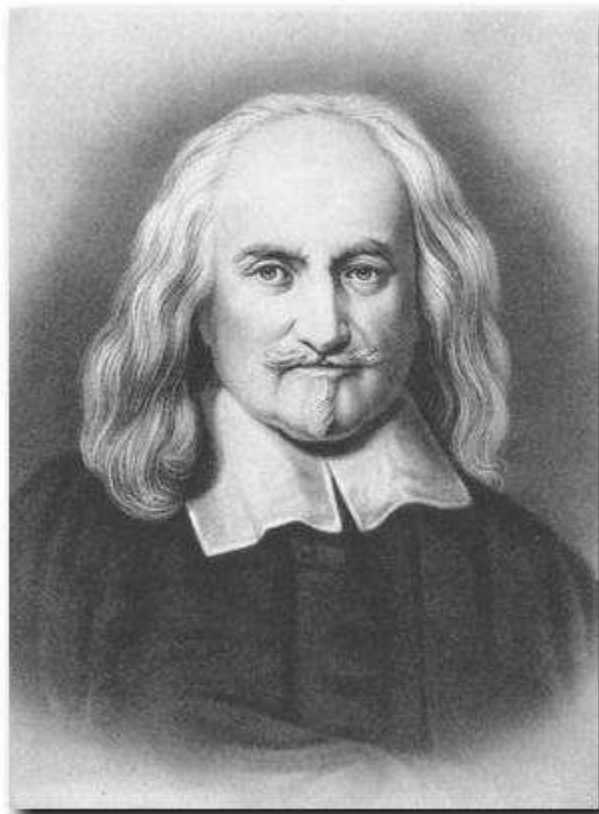
ERR hezitační zvuk

Příloha 2



John Locke

Příloha 3



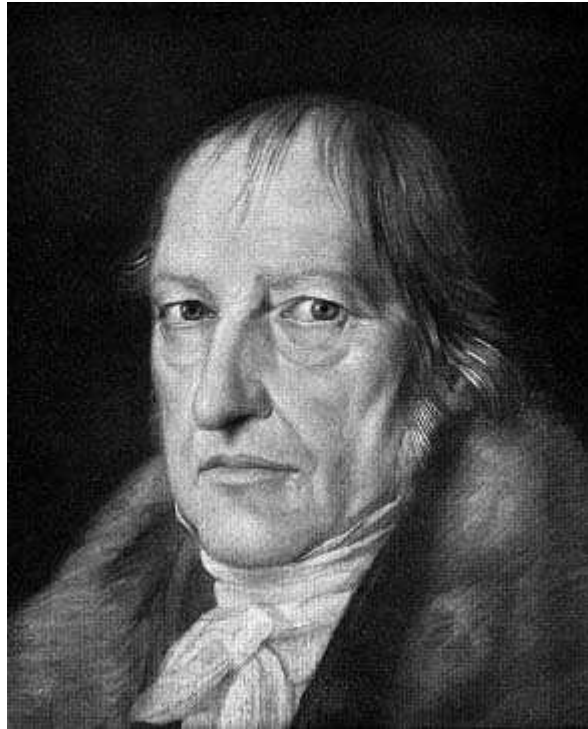
Thomas Hobbes

Příloha 4



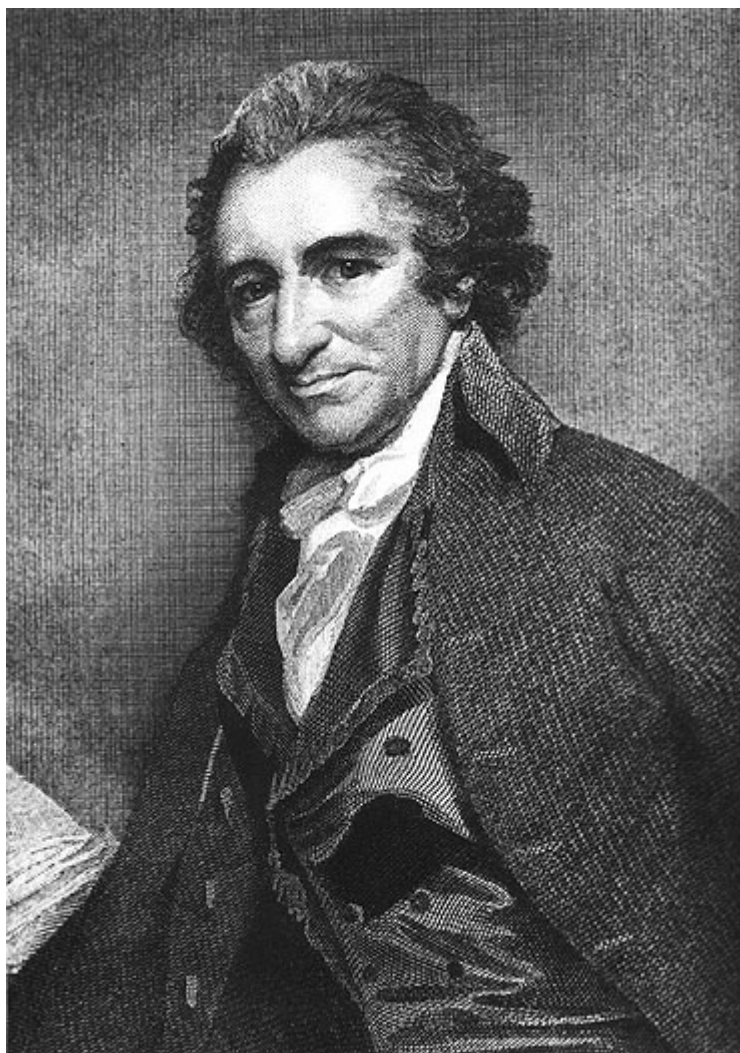
Charles Louis de Secondat Montesquieu

Příloha 5



Georg Wilhelm Fridrich Hegel

Příloha 6



Thomas Paine

Příloha 7



Alexis de Tocqueville

Příloha 8



Francouzská „Deklarace práv člověka a občana“ z roku 1789

Příloha 11



Teréza Nováková

Příloha 14



Příloha 15



Příloha 16



Příloha 19

Vyhodnocení dotazníku

Odpovědělo 40 respondentů, 27 žen (67,5 %) a 13 mužů (32,5 %). 19 respondentů (47,5 %) lze zařadit do věkové skupiny nad 50 let, 12 (30 %) do věkové skupiny 30 – 50 let a 9 respondentů (22,5 %) bylo mladších 30 let. Respondenty je možné rozdělit také z hlediska dosaženého vzdělání. 13 respondentů (32,5 %) mělo ukončené vysokoškolské vzdělání, 19 respondentů (47,5 %) mělo ukončené středoškolské vzdělání, 5 respondentů (12,5 %) vyšší odborné vzdělání a 3 respondenti (7,5 %) ještě studovali na střední škole.

Věk	Počet respondentů
Méně než 30 let	9 (22,5 %)
30 – 50 let	12 (30 %)
50 let a více	19 (47,5 %)

Dosažené vzdělání	Počet respondentů
Vysokoškolské	13 (32,5 %)
Vyšší odborné	5 (12,5 %)
Středoškolské	19 (47,5 %)
Studenti SŠ	3 (7,5 %)

2. Znáte některou z neziskových organizací působících v Litomyšli a okolí? Pokud ano, mohl/a byste jmenovat?

ANO znám	NE neznám
36 (90%)	4 (10%)

Počet respondentů	%	Počet jmenovaných organizací
9	22,5	4
12	30	3
8	20	2
7	17,5	1
4	10	žádnou

Mezi nejčastěji jmenované organizace patřilo Rodinné centrum, Farní charita a Naděje. 4 respondenti (10 %), kteří nejmenovali ani jednu neziskovou organizaci, byli z hlediska dosaženého vzdělání středoškoláci. Z hlediska pohlaví ani věku se odpovědi nijak výrazně nelišily. Lidé nad 50 let častěji uváděli na prvním místě Farní charitu Litomyšl, ti mladší naopak více zdůrazňovali Rodinné centrum či Naděje. Všechny tyto jmenované organizace jsou ale obecně v povědomí Litomyšlanů nejvíce známé.

3. Přispěl/a jste někdy jakoukoliv formou na nějakou dobročinnou organizaci, sdružení, neziskovou organizaci, apod.(která by působila v Litomyšli, případně jinde)? Pokud ano, tak jaké jste k tomu měl/a důvody?

ANO přispěl/a	NE nepřispěl/a
40 (100 %)	0

28 respondentů (70 %) jmenovalo na prvních místech celonárodní sbírky jako Bílá pastelka, Kuře, Květinový den, Světluška, prodej časopisů, jejichž výtěžek poté jde na pomoc dětem v dětských domovech či na koupi pomůcek pro tělesně postižené. Pouze 6 respondentů (15 %) uvedlo, že přispívají nebo alespoň někdy přispěli na neziskové organizace působící přímo v Litomyšli nebo v jejím okolí, nejčastěji formou materiální (darování šatstva, hraček, hygienických potřeb, sportovních potřeb), nikdo z nich neuvedl, že by na litomyšlské organizace přispíval finančně. Ze 40 dotázaných uvedlo důvod 29 respondentů (72,5 %). Téměř každý svou odpověď na tuto otázku formuloval jinými slovy, ale smysl byl vždy stejný. Hlavními důvody jsou pomoc druhým, vzájemná solidarita, soucit s trpícími, postiženými, různě handicapovanými a také důvody etické, humánní.

4. Zajímal/a jste se blíže o to, pro jaké účely konkrétně jsou vybrané peníze použity?

NE	ANO	JAK KDY
37 (94,5 %)	1 (2,5 %)	2 (5 %)

3 respondenti, kteří jsou méně důvěřiví, patří do věkové skupiny nad 50 let a 2 z nich jsou středoškoláci.

5. Jaký je váš postoj k neziskovým organizacím, které svoje prostředky získávají pomocí sponzorů, darů nebo díky sbírkám a poté je přerozdělují tak, aby se dostaly tam, kde je jich třeba? Důvěřujete jim, nebo si blíže zjišťujete, na co chtějí peníze použít?

Důvěřuje	Důvěřuje s výhradami	Nedůvěřuje
22 (72,5 %)	15 (37,5 %)	3 (7,5 %)

5. Jaký mají podle vás neziskové organizace význam v současné společnosti?

Význam uznává	Význam zpochybňuje
27 (67,5 %)	13 (32,5 %)

Odpovědi na tuto otázku se velmi lišily, většina respondentů si skutečně myslí, že význam neziskové organizace v současné společnosti mají, zároveň ale někteří zdůrazňují jejich obtížnou situaci z hlediska jejich financování. Nedostatek prostředků znamená také menší šance uskutečnit jejich cíle (více v kapitole 3.8). Více si jejich význam uvědomují ženy.

6. Znáte někoho ze svého okolí, kdo s některou z litomyšlských (ale i jiných) neziskových organizací, nadací, dobročinných sdružení spolupracuje či spolupracoval (např. jako dobrovolník)? Pokud ano, můžete tuto organizaci jmenovat?

NE neznám	ANO znám
37 (92,5 %)	3 (7,5 %)

2 z respondentů, kteří uvedli, že někoho takového ve svém okolí znají, patřili do věkové skupiny nad 50 let a byly to ženy. Jmenovaly členy ADRY, SALVIE a Farní charity.

7. Setkal/a jste se ve svém okolí s problémem, který pomáhala řešit nezisková organizace? Můžete tento problém zmínit?

NE	ANO
39 (97,5 %)	1 (2,5 %)

8. Můžete jmenovat poslední 3 akce organizované některou z litomyšlských neziskových organizací?

NE	ANO
31 (77,5 %)	9 (22,5 %)

Někteří jmenovali více jak jednu akci, většinou ale byla zmíněna organizace a s ní související nekonkrétní akce, například pořádané pro děti.

Druhy akcí	Počet respondentů
Tříkrálová sbírka	6
Akce Rodinného centra	5
Sbírky šatstva	5

9. Domníváte se, že v Litomyšli existují problémy, o které by se podle vás neziskové organizace měly zajímat? (více než doposud, případně zda zde existuje oblast, které neziskové organizace nepůsobí a měly by)

NE	ANO	Nemohu posoudit
17 (42,5 %)	15 (37,5 %)	8 (20 %)

Chybějící oblasti činnosti NO	Počet respondentů
Rozšíření péče o seniory	7 (46,9 %)
Pomoc sociálně slabým rodinám	3 (20,1 %)
Zvýšit činnost zaměřenou na potřeby dětí a mládeže	3 (20,1 %)
bezdomovci	2 (13,4 %)

12 z 15 respondentů, kteří odpověděli na tuto otázku „ANO“ mělo vysokoškolské či vyšší odborné vzdělání. Z toho vyplývá, že lidé s vyšším vzděláním se o tuto problematiku zajímají skutečně více. Z hlediska věkového rozdělení nelze říci, jaká věková skupina se o problémy ve městě zajímá více. Obecně by se dalo říci, že starší občané zdůrazňují problematiku spojenou se seniory, naopak ti mladší zdůrazňují zájem o děti a mládež.